פרשת **כי תבוא** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקס"ה שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

ולא יהיה מנוח לכף רגלך

על אי רחוק, בדד ושומם, ישב בן המלך שגלה מעל שולחן אביו, אודות מעשיו התעתועים הורחק בלית ברירה מארמונו של אביו ויען אשר מרד בו הוכרח להסתגל לחיי עוני ומחסור, שם הרחק מעיר הבירה התגורר בבית עלוב ועזוב, וכך עברו עליו ימים רבים בחיי צער ודחקות.

ומאידך, טירדות עגומות ומחשבות נוגות היו מנת חלקו של אביו המלך, כי לא היה יכול לשאת את הצער והסבל של בנו, וביום מן הימים שלח את עבדיו שיבנו שם ארמון מפואר עבור בנו הנמצא בגלות המר.

ויהי כאשר הגיעו השליחים אל הבן, והודיעו לו על מטרת בואם, פרץ בבכי מר ובכה מאין הפוגות, השליחים המה ראו כן תמהו על ולא הבינו סיבת הבכיה הרי הם באו לדרוש את טובתו, ויש לו לשמוח כי מעתה יוקל לו סבלו וגלותו.

ענה להם הבן המלך, הבה ואבאר לכם סיבת בכיי ויגוני, כל זמן שהייתי מתגורר בדוחק ובצער, אמנם קשה מאוד היו לו חיי הצער והדחקות, אולם זאת נחמתי בהעלותי על לבי שלא יעבור זמן רב ויתעוררו רחמי אבי וישיבני אל ביתו. ברם, עתה בראותי שאבי מתכונן להנעים את מושבי כאן בגלות, סימן הוא שרצונו שמקומי יהיה כאן בדרך קבע, ולי לא ינעמו כל תענוגי העולם, כאשר מרוחק אני מאבי.

עפ"י משל זה מבואר בספה"ק מה שנאמר בדברי התוכחה "ולא יהיה מנוח לכף רגלך", כי ישראל בעת גלותם לא יגיעו אל המנוחה ואל הנחלה, ובזה ימצאו נוחם לנפשם שעוד יאמר לצרותינו די, ועוד יתנחם ה' על הרעה אשר מצאתנו בדרך, וכדמובא בזוה"ק שבכל דברי התוכחה רמוזה גם ברכה, ואף כאן ישנה ברכה, וכדרכי השי"ת אשר ממכה עצמה ממציא רטיה רפואה ומזור, כי לפי גודל התלאות והצרות הרודפות אותנו מיום ליום ומחברתה לחברתה רח"ל, יש בה בשורת נחמה ותקוה גדולה, שהקב"ה האב הרחמים ירחמני עוד בגלותינו לגאלינו, כי כל עוד הם לא מוצאים מנוח, יש תקוה גדולה שהגלות תהיה ארעי ובקרוב תבוא הגאולה.

ויהא רעווא שכאשר שמענו כן עוד נחזה, וכמו שכתבו בספה"ק יהא רעווא 'קמיה' דתשרי... שעוד נגאל לפני תחילת חודש תשרי הבא עלינו לטובה, והקללות יתהפכו לברכות ולישועות, עדי נזכה לביאת משיח צדקינו בחדוותא ובאנפין נהירין ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו במהרה בימינו אמן.

תוכן הענינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דגש תפרים - לקיטת תפרים ..... ג
קדוש יאמ"ר ..... ד
נשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שברי"ו רפא"ן ..... ז
עומד על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיט כהלכה ..... י
הלכה ברורה - לשכתא הסתם ..... יא
היכלא דבקא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבתי ..... יד
פשוטהון פלכים ..... טו

אגרת פרק ג' ד'

לשמרך בכל עת

מינה לא תזיע

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

וועד קרן הבנין

בית חינוך לבנות

שע"י מוסדות יטב לב ד'סאטמאר בני ברק

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

סל מל"א ברכות

באותות הוקרה וחיבה, נשגר ברכה מרובה, אל מעלת כבוד ידידינו ומכובדינו האי גברא יקירא, רודף צדקה וחסד תדירא, ידיד נאמן ותומך נלהב לטובת מוסדותינו המעטירה, טוב ומטיב לכל מבקש ברוח נדיבה ובנהורא נפישא, ובמיוחד הוזיל זהב מכיסו להרחבת גבולי הקדושה בתוככי מוסדותינו הקדושה, בבנין בית חינוך לבנות במידה גדושה, שמו הטוב משבחים ומהללים, לתורה ולתעודה מרבה פעלים, איש חמודות רב תבונים, מקבל את כל אדם בסבר פנים,

מו"ה משה אליעזר לאנדא הי"ו

ולמען הקמת הבית הגדול לחינוך הבנות פה בני ברק יצ"ו

מגדולי תומכי מוסדותינו הק'

לרגל שמחת נישואי בנו למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת

החתן החשוב המופלג בתורה ויראה, נודע לעוז ולתפארה

כמר **מאיר זיידא** הי"ו

עב"ג הכלה החשובה והמהוללה שתחי'

ושגורה ברכותינו, ותערב לפני ה' עתירתינו, שיזכה לראות ולרוות מכל יוצ"ח רב תענוג ונחת, תורה וגדולה במקום אחת, וימשיך בפעליו הברוכים בהרחבת גבולי הקדושה, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת במידה מרובה וגדושה, עם כל ברכאן דנפישא

המברכים ברגשי הודאה והערכה לעומתו
ידידיו השמחים בשמחתו

וועד קרן הבנין

להקמת הבית הגדול לחינוך הבנות
בני ברק יצ"ו

יִשְׂמַח
מֹשֶׁה
בְּמַתְּנַת
חֶלְקוֹ

הכה לשוב לדרך הטובה והישרה, הוא ע"י קול ה' המעורר כל יום לכל בר ישראל

והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך. "יבואר על פי מאמר חז"ל (עי' זוה"ק ח"ג קכו.) בכל יום בת קול יוצאת: שובו בנים שובבים. **ובאמת כל איש ישראל זוכה לפי מדריגתו לשמוע זה הקול** וכמאמר רבותינו ז"ל (מגילה ג.) 'אף על גב דאינהו לא חזי, מזליהו חזי', **ומזה הקול בא התעוררות תשובה לכל איש ישראל בכל יום** (עי' תולדות יעקב יוסף פר' ויקרא אות ב' בשם הבעש"ט, ובספר חרדים בהתימת הספר), וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (הגיגה טו.) 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר', כלומר את אחר אינו מעורר זה הקול לשוב בתשובה, רק אם יתעורר מעצמו לשוב בתשובה יקבלו אותו, אבל זה הקול אינו מעורר אותו לשוב בתשובה, כי הוא היה למעלה ולא שב, לכך צריך להתעורר מעצמו בתשובה, אבל את כל ישראל וכו', מעורר זה הקול לשוב בתשובה. וזהו: 'והיה' והיה לשון שמחה (ב"ר מב, ג) **'אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך'** "היינו הקול מלמעלה המשמיע בכל יום, היינו הבת קול כנ"ל המשמיע בכל יום לשוב בתשובה".

קדושת לוי

עבודת הביכורים רומז שצריך להגיע להכנעה וענוה, ומזה יבא ליראה ואהבה בעבודת ה'

ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו', **"ביכורים רמז על הכנעה ושפלות האדם, שצריך להחזיק עצמו במדת ענוה והכנעה אמיתי",** כמאמר התנא (ביכורים פ"ג מ"ד): 'הגיע לדר הבית אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו ונכנס', וזה היה למען הכנעה. ולזה רמז התנא בלשונו (שם מ"א): **'כיצד מצות ביכורים, אדם יורד לתוך שדהו וראה תאנה שביכרה, כורך עליה גמי'** דהיינו האדם הרוצה לשבר תאוותיו כי לב האדם מתאוה לפרי ראשון, וצריך לשבר תאוותיו בזה, **'כורך עליה גמי'** פירוש, יזכור יום המיתה איך יהא מונח בקבר ויצמיח עליו גמי ועשב, **ואחר שיבוא האדם למדת הכנעה וענוה אז יראתו ואהבתו שלימה בעבודת הבורא יתברך,** וזה הוא לשון 'ביכורים' כפשוטו לשון בישול וגמר הפרי.

נועם אלימלך

טעם הביכורים להזכיר לכל אחד את שאיפותיו ורצונותיו מימי נעוריו לקרבת אלקים ועבודתו

ארמי אבד אבי וגו', בטעם הבאת ביכורים נראה, יען כי נתן ה' לעמו ארץ חמדה מלאה כל טוב מקניני העולם, היה מקום לחשוש שאחר שיוטרדו בעסקי העולם הזה, יומשכו מעט מעט אחר חמדת העולם וישכחו במשך הזמן רצונם ותפקידם לעבודת את ה', **כי כן דרך כל מבקשי השם בימי נעוריהם, טרם יסתבכו בטרדות העולם מבקשת מזונם ודומיהן, ילהיב לבבם אל השם ואוות נפשם לעשות רצונו ולעבדו, אכן אחר שיתחילו להטריד עצמם בעסקי העולם... יוכלו ח"ו ליפול מעט מעט, ולשכוח כל רצונם ומאוויים אשר היה להם בימי קדם לעבודת הבורא ב"ה".** ועל כן הצריכם הקב"ה, שראשית פרי אדמתם לא יטעמו הם, אלא יעלום אל הכהנים, **"כדי שיזכירו את עצמן שצריך האדם לעבוד ה', ואח"כ כשיבואו לפני הכהנים הזריזין בעבודתו ית' יומם ולילה, הם יזכירוהו, עד אשר יחזור למאוס בכל דברים המטרידים, ויחזור לבם להתלהב לעבודתו יתברך שמו".**

והנה, "אבי" הוא לשון רצון, כמו: "לא אבה יבמי" (כה, ז). וזו כוונת הכתובים שהיו אומרים בשעת הבאת הביכורים: **"ארמי אובד אבי"** פירוש, לבן הארמי היתה כוונתו להטריד את יעקב אבינו בקניני העולם, כדי שיפול ח"ו ממדריגתו ועבודתו ויאבד רצונו אשר היה לו לעבוד את השם. וגם אח"כ נטרדו עוד: "וירד מצרימה" וגו'. **"וירעו אותנו המצרים"** וגו', ועם כל זאת **"ונצעק אל ה' אלקי אבותינו"** לא שכחנו את השם. ובזה מזכירין לאדם לבל יעמיק ראשו ורובו בטרדות העולם, **ואף גם שהוא נאחז בסבך הטרדות, הרי בכל זאת אפשר לו להתגבר ולהמלט מטרדותיו, לחזור לעבוד את הש"י.**

מאור ושמש

על ידי שנקיים התורה ומצות בשמחה ובטוב לבב, יש לנו יתרון ונצחון על כל הגויים

תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. ועבדת את אויביך. "שמעתי מאדמו"ר הה"ק מרימנאב דבנוהג שבעולם מי שיש לו הרחבה לתאות נפשו יותר על חבירו, הוא מושל על חבירו, כמו העשיר על העני והחכם על הטפש. והנה כל תאות העולם הזה היא לאומות העולם, כי לישראל אי אפשר בשום אופן שיהיה לו כל כך מילוי תאותו כמו הנכרי, ואם כן לפי דרך הטבע אומות העולם מושלים על ישראל. **ועל כן נתן הקב"ה לנו תורה ומצות, שאם נקיימם בשמחה ובטוב לבב יהיה לנו תענוג מהם יותר מכל תאות עולם הזה.** וכמו שאמרו (ברכות יז.) **'עולמך תראה בחייך',** וי"פה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עולם הבא' (אבות ד, יז) **ולתענוג הזה לא יוכלו אומות העולם להגיע, ועל כרחם אנחנו נהיה מושלים עליהם. משא"כ כשאנחנו אין מקיימים המצות בתענוג גדול, אם כן יש לאוה"ע תענוג יותר מאתנו והם מושלים.** וזהו שאמר: **'תחת אשר לא עבדת ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב' א"כ יש לאוה"ע תענוג יותר,** לכך: **'ועבדת את אויבך'.** והחיפך בחיפך במידה טובה מרובה.

מראה יחזקאל (פר' נצבים)

תורה

אור הגנוז נגנז בתורה, וכל שמחתך לא תהיה רק בתורה

ושמחת בכל הטוב כו', עוד ירמוז על דרך (ברכות ה'.) אין טוב אלא תורה. ואיתא (חגיגה י"ב.) **וירא אלקים את האור כי טוב לגנוז וגנזו לצדיקים ואמר אא"ז זללה"ה שגנזו בתורה,** וזהו ושמחת בכל הטוב הייטו ה' טוב רצה לומר שתזכה לה' אורות של ה' חומשי תורה שהאור נגנז בהם והייטו שתזכה לתורת אמת והמשכיל יבין, כי כל שמחתך לא תהיה רק בתורה **כמו שכתב אור החיים 'אלו חוי ידעי ישראל עריבות ומתיקות התורה אמיתית כמעט חיו משתגעין ויוצאין מדעתם מחמת מתיקות ועריבות התורה'** והבן:

דגל מחנה אפרים

הלומד תורה בפשטות בעוה"ז יזכה בעוה"ב לראות גודל היחודים הנעלים בשמות הק', ויתרומם גבוה מעל גבוה

וחיה אם שמע תשמע. במדרש (דב"ר ז) אמר רבי יודן כל מי ששומע בקול של תורה בעולם הזה זוכה לשמוע באותו קול שכתוב בו (ירמיה לג, יא) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו'. **אמר להם משה לישראל הואיל וכל מי ששומע לדברי תורה הוא מתרומם בשתי עולמות, הוו זהירים לשמוע דברי תורה.** מנין ממה שכתוב בענין **וחיה אם שמע, תשמע בקול ה' אלהיך,** זהו שאמר הכתוב אשרי אדם שומע לי וגו'.

הנה ר' יודן רמז לנו על כל מי ששומע בקול תורה בעולם הזה, כי יש צדיקים בעולם לומדים תורה ויודעים סודותיה ורמזיה אשר כל ענין וענין מרמז על איזה יחוד גדול וקדוש. ולזה לאו כל אדם זוכה **ואפילו הכי צריך לעסוק בתורה כפשוטו. ומי שלבו נוקפו, כלומר איך יעשה היחוד על ידי שאני עוסק בפשטי התורה הנהוגין לעולם הזה כגון ראובן חייב לשמעון. לכן אמר ר' יודן הנ"ל אל יפול לבך, כי גם כל ששומע תורה בעוה"ז, דהיינו כפשוטו הנהוג בעוה"ז, זוכה אח"כ לשמוע באותו קול קול חתן קול כלה, כי סופו לשמוע באחרית הימים איך שנעשה יחוד חתן וכלה דלעילא על ידי עסקו בפשטי התורה. וזה שכתב המדרש שהוא מתרומם בשני עולמות סוד ו"ה המתייחדים על ידי עסק התורה ומתרומם גבוה מעל גבוה:**

עבודת ישראל

תפילה

הגם שהבחירה ניתנה לאדם עכ"ז בידו ית' להטות לבבינו אליו, וע"ז צריך להתאמץ ולהרבות תפילה בכל עת וזמן

הנה ידוע שחקללות שבתוכחה יש בהם רמזים על טובות רבות לישראל, ונראה לי לרמוז גם כן בפירוש הפסוק, **'ידבק ה' בך את הדבר עד כלותו אותך מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה',** שהטובה הגנוז בה הוא, כי כתיב (ישעיה מג, כו) **'סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק', כי האדם צריך להתנצל את עצמו לפניו יתברך, על דרך שאמרו ז"ל** (ברכות יז.) **גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך ומי מעכב השאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות יהי רצון מלפניך שתצילני** כו', וכן אמר אליהו ז"ל (מ"א יח, לו) **'ואתה הסיבות את לבם אחורנית',** וכן כתיב (ישעיה סג, יז) **'למה תתעינו ה' מדרכיך תקשיח לבינו מיראתך',** הגם שידע הנביא שהשי"ת רוצה שנלך בדרכיו, רק עם כל זה אמר כן, והתנצל את עצמו שרצונינו לעשות רצונך, ומזה יש לו ית"ש תענוג, ומצוה [אותנו] 'סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק' כנ"ל, **שרצונינו לעשות רצונך ומבקשים אנו מאתך יתברך, שתעשה את אשר בחוקיך נלך, כי הגם שהבחירה ניתנה לאדם, עם כל זה בידו יתברך להטות לבבינו לאהבה וליראה את שמו,** על דרך שביקש דוד המלך ע"ה 'לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי', ואנו מבקשים השיבינו אבינו לתורתיך וגו', וכן [כמה] עניני תפלות על דרך זה:

והאדם צריך להתפלל על דרך זה תמיד בכל עת ובכל שעה, עד שיהיה מעורר רחמנותו יתברך על עצמו, שיהיה עת רצון לפניו יתברך לשמוע התפלה אליו, ולא יהיה נסתר אחור מלהתפלל על זה תמיד לא יהיה עיף ויגע, ולא ינוח מלהתפלל עד שימצא עת רצון, על דרך שפירש הרב הקדוש מורינו הרב אלימלך ז"ל (בס' נועא ר"פ וישלח) מאמר חכמינו ז"ל (יומא כב:) 'וכבר צווה אנא השם, ונשמע קולו ביריחו', **שצריך לצווח זמן רב עד שישמע קולו לפניו ית"ש, להיות לריח ניחוח לפניו ית"ש כביכול, כדרך המפתה את אחד לאיזה דבר, שמדבר יום יום, עד שמוצא עת שמתפתה אליו,** ובאמת גם זה הדיבור שמדבר האדם כן לפניו יתברך, זה בעצמו גם כן בעזרתו ית"ש, שהוא ית"ש מדבק ושולח את הדיבורים אלו בפיו. וזהו שנאמר **'ידבק ה' בך את הדבר',** פירוש שישלח וידבק בך הדבר, פירוש דברים טובים, **'עד כלותו אותך',** לשון כלתה נפשי, תשוקה, שיחשוק אותך, על דרך **'רק באהבתיך חשק ה' וגו', מעל האדמה** וגו', פירוש **הגם שאתה על אדמה שפילה. על ידי הדיבור הנ"ל יחשוק אותך השי"ת, ויעשה את אשר בדרכיו תלך:**

זרע קודש

דבש תמרים

פנינים יקרים, פרחי חפרוה שרים, רבותינו הקדושים עצי התמרים

והיית רק למעלה ולא תהיה למטה. לכאורה קשה דאין צריך לומר ולא תהיה למטה דמי שהוא למעלה ודאי דאינו למטה, והנ"ל בזה ע"פ שנמצא עצה בספרים להחביל כל חמידות עוהי"ז והשבח בני אדם והגנות, שידמה בעניו שהוא מבני עולם העליון, כי באמת האדם העקרי הוא הנשמה, ואז יהיה כל מה שבעולם הוא כנרגיר חרדל לנגד עוהי"ב נגד עולם העליון ע"כ, ועפי"ז מבואר הפסוק הנ"ל והיית רק למעלה כנ"ל, ולא תהיה למטה ר"ל שהלא דהיינו האפיסות והההעדר תהיה למטה, שכל מה שלמטה יהיו בעיניו כאפס וכעין.

(ישמח משה)

☆

והיה כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה. יובן בהקדם דברי הגמי כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה, שהמתאבל צריך להאמין אמונה שלימה וחזקה כאילו כבר היה הדבר למראה עיניו, וז"ש כל על ירושלים, הקב"ה נוטה בלבו אמונת אמת עד שזוכה שרואה לבו תיקף בנחמתה ומה שיהיה כאילו כבר היה לנגד עיניו, וע"ד שפי השל"ה עתידין ישראל שיאמרו שירה לעת"ל, כלומר שיאמרו שירה על מה שעת"ל אח"כ וא"כ ישיש וישמח בעת האבל למען העתיד, וזה שאמר והיה לשון שמחה שתשמח כי תבא אל הארץ, בזכות זה תזכה וירשתה וישבת בה.

(ויטב לב)

☆

ונתנך ה"א עליון על כל גויי הארץ ובאו עליך כל הברכות. יבואר עפ"י מ"ש בתפלה למשה עה"פ ואני כזית רענן בבית אלקים, דאיתא במדרש יפה תואר פרי זית קרא הי שמך, למה נמשלו ישראל לזית מה זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתישה אף ישראל וכו', ד"א מה שמן צף מלמעלה ואינו מתערב בשום משקה וכו', וכל אי מישראל יש לו הבחירה אם שיהיה נבדל מהאוה"ע בכל הענינים א"כ נתקיים בזה קריאת שם פרי זית שקרא הי שמו וא"צ לכתישה, משא"כ כשאינו נבדל ומתדמה להם א"כ בהכרח צריך לכתישה, וזהו ואני כזית ר"ל בזה נמשל איש הישראלי לזית במה שהוא רענן מושרש בבית אלקיםדהיינו מובדל ומופרש מאוה"ע ואי"כ א"צ לכתישה ע"כ, והנה אם חיו ישראל נמשלו לזית דכמו זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתישה א"כ אין שלוה והשקט רק החיפך, כי מן ההכרח להעמיד עליהם מלך קשה כדי לעורר לבם לשוב אל הי, משא"כ אם נמשלו לזית דכמו הזית צף למעלה ואינו מעורב בשום משקה כנ"ל

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותינ"ק עצי התמרים

הש"י אומר אלינו שנעשה עבודת ר"ה כראוי שעי"ז נעשה כבריה חדשה

היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים. פרש"י ידוע, ועוד אפשר לומר זה ידוע היום הזה ר"ה (כדאי' בזה"ק 'היום' דא ר"ה), ובהקדם דברי הרה"ק מאוהעל ע"פ "נעשה אדם", ואמר הרב הקדוש הנ"ל עפ"י מ"ש העיקרים שכל דבר שאינו במלואו וטובו, אינו נקרא 'עשוי', כי אינו מתוקן עדיין. ועפ"ז אמר הרה"ק הנ"ל הקב"ה אמר 'נעשה אדם' לשון רבים, כי האדם בעל בחירה בעשותו מצות ה', ובחרו בטוב אז נקרא אדם. **וזה פירש 'נעשה אדם', הבורא ב"ה עם האדם עושים את האדם.**

וזה פי' הפסוק 'היום הזה' פי' בראש השנה, 'ה' **אלקיך מצוך**' לשון צוותא חדא, '**לעשות**' כנ"ל נעשה אדם, ע"י '**את החוקים האלה**', דר"ה ותקיעת שופר נקרא חוק ומשפט. ובזה יובן המדרש רבה ריש פרשת אמור **א"ד תחליפי בכל מוספין וכו' והקרבתם, ובר"ה כתיב ועשיתם וכו', מעלה אני עליכם נעשיתם היום לפני וכו'.**

[א"ה: וידועין דברי המדרש (מדרש תהלים, קכ) עה"פ **: פנה אל תפלת הערער ואל בזה את תפילתם.** אמר רבי יצחק, כלפי דורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן ולא בית המקדש שיכפר עליהם, **אלא עוד תפלה אחת שנשתייר להם שהם מתפללין בראש השנה ויום הכפורים,** ולא תבזה אותו מהם. הוי, **ולא בזה את תפלתם. תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא.** וכי עדיין אומה עתידה להבראות שהוא אומר ועם נברא כו', רבנן אמרי, **אלו הדורות שהן כמתים במעשיהם, ובאין ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים ואתה בורא אותן בריה חדשה.** ומה להם לעשות, ליקח הדס ולולב ולהלל אותך, שנאמר, ועם נברא יהללי-ה]

אילה שלוחה (פרשת כי תבוא)

וכיון שכן א"צ לכתישה, וזש"ה ונתנך ה' א עליון על כל גויי הארץ, שתהיי צפ מלמעלה ומובדל ומופרש מהם בכל הענינים ולא תצטרך לכתישה להיות שרוי בצער ויסורים בשביל להבדיל אותך מהם, אלא אדרבא ובאו עליך כל הברכות והשגוך, וע"כ הסמיך לכאן במדרש דברי הכתוב לריח שמניך טובים שמן תורק שמך, ר"ל למעליותא נמשלו ישראל לשמן שצפ מלמעלה ואינם צריכים לכתישה, וע"כ עלמות אהבוך אלו אוה"ע כמו שפירש"י, שתשב בטח בדד ושאנן בשלוה והשקט.

(קדושת יו"ט)

☆

ושמחת בכל הטוב. ובמדרש אין טוב אלא תורה לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר, ונראה דהנה יש להקשות הלא ידוע שנסיון העושר קשה מאד והוא עלול להניא את לבב האדם מדר התורה כמו שהזהיר קרא פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' א וגו', אמנם מצינו בגמי מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, וביאר המהרש"א כי מפני שהן עזין לא ישובו מכל ויוכלו לעמוד בכוחות איתנים נגד כל הנסיונות הקמים עליהם להדיחם מדרך התורה, ולפי"ז י"ל דמכיון שיש לישראל מדת עזות דקדושה להתגבר על כל הנסיונות יכוטלים הם להתברך בעשירות, כי בכח העזות יתגברו על נסיון העושר, וזהו שדרש המדרש ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה והטעם שניתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, שיש להם עזות דקדושה להתגבר על כל דבר המונע בעדם ללכת בדרכי ה', לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר, דכיון שיש להם מדת העזות יכולים להתברך בעשירות.

(ברך משה)

☆

כי תבא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך. ונראה לפי"מ שכתב בספר סמא דחיי עה"פ נפש כי תחטא ומעלה מעל בחי וכחש בעמיתו, דהנה ארז"ל כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עעו"ז, והנה ריב"ז אמר לתלמידיו ולואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם תדע שאם אדם עובר עבירה אומר שלא יראנו האדם, נלמד מזה כי נוח לאדם להיות רע לשמים מלהיות רע לבריות, וא"כ מסתברא מי שהיצה"ר התחיל לפתותו מפתוחו תחלה במה שבין אדם למקום ואח"כ בין אדם לחברו, ובזה יובן דברי הכתוב ונפש כי תחטא, ר"ל כשהתחיל לחטוא אז ראשיתו למעול מעל בחי דהיינו בינו לבין קונו, אך עבירה גוררת עבירה וגורמת להיות גם מכחש בעמיתו בפקדון, דהוא עבירה שבין אדם לחבירו ע"כ, ולפי"ז כאשר האדם רוצה לשוב אל הי צריך לעשות תשובה על עוונותיו חמור אל הקל, והיינו קודם לשוב על עבירות שבין אדם לחברו ואח"כ על עבירות שבין אדם למקום, וזשה"כ ולקחת מראשית כל פרי האדמה, דכשתרצה לשוב אזי קודם ולקחת מעבירות אלו אשר תביא מארצך היינו עבירות שבין אדם לחברו, ואח"כ והלכת אל המקום אשר יבחר בו הי היינו לשוב על עבירות שבין אדם למקום.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך

ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי. שמעתי (כ"ק אדמו"ר בעל תורת מרדכי מוויזניץ זצ"ל) מזקני בעל "אהבת ישראל" (מוויזשניץ) זי"ע שאמר בשמו של אדמו"ר הרה"ק מסאטמאר זצ"ל, שכשהזדמן האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל לבקר את זקיני זי"ע בגראסווארדיין, אמר לו זקיני זי"ע בשם ה"קדושת לוי" מבארדיטשוב זי"ע, "כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם" שהקב"ה זוכר כל מה שאדם שוכח, וזה בין המצוות בין העבירות, הכוונה שאם אדם עושה מצוה, ומחזיק עצמו מזה ומתגאה מזה, אז הש"ת שוכח מזה, ולהיפוך אם אדם עושה עבירה חלילה, וזוכר מזה ויודע שצריך לתקן מה שעשה בבחינת 'וחטאתי נגדי תמיד', אז הש"ת שוכח מזה, משא"כ אם כשעושה מצוה שוכח מזה תיכף, שאין לו במה להתגאות מזה שהרי יודע שכמה שיעשה עוד לא יצא ידי חובתו, אז הש"ת זוכר את המצוה.

וסיפר זקיני זי"ע שעל זה נענה לו הרב מקראלי (ה"ה כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל) שלפי הנ"ל אפשר לומר הפשט במה שאנו אומרים בוידוי מעשר "לא עברתי ממצוותיך ולא שכחתי", ולכאורה קשה איזו וידוי זה, הרי מחשיב רק דברים טובים "עשיתי ככל אשר ציויתני" וגו', ווידוי הרי צריך לומר כשעשה דברים לא טובים, רק הפשט שהוידוי הוא על "ולא שכחתי", עשיתי רק דברים טובים, אבל לא שכחתי מזה, אז איך זאל עס אינגאנצען אוועקמאכען, כי כשעושים דברים טובים צריכים תיכף לשכוח מזה, ולא להחזיק את עצמו גדול בזה.

שקיעת החמה (עמ' קנ"ב)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. אין והיה אלא לשון שמחה (ברכות לא. מג.). הנה לפעמים עוד לקללה יחשב, אם לא יזכו לירושת הארץ בשמירת התורה. והנה ליתא (ספרים): כתוב זה רמז על גיולת הארץ לעתיד לבוא; ובזה יתפרש הסמיכות, דלעיל כתיב **תמחה את זכר עמלק**, דליתא בזוה"ק (ברעיא כה.): לישון הערב רב שבישראל, ואז יהיה שמו וזכרו שלם; וממילא כשיתבטלו הערב רב מהעולם, אז יהיה **והיה כי תבוא אל הארץ** נרכה לישראל, ויהיה השמחה בשלימות. (דברי יואל)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. אין לבוא **אל הארץ**, רק **כאשר ה' אלהיך נותן לך** ולא זולת, שבלי זה הרי הוא בחינת קללה. וזהו **והיה** שהוא לשון שמחה, ואז **כאשר ה' אלהיך נותן לך את הארץ**, אז הוא בחינת שמחה, שזכו למתנת ה'. (דברי יואל)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. הלשון 'נותן לך נחלה וירשתה' הוו תרתי דסתרי, דלי הויא מתנה אינה ירושה (תיד"ע רפת דוד). וגרסה דמרו (בכורות ח.): אמרו ליה לרבי יוחנן מיכף קבי בבבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב (דברים יא), אבל בחוץ לארץ לא, כיון דאמרו ליה מקדמי ומתאבי לבי כנישתא, אמר היינו דאמרי להו; **המהרש"א** גיאלו על פי מה דאמרו (מגילה כט.): עתידין בני מדרשות שיקבעו בארץ ישראל, אם כן יש להם כבר עכשיו קדושת ארץ ישראל על שם העתיד; נמצא שיש חלק ארץ ישראל שהוכשרו לאבותם יצחק ויעקב, והיא ירושה להו מאבותיהו, וזה נקרא נחלה וירושה, אמנם ישנם חלקי ארץ ישראל וספיים שלא היו נכללים בהבטחה לאבותיהו, ויתנו לישראל בחינת מתנה, וזהו מה שיתוסף אמר כן, שאם קובעים את הבית בבית המדרש ולומדים ומתפללים בתוכו, אז מקבל המקום קדושת ארץ ישראל. וזהו **והיה כי תבוא** לשון עתיד, שבוסף על חלק **הנחלה** שאמר עליה **וירשתה וישבת בה**, כיון שהיא מצד ירושת האבות, עוד יש מה שיתוסף לעתיד לאחר זמן, ואמר על זה **והיה כי תבוא אל הארץ**, שעל ידיהם יהיו לישראל תמיד בחינת בחיה לארץ לא כשיהיו בגולה, ועליהם אמר **אשר ה' אלהיך נותן לך**, כיון שחלק זה הוא בבחינת מתנה. (דברי יואל)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. משה אמר לישראל (דברים ט) לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, כי אם למען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך, ועל כן אומר להם כי בחשבונות שבירת המצות התורה בענין, תהיה בחינתם לארץ בזכות עצמם, וזהו למען אשר תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך' לייקע, שאתה רואי לכך, ולא מחמת זכות בריית תבוא (אור החיים הק'). והנה והיה הוא לשון שמחה (ברכות כג. מג), ואיזה שמחה מיוחדת אמורה כאן, אלא אמרו (ירושלמי ערלה ג): מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי בפיהוי; וזהו **והיה**, השמחה היא **כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך**', בשבילך ולא בזכות אבותיך, שכל עוד שאולין בזכות אחרים אין לו שמחה, דבהית לאסתכולי בפיהי, וזה יתקיים כאשר **ונקמת מרגלותיך כל פרי האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך**'. (דברי יואל)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. והיה הוא לשון עתיד. והנה אמרו (בבא בתרא פח.): הקונה שדי חילוני בתוך שדה חבירו, מביא ואינו קורא, כיון דמספקא ליה אי קנה קרקע או לא לפיכך מביא, דשמא קנה קרקע, ואינו קורא דשמא לא קנה קרקע; והנה **בשמח ה' לבני** (רמב"ם מלכים ד"ה מלכי) ליתא: אם ישראל מוטלים בארץ ישראל, נתקפל המקום ההוא משם והולך לו, ועל ידי קיפול מרגלות בא במקומו מקום אחר ממון לארץ; לכאורה לפי זה איך מציאות שמתחלף קדושת הארץ לגמרי, נמצא שכל אדם בספק

הוא עומד, שמא הקרקע שלו הוא קרקע מוך לארץ, ומסן כן האיך יכול להניח ביכורים. ולזיך לומר שהוא על דרך מה דאמרו (ברכות לג:): אמרה תנה לפני ה' אם רואה מוטב, ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא מסקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר; וכמו כן כאן, כיון שהתורה נותנה להניח ביכורים, ואי נאמר שיש מקום על כל אחד שמא הקרקע שלו הוא בארץ ישראל, נמצא שבטלה מצות ביכורים לגמרי, ולכן כיון שאין ה' עושה תורתו פלסתר, מוכרח להיות דבאותה שעה שהאדם מניח ביכורים, מוזרת קדושת הארץ לקרקע שלו, אף שאינו במדרגה זו כל הזמן מצד מעשיו. וזהו **והיה כי תבוא**, שהתורה מגיד ומרמז על העתיד, שאפילו אחר כיבושם לארץ ישראל יגיע זמן כזה שרק על ידי הבאת הביכורים יזכרו ליבנס לחלקת ארץ ישראל, וזהו **אשר ה' אלקיך נותן לך**, שזהו מתנה מיוחדת מה' שמחזיר לו את קדושת הארץ לקרקע שלו, כדי שיוכל להניח ביכורים. (דברי יואל)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. אין והיה אלא לשון שמחה, שעשה מצוה זו שבכרה תכנס לארץ (ספרי). לכאורה מצות ביכורים אינה נוהגת כי אם לאחר ירושה וישיבה, וכילד שייך לומר שבזכות קיום מצוה זו יהיו נכנסים לארץ ישראל, בעוד שבכרה מקדם הכניסה לארץ ישראל לקיום מצות ביכורים. ומנם ליתא (ספריס): כתוב זה רמז על ביאת הארץ לעתיד לבוא; וזהו **והיה** לשון שמחה (ברכות רבה מב), **כי מצוה אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך**, לעתיד לבוא תחרי ביאת המשיח, אשר תהיה ביאת הארץ בשלימות, ותהיה השמחה השלימה התמידית. וכלפי ביאת הארץ לעתיד לבוא דרשו **עשה מצוה זו שבכרה תכנס לארץ**, כי זכות התורה והמצות שעשו ישראל, היא שתעמוד לדורות האחרונים לזכות לביאת הארץ לעתיד. (בחוקותי תלו)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. אף טרם שיזכו ישראל לביאת הארץ בפועל, יתעלו על ידי ה' לקדושת הארץ ולקדושת הקדמי קדשים, כפי הכנתם ותשוקתם להמשיך השפעת הקדושה עליהם, וכמו שהיו בכל הדורות לדיקים שלא זכו לביאת הארץ בפועל, אבל זכו ונתעלו לקדושת הארץ וקדושת המקדש. וזהו **והיה כי תבוא אל הארץ, אין והיה אלא מיד**, שאפשר לזכות לביאת הארץ מיד, אם יקדים הכנה הראויה לה. (דברי יואל)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. ה' הרשה למשה כל מדרי ארץ ישראל (ספרי). הכוונה שהרשה לו כל מה שטמון בתוך ההרים, שעתידים להתרחב ולהיות נגלים לעין כל לעתיד, כדאמרו (דברים רבה ד): המגלה הוצאת אין אדם יודע כמה ארכה וכמה רחבה, כשהיא נפתחת היא מודעת כמה היא, כך ארץ ישראל רובה הרים וגבעות, כשישרה אומה ה', אומה שעה היא מודעת כמה היא; וזהו **שבשבה תכנס לארץ**, שעל ידי מצות ביכורים תזכה למתנת פנימיות הארץ וחדרי ההרים בשלימות בבחינה שיהיה לעתיד, שבאותה שעה מודעת מה היא, ועדיין אין אנו יודעים מתנה זו מה טיבה. (עקב עו)

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וכו'. כמו שים כאן למטה קדושת הארץ וירושלים, כן הוא גם למעלה, וכדכתב הפרי מגדים (פו"א תקסט): **אדוני מלי** אמר כמדומה בשם **המקיל רבי גרשון קיטובר**, שבא לירושלים ורואה בשלותה עתיד יושבים בה, וכבה ואמר: זהו שאומרים (סליחות י"ג מדות) 'ברחמיו כל עיר', ירושלים של מטה, 'על תילה בנויה, ועיר ה', ירושלים של מעלה, שם ניכר התורגן ודוממים; והנה קדושת הארץ העליונה, מקושרת עם קדושת ארץ ישראל למטה בעולם הזה, וכדלימא **בזוה"ק** (קדושים פד.) על מה שנאמר ביעקב (בראשית כח): הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה, מלמד שנתקפלה לו ארץ ישראל, וכי ארץ ישראל לחודי ארבע אמות פרסה, אין נעקרה ממקומה ובאה תחתיו, אלא ארץ אחר עליונה יש לה', ונקראת ארץ ישראל, ושיו אתה מדרגת יעקב שהוא עומד עליה; והיינו שעל ידי שקיפל תחתיו את הארץ העליונה, כשם כזה את ארץ ישראל למטה בעולם הזה. וזהו **עשה מצוה זו שבשבה תכנס לארץ**, שבזכות מצות ביכורים יזכו ליכנס לקדושת הארץ העליונה, וזהו **והיה כי תבוא אל הארץ**, דלף שכבר זכו ליכנס לארץ, עדיין צריכים ליכנס לבחינת הארץ העליונה, וזה יהיה על ידי מצות ביכורים. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גבעזר הפסוקים
הפלאים זיו ונוגה פניקים

לא עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב

בעת גזירת המלבושים ברוסיא, שגזרו לשנות המלבושים וללבוש כבגדי הגוים, קם איש אחד, שהיה המתחיל בדבר, ולבש בגדים חדשים כמצווה מפי השלטונות, ובא אל הרה"ק ר' משה צבי מסאווראן זי"ע בלב שמחה, אמר הרה"ק מסאווראן, שעתה נתיישב לו מאי דכתיב בתורתינו הק' שכל העונשים הקשים מנשוא שבתוכחה באים על אשר 'לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב', שנראה ממשמעות הכתוב שעבדו את ה', אך לא משמחה ובטוב לבב, והיה תמוה לו – למה יבואו גזירות קשות אלו שבתוכחה על העדר השמחה שבעבודת ה'. אלא יש לומר שפירושם של הדברים כך הם, שבאמת אינם עובדים את ה' כלל וכלל, אך על העדר העבודה בלבד עדיין יש להמליץ שמקושי הגזירות המוטלות עליהם ע"י השלטונות ראש בל עמם ואנוסים הם להתבטל מעבודת ה', אולם כאשר אינם נעצבים אל ליבם על קושי גזירות אלו, ולא עוד אלא ששמחים בדבר, הרי שוב אין להמלצה זו מקום לחול, ועל כך באה התוכחה הקשה, וזהו: תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך, והיה לך להיות נעצב על זה, ולא די שלא עבדת אלא שעוד היית שרוי בשמחה ובטוב לבב.

תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה

סיפר הרה"ק ר' חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע: מעשה בכפרי אחד שהיה לו בן שלא רצה בשום אופן ללמוד תורה, ואמנם לא ידע צורת אות אחת, פע"א נסע הכפרי העירה, הביא משם מלמד והבטיח לו שכר הגון על מנת שילמדו את בנו צורת אות, טרח המלמד ועמל קשות זמן מרובה, עד שלימד לבן הכפרי את האל"ף בי"ת עם הנקודות, לימים בא האב לבחון את בנו, לראות אם אמנם יודע הוא את התורה שלמד, הראה לו המלמד על האותיות והנער השיב כהלכה: א' ב' ג', אח"כ המשיך ושאל: מה יש מתחת לאלף, מתחת לבית.. והנער השיב כהוגן, עד שהגיעו לאות ה"א, שאל המלמד את הנער: מה מתחת לה"א: שתק הנער ולא ענה מאומה, לא הועילו בקשותיהם של המלמד ושל האב והנער התעקש ולא פצה את פיו, חרה אפו של האב על הבן העיקש, נטל מקל בידו ועמד להלקותו מלקות הגונות, כיון שראה הבן כך, נענה ואמר: אבא, אם אתה אומר להלקותינו אהיה מוכרח איפוא לגלות את הדבר: מתחת לחֲיֵי (מאכל הבהמה "שחת" נקרא כן) טמון העגל הגנוב... או אז נתברר שהאב גנב עגל והטמינו מתחת לערימת השחת, וציוה על כל בני הבית לבל יגלו לאיש את הדבר, לפיכך התעקש הבן ולא רצה לגלות מה נמצא מתחת לה"א אשר בסידור, וסיים הרה"ק מאלכסנדר זי"ע ואמר: שזה יש לרמז בפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה" - תחת, פי' אותה הסיבה אשר מ"תחת" לזה שלא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה [כדרך שאומרים מאחורי מעשה פלוני ישנה סיבה פלונית] היא היא אשר בגללה תיענש, כי אפילו אם בעד עצם הדבר שלא עבדת את ה"א בשמחה עדיין אינך ראוי כל כך לעונש, אולם ראוי אתה לעונש בעד המעשה אשר עשית לפני כן, והיא אשר גרמה לכך שתינטל ממך השמחה לעבודת השי"ת, כי אם אינך יכול לעבוד את ה' בשמחה, ברור שמשהו גרם לכך, והיא סימן שאיזה גניבה מסתתרת מתחת לזה...

לשון חכמים
לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

היום הזה ה' כו' ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך. זה קאי על כל המצות והחוקים, כי בספר זה נכללו כולן כמוש"כ הגר"א ז"ל ריש דברים, עיי"ש. **אולם על דרך צחות נראה** על פי שאמרו בתענית (ט.) בכל אסור לנסות להקב"ה שנאמר לא תנסון חוץ מזו במעשר עיי"ש, לכן אמר בביעור מעשר בערתי כו' וגם נתתי ממנו ללוי כו' עשיתי ככל אשר צותני, לכן השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך כו', ואמר אחר כך אף דבזה מותר לנסות ועשר בשביל שתתעשר, מכל מקום יותר מוטב שתתן בלא שום פניה ונסיון כלל רק לעשות את החקים האלה דייקא, ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך בלי מחשבה זולתי קיום רצון הבורא יתברך.

משך חכמה

□ □ □

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך. יש לומר בדרך צחות דהיינו בפרשת כי תבוא נאמרו התוכחות, ובפרשת כי תצא כתיב 'ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה', וזה יש לרמז ברוך אתה 'בבואך', ר"ל שכל הקללות והתוכחה שנאמר בפרשת 'תבא' יהיה ברוך, כי ברוך אתה 'בצאתך', דהיינו בפרשת 'תצא' נאמר ויהפוך ה' אלקיך את הקללה לברכה, וממילא בפרשת כי תצא מבואר הברכה על פרשת תבא שכל הקללות יתהפכו לברכות, וזהו נרמז בהפסוק ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך.

חיי צבי

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך. ובילקוט איתא אין טוב אלא תורה לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר. וצ"ב. ויש לפרש דברי הילקוט עפי"מ דאיתא בגמ' (פסחים ס"ב:) כתוב אחד אומר "עצרת לה' אלוקיך, וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם, ר"א סבר או כולו לה' או כולו לכם, ור"י סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם, עוד איתא בגמ' (שבת ק"ט.) עשירים שבא"י במה הם זוכין בשביל שמעשרין, שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ושבשאר ארצות במה הם זוכין בשביל שמכבדים את השבת, ובזה יובנו דברי המדרש: ושמחת בכ"ל הטוב אין טוב אלא תורה, דהיינו ללמוד כל היום וכר' אליעזר שאומר כולו לה', אך אם כן תקשה באיזה זכות יוכלו להתעשר הלא עי"ז לא תוכל לכבד ולענג את השבת כראוי, לכם משה מזהיר לישראל עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר.

(ילקוט האורים)

☆

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת. ובמדרש אי' זו מיתת צדיקים, וכבר נאמרו בזה הרבה ביאורים ליתן רמז במקרא על הדרשה הזאת. ויל"פ דהנה בכל ספר מחמשה חמשי תורה תמצא כתוב מיתת צדיקים, בספר בראשית נאמר מיתת נח ומיתת האבות, בספר שמות נאמר וימת יוסף וכל אחיו, בספר ויקרא נאמר מיתת נדב ואבוהוא, בספר במדבר נאמר מיתת אהרן ומרים, אבל בספר דברים לא נזכרה מיתת שום צדיק (הגם שנאמר בסוף הספר וימת שם משה, יש שתי תשובות בדבר חדא, שבעת שאמר להם משה רבינו ע"ה פרשה זו עדיין לא היה מת, ושנית, הלא האיש משה עניו מאד ובוודאי לא החזיק את עצמו לצדיק), וזה"פ גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת דייקא בספר דברים וזו היא מיתת צדיקים.

(ליקוטי בשמים)

☆

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה. ובמדרש אי' זו מיתת צדיקים, ונראה דהנה באמת מיתת צדיקים אין יכולה ליכתב בתוכחה דאין לה מקום לא בתחילה ולא בסוף, דאיתא בגמ' (בבא בתרא ח:) דבפורעניות וקללות כל המאוחר בפסוק קשה מחבירו, והנה אמרו חז"ל (בבא קמא ס.) עה"פ כי מפני הרעה נאסף הצדיק שהצדיק מת כדי שלא יראה ברעה העתידה לבוא עי"ש, וא"כ איפוא נכתוב מיתת צדיקים בתוכחה, אי נכתוב בתחילה יהא נראה דמיתת צדיקים היא הקלה שבקללות כנ"ל, ובאמת היא שקולה כשריפת בית המקדש כדאיתא בגמ' (ראש השנה י"ח:), ואי נכתוב לבסוף יהא משמע דכל התוכחות והקללות באו בימי הצדיק ואח"כ מת, ובאמת אינו כן כי מפני הרעה נאסף הצדיק כדי שלא יראה ברעה, ולכן אינה יכולה ליכתב מיתת צדיקים בהתוכחה, וז"ש גם חלי וכל מכה אשר לא כתובה בספר התורה הזאת זו מיתת צדיקים, דהוא מכה אשר אין יכולה ליכתב.

(קהלת יצחק)

☆

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה. ובמדרש זו מיתת צדיקים, ויתבאר עפימ"ש בספר חסידים שהקב"ה כותב כל מעשה אדם והדיו הנשאר בקולמוס הוא מקנח בראש הצדיקים שהגיע זמנם ליפטר מן העולם, ולפי"ז כל חלי וכל מכה "אשר לא כתוב בספר" היינו דיו הנשאר אשר לא כתוב, זו מיתת צדיקים שבזה מתים הצדיקים.

(דרוש שמואל)

דורש טוב

ובאת אל הכהן אשרי יהיה בימים ההם, ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך וגו'. יש לדקדק דמילת היום נראית כמיותרת, דפשיטא דביום ההוא הוא מדבר. **עוד יש לדקדק** דהנה רשיז"ל פי' 'אל הכהן אשר יהיה בימים ההם' - 'אין לך אלא כהן שבימיך', וצ"ב אמאי דייקא גבי קריאת ביכורים הורתה לנו התוה"ק יסוד זה.

ונראה דהנה איתא בגמ' ראש השנה (דף כ"ה) דאפי' אם טעו בי"ד וקבעו החודש בטעות ביום שאינו ראוי לכך, החודש מקודש, שנאמר 'אשר תקראו אותם במועדם', וקרינן בי' **"אתם", והיינו אתם אפילו מוטעין**, ומביא על זה הגמ' הא דאמרו 'אין לך אלא שופט שבימיך', דיפתח בדורו כשמואל בדורו, והלכה כמותו. **וכאשר יקבע הוא את החודש כן יקום.**

והנה בזמן הבית אתרמי לפעמים לאיש פרטי שיהיה נראה לו בבירור לקדש החודש לפי ראות עיניו שלא כפסק הבי"ד שבימיו, **וימצא לפעמים לפי חשבונו שכבר היה ראוי שלא לקרות פרשת ביכורים, שהרי אחר סוכות מביא ואינו קורא**, ואם לא היה הבי"ד מעברין את השנה, היה אז כבר אחר סוכות, **אך לפי קביעות הכהן הזה ובית דינו עדיין זמן קריאה הוא, והייב אדם לשמוע בקולו ולקרא את הפרשה.**

וזה שאמר הכתוב, **"ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם"**, ופירש"י **שאין לך אלא כהן שהוא בימיך, וכאשר יקבע הוא כן יתקיים**, דאתם קרינן ואפילו מוטעין, ולזה תאמר אליו הגדתי "היום" דייקא, דאף שלפי חשבוני אין חיוב קריאה, אעפי"כ **קראתי היום לפי חשבונך, שעדיין ראוי היום להגדה**, כי אין לי אלא אותך כהן שבימי, **ומיושב שפיר ג"כ אמאי דייקא כאן לימדתה תורה יסוד זה ש'אין לך אלא כהן שבימיך'.**

חתם סופר

כולל עצי חיים

צדקת

רבי מאיר בעל הנס

מיסודם של רבותה"ק זצוק"ל לבית

סיגוט • סאטמאר

אלקא דמאיר עננו

החזקת אנ"ש עניי ארץ ישראל על טהרת הקודש

וְכֻלְּכֶם יְרֵאִים וְשֹׂמְחִים וְשָׂרִים עֲלֵינוּ

באותות כבוד הערכה והוקרה, ומתוך לב מלא שמחה ושירה, נשגר ברכת מזלא טבא, אל מול פני מעלת כבוד האי גברא רבא, רב פעלים לתורה ולתעודה במסירות רבה, פאר מקדושים, מרבה צדקה וחסד לכל דורשים ומבקשים, משליך עצמו מנגד לבוא בעזרתינו, נושא בעול במשא הקודש יומם ולילה בהתמסרות רבה ועצומה למען הרמת והחזקת כוללינו, כבוד שמו תפארתו, על ישראל הדרתו, ה"ה

כ"ק הרב הגה"צ

רבי שלום אליעזר טייטלבוים שליט"א

רב קהל יטב לב דסאטמאר 15 עוו.

נשיא כוללינו הק' צדקת רבי מאיר בעל הנס

בני הביבי ויקידו של מרן רביה"ק זי"ע טייסד כוללינו

לרגל נישואי נכדתו למזל טוב

הכלה החשובה שתחי' בת חתנו

הרה"ג רבי **אברהם מאיר האלבערשטאם** שליט"א

דומ"ץ קהילתינו 18 עוו. ב"פ

עב"ג הבחור החתן החשוב מו"מ בתוי"ש ני"ו

בן הרה"ג רבי **צבי הירש מייזליש** שליט"א

רב ביהמ"ד "בית נחום דוב" דקהילתינו הק' וומסב"נ

בן כ"ק הגה"צ גאב"ד קהילתינו מאנטריאל שליט"א

חדב"נ מרן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע

וזאת הברכה, שמשמחה זו יושפע לו רב ברכות ושובע של שמחה, וזכות מעשיו הכבידים למען הפרט והכלל, ילווה אותו על כל צעד ושעל, ואלקא דמאיר יענהו בכל משאלות לבו לטובה, בשכר פעולותיו הטובים לעניי ארה"ק, וזכות קיום רצון קדשו והמשכת דרכו של אביו מרן רביה"ק זי"ע יגן בעדו להתברך בכל מילי דמיטב

החותמים למען שמו בכבוד והערכה

הנהלת הכולל בארה"ק

הנהלת הכולל בארה"ב

רבני ולומדי הכולל

שבח"י רמב"ן

וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: (פרק כו פסוק ב)

והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך. כפי פשוטו, יזהיר שלא תקריב בכורים במחל משערייך, משנבחר הבית. כי כמו שהזהיר בשחוטי חוץ בקרבנות, כן יזהיר בבכורים[א]. מכל מוכח הבכורים למחר שקבעו וחלקו מיד, כלבכרי דמ"י (בפסוק ה).

וכספרי (כאן) **'והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם', זה שילה ובית עולמים. ושמא יאמרו כי הבמות מסורות בשני הזמנים הללו, אבל גם בנוב וגבעון יקריבו הבכורים, אבל בבמת יחיד אינן קריבין, דמזבח כתיב. ולולי ממה שכתוב** (שמות כג יט) **'למשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך', לא קרבו כלחם ובמשכן, אלא, בשילה שהיה שם בית מבנים ובבית העולמים[ב] [ג]**[ד].

לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְקוֹל ה' אֱלֹקָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: (פרק כו פסוק יד)

ולא נתתי ממנו למת[ה]. לעשות לו מרון ותכריכין, לשון רש"י. ולפי הכינותי זה, שהרי מפורש בכתוב (לעיל יד כה כו) **שמעשר שני מין מחללין לותו חוץ לירושלים, אלא על כסף צורה, וכירושלים יתן הכסף על דבר הלוי למכילה, בבקר ובצאן ויין ובשכר, ויאכל לפני ה'**[ו].

מעשה חש"ב

א דעת רבינו שהאיסור להקריב ביכורים מחוץ למקום המקדש, הוא רק משנבחר מקום המקדש. אבל קודם לכן היה מותר להקריב ביכורים אפילו בבמת יחיד. כמו שמצינו בשחוטי חוץ לענין קרבנות שכתוב בתורה (יב יג–ד), 'השמר לך פן תעלה עולתיך בכל מקום אשר תראה, כי אם במקום אשר יבחר ה''. שהאיסור להקריב קרבנות מחוץ למקום המקדש הוא רק מאז שנבחר מקום המקדש.

ב דעת הספרי שהתורה משמיענו דאסור להקריב ביכורים לפני שנבחר מקום המקדש. ורבינו מסתפק בכוונת הספרי, האם בא רק למעט הבאת ביכורים בבמת יחיד, אבל בנוב וגבעון שהיה במה גדולה היה מותר להביא ביכורים. או גם ממעט הבאת ביכורים בנוב וגבעון, הואיל ולא היה שם בית של אבנים, ואין מביאין ביכורים אלא 'לבית' של אבנים. ולכן הבאת ביכורים נוהגת רק בשילה שהיה בית של אבנים, ובית עולמים.

ג **העולה מן האימורין:** לפי דעת רבינו [לפי פשוטו] מש"כ 'אל המקום אשר יבחר ה"א', הוה **ריבוי**, שבא לרבות שכל זמן שלא נבחר מקום המקדש, והבמות היו מותרין, היה מותר להקריב ביכורים אפילו בבמת 'יחיד'.

אבל לדעת הספרי מש"כ 'אל המקום אשר יבחר ה"א' הוה **מיעוט**, שאין מקריבים בכורים אלא בשילה ובית עולמים, ורבינו מסופק בדעת הספרי, האם בא למעט רק במת 'יחיד', אבל בבמה 'גדולה' שהיה בנוב וגבעון היה מותר להקריב ביכורים. או שבא למעט אפילו במה גדולה, ורק בשילה ובבית העולמים היו מקריבים ביכורים, שאין מביאין ביכורים אלא ל'בית של אבנים'.

ד הנה בשלמי שמחה נמי כתוב (ראה, פרק טז פסוק יא) "ושמחת לפני ה' אלקיך וגו' **במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם**", וכן במצות לא להיראות ריקם כתוב (שם פסוק טז) "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך **במקום אשר יבחר**", וכתב רבינו (שם פסוק יא) "ולא ידעתי אם לומר, כי לאחר שיבנה בית המקדש, לא נאסף להקריב קרבנות הרגלים, אלא במקום ההוא אשר יבחר ה', כטעם שיאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך'. או שיבואר כאן, שלא יתחייבו לעלות לרגל, עד אשר יבחר השם מקום לשכנו שם". פירוש, שרבינו מסתפק האם כוונת הכתוב **'במקום אשר יבחר'** להורות שלאחר שיבנה המקדש לא יאספו אלא במקום ההוא, אבל עד אז יתאספו בשאר המקומות. או בא להשמיע שלא יתחייבו כלל בעליה לרגל עד שיבחר ה' מקום למקדשו.

והנה ב' האופנים בביאור הכתוב הם כמו שני האופנים שביאר רבינו כאן בהקרבת ביכורים. שאופן הא' הוא כפירוש רבינו ע"ד הפשט שהאיסור להקריב בכורים חוץ למקדש הוא רק משנבחר המקדש, אבל קודם לכן היה מותר להקריב אפילו בבמת יחיד. והאופן השני הוא כמו הספרי שאסור להקריב ביכורים לפני שנבחר מקום המקדש.

וכאמור שהסברא לומר שלא התחייבו לעלות לרגל רק כשהיה בית המקדש, הוא כמו דעת הספרי בבכורים, שאסור להקריב בכורים לפני שהיה בית המקדש, א"כ לפי"ז יהיה לנו מקור למש"כ רבינו (פרק יב פסוק ח) עה"כ 'לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום', שרק מי שהיה רוצה לאכול בשר היה צריך לבוא למשכן לשחוט שם, אבל אם אינו ורצה לאכול בשר, ליכא חיוב לבוא למשכן "ואפילו ברגלים לא נתחייב לבוא שם". ומהיכן המקור לזה, ולפי האמור המקור הוא מהספרי.

אמנם לכאורה בספרי לענין ביכורים מפרש 'זה שילה ובית עולמים', ושם כתב שלא יתחייבו לעלות לרגל עד שיבנו בית המקדש בירושלים, ולא נזכר 'שילה', אפשר לומר דשאני ביכורים שנאמר גם, 'ראשית בכורי אדמתך תביא **בית ה'**', ובשילה היה מזבח של אבנים. משא"כ בשלמי שמחה ובמצות עליה לרגל לא נאמר 'בית ה'', רק 'המקום אשר יבחר ה', וזהו רק בבית המקדש בירושלים.

והרב רבי משה כהנא בתוכו (הל' מעשר שני פ"ג ה"י) **מעשר שני ניתן למכילה ושתיה, שנאמר 'ואכלת שם לפני ה' אלקיך', וסיכה כשתיה. ומסור להוציאו כשאר פירות, כגון שיקח בו כלים ועבדים, שנאמר 'ולא נתתי ממנו למת', כלומר, לא הוצאתי ממנו כדבר שאינו מקויים את הגוף. עשה מלת "למת" בכמן כנוי לדברים שאר לא יחיה האדם בהם. ומלו דברי הבמי[ו].**

ומחריש מפרשים שמתוך שלא נתן ממנו מרון ותכריכין מפיו למת שהוא מצוה, וכל שכן לחי, כטלית וחלוק[ז].

וכספרי (תבוא יב) **'ולא נתתי ממנו למת' לעשות לו מרון ותכריכין, דברי רבי אליעזר, אמר לו רבי עקיבא אם למת אסור אף לחי אסור, ומה ת"ל לא נתתי ממנו, שלא התלפתיו אפילו כדבר טהור. פירוש, רבי עקיבא דורש 'ולא נתתי ממנו', שלא עשיתי ממנו חליפין אפילו בדבר טהור הרווי למכילה, כענין שאנינו** (מעשר שני פ"ח מ"ל) **אין מוכרין לותו ואין מחליפין לותו, ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים הא לך יין ותן לי שמן, ויהיה 'למת' על דעתו מחובר למעלה, לא אלקתי ממנו כלותי למת, שאין מנינות אלא למת[ח].**

ורמיתי בירושלמי (מעשר שני פ"ב ה"ל) **רבי אליעזר אומר אם רבי סימאי אומר, לא נתתי ממנו למת מה אנן קיימין, אם להכשיר מרון ותכריכין, דבר שאסור לחי, לחי אסור כל שכן למת, מיזה דבר שמותר לחי ואסור למת, זו סיכה. גם זה לא ידעתי מהו, שאם אך כשאין מעשר למת הרי נערו בטומאה. וכבר התוספה עליו 'לא נערתי ממנו בטומאת'.**

ובגמרא בפרק הערל (יבמות עג) **אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי סימאי, מנין למעשר שני שנטמא, שמותר לסוכו, שנאמר ולא נתתי ממנו למת, למת הוא דלא נתתי, הא לחי דומיא דמת נתתי. מיזהו דבר שאוה כחיים וכמתים, הוי אומר זו סיכה. ואם הקשו, ומימא ליקח לו מרון ותכריכין, ופירקו שיהיה מותר כחי ליקח לו חלוק כשנטמא, כיון דלא קיימא ליה 'ואכלת שם לפני ה' אלהיך', ופירקו 'ממנו' מגופו. נשמר עכשיו, כי הוידוי כ'לא נתתי ממנו למת' מחובר עם 'לא נערתי ממנו בטומאת', יתורה עליו שלא לאכל ממנו טמא, ולא יתן מן הטמא למת לסוך לותו "[א].**

אבל כמשנה (מעשר שני פ"ה מ"ב) **שנינו כדברי רבי אליעזר, לא נתתי ממנו למת, לא לקחתי ממנו מרון ותכריכין למת, לא נתתיו לאוננים אחרים. ומשמעות זה שאם דורשים כו שלא נתנו למת, לא לגופו של מת כמרון ותכריכין, ולא לאוננים שלו, שהוא מתורה על מנינות שלו ושל אחרים, ומפני מנינות של אחרים יתורה על המרון והתכריכין מע"פ שמפיו לחי אסור[ב]".**

מעשה חש"ב

ח מבואר בדברי רבינו כאן ז' פירושים בכוונת הכתוב 'ולא נתתי ממנו למת', שהרי בוודאי אין לפרש כפשוטו, שלא נתן לאכול המעשר שני למת. דהרי אינו שייך אכילה אצל מת. ולכן צריכים לפרשה באופן שרק למת אסור אבל לחי מותר.

ו רש"י מפרש 'למת', לעשות לו **ארון ותכריכין**. והקשה הרמב"ן דמשמעות הכתוב שרק למת אסור, אבל לחי מותר לקנות בגדים וכדו'. וזה אינו שהרי לקנות דבר שאינו ראוי לאכילה גם לחי אסור. דהרי בכל אופן אין יכול לפדות מעשר שני על דבר שאינו מאכל, דהרי אם המעשר שני נמצא חוץ לירושלים, שיכול לחלל המעשר שני, מ"מ אינו יכול לחללו אלא על כסף צורה, ואם הוא בתוך ירושלים יכול לקנות מהכסף רק דבר הראוי לאכילה.

ז הרמב"ם מפרש 'למת', היינו כל דבר שאינו מקיים את הגוף. שלא השתמש עם המעשר שני על דבר שאינו מקיים את הגוף, כגון כלים או בגדים. ולפי הרמב"ם 'למת', אין הכוונה כפשוטו, רק הוא כינוי לדברים אשר **לא יחיה האדם בהם**. ולפי"ז לא קשה קושיית הרמב"ן מה שהוקשה על רש"י דגם לחי אסור, שהרי מדברים מהחי. ורבינו כתב ע"ז 'ואלו דברי הבאי'.

והנה לכאורה מנ"ל להרמב"ם דרק דבר המקיים את הגוף מותר, ואילו הנאת הגוף כגון בגדים וכדומה אסור, הרי באוכל נפש שהתירה התורה ביו"ט, חוץ מדבר המקיים את הגוף, דהינו כגון אכילה ושתיה, מותר אף דברים שהם **הנאת** הגוף. אפשר לומר דדייק מלשון הכתוב (פרשת ראה פרק יב פסוק ז) **'ואכלתם** שם לפני ה"א', והיינו רק דבר המקיים את הגוף כאכילה ושתיה וסיכה.

ח אחרים מפרשים 'למת' הכוונה אפילו למת שהוא **מצוה** לעשות ארון ותכרכין, וכש"כ לחי בטלית וחלוק שאסור.

ט רבי עקיבא מפרש 'למת', שלא אכל המעשר שני כשהיה אונן על מת. ולפי"ז מדברים על חי, ולא קשה הקושיא שגם לחי אסור. ורבי עקיבא מחלק הקרא לשתים, 'ולא נתתי ממנו', היינו שלא עשה ממנו חליפין, ואפילו חליפין בדבר מאכל, שהרי מעשר שני נתנה לאכילה, ולא לחליפין. ו'למת', קאי על תחילת הפסוק 'לא אכלתי באוני', והפסוק ממשיך 'ממנו למת'.

י בירושלמי מפרש 'למת' היינו על **סיכה**, שלא סך ממנו על מת. ודבר זה מותר בחי, דסיכה בכלל שתיה. והקשה על זה רבינו שאין לפרש כן, שאם סך ממנו למת הרי בערו בטומאה, וכבר התוודה עליו 'לא בערתי ממנו בטמא'. ואיתא במפרשים ליישב שכוונת הירושלמי במעשר שני טמא, שזה אסור למת, ומותר לחי. ולא בערתי ממנו בטמא, היינו כשהאדם טמא. וכפי שמביא רבינו לקמן מהגמרא ביבמות.

ונראה להביא סימוכין להני מפרשים שכוונת הירושלמי על מעשר טמא, דהרי בגמרא (יבמות שם) מפרש להדיא דמיירי במעשר טמא, ושם המימרא בשם רבי סימאי, וכן בירושלמי המימרא בשם רבי סימאי, ע"כ שגם הירושלמי מפרש כמו הבבלי, דמיירי במעשר שני טמא.

יא בבבלי מפרש 'למת' היינו על סיכה, ומיירי במעשר טמא, שלא סך את המת במעשר טמא. ודבר זה מותר לחי.

יב המשנה מפרש 'למת', שלא האכיל מעשר שני לאוננים אחרים, ודרך אגב מתוודה שלא נתן למת של אוננים אחרים לארון ותכריכין. ומכיון שזה רק דרך אגב. אין לדייק מזה שלחי מותר.

יג **תמצית השיטות: (ראה טבלה)**

	רש"י	רמב"ם	אחרים	רבי עקיבא	ירושלמי	בבלי	משנה
ולא נתתי ממנו 'למת'	ארון ותכריכין	דברים שאינם מקיימים את הגוף	אפילו למת שהוא מצוה	מחלק הכתוב לשתים. 'לא נתתי' – היינו חליפין. 'למת' – היינו שלא אכל המעשר כשהיה אונן על המת	סיכה שראוי למת [ולדעת רבינו היינו במעשר שני טהור]	סיכה שהוא ראוי למת. ומיירי במעשר טמא	שלא האכיל מעשר שני לאוננים אחרים. ודרך אגב על ארון ותכריכין

מצות שילוח הקן וסגולתה (ב)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בשבוע העבר בפרשת כי תצא מצאנו פסוקי המצוה של מצות שילוח הקן, אשר הכתוב מבטיח שמצוה זו סגולה היא לאריכת ימים, (דברים כב, ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. דבר בעתו הוא לבאר קצת גדר מצוה זו וסגולתו, ובאמת תלי"ת כבר יצא בזמנינו כמה ספרים חשובים על מצוה זו כל אחד ע"פ דרכו בקודש, וממש ליכא מה להוסיף בזה, אולם נבאר קצת הענין בקוצר כדרכינו בגליון זו, וכדאי לעיין בזה יותר בספרים המיוחדים לזה, ותן לחכם ויחכם עוד.

בשבוע זו נמשיך לבאר החיוב של מצות שילוח הקן, האם שייך מצוה זו בכל אופן שיקרא קן לפניו, ואז חל החיוב לשלח האם וליקח הבנים, או דוקא באופן שרוצה ליקח הבנים אז חל עליו חיוב לשלח את האם מקודם, ואם אינו רוצה בזה כלל אז לא חל עליו חיוב כלל לשלח את האם.

בשו"ת 'חות יאיר' סי' ס"ז מובא שאלה בזה"ל: "שאלה נשאלתי אם כי יקרא קן ציפור לפני איש בשדה אם מחויב עכ"פ לזקוק לה לשלח האם, או רשאי לילך לדרכו דלא אמרה תורה שלח תשלח רק באם ירצה ליקח הבנים", ולאחר מו"מ אריך מסיק בזה"ל: "נראה דדקדוק נכון הוא מה שיש לדקדק מגמרא יכול יחזור בהרים וכו' דמוכח דכי יקרא מיהת מחויב ליטפל, והכי מסתבר לטעם שכתב בזוהר שהוא כדי שהעיף אם העופות תצטער ותפרח ממקום למקום לבקש על בניה, ועל ידי כך יתגלגל רחמי המקום ברוך הוא על בניו שבגלות, לכן נראה לי דחייב להיטפל ולקיים מצות ה', ולא יהא אלא ספק שראוי לחוש ולהחמיר בכל דבר", עי"ש.

וב'פתחי תשובה' (רצ"ב סק"א) הביא דבריו, והגרע"א בחידושיו על השו"ע הוסיף [וכן כתב בפשטות החזון איש ביו"ד סימן קע"ה] דכן מבואר בתשובת 'חכם צבי' סימן פ"ג, דשם נשאל בזה"ל: "המשלח האם והבנים גם שניהם אם קיים מצות שלוח הקן, מי נימא קרא דוקא כתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך או לא ואמרת שחכמי לובלין נסתפקו בדבר" וכו', והשיב החכ"צ בזה"ל: "לענ"ד משנתינו היא זו (חולין קמ"א.) אמר הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב לשלח שנאמר שלח תשלח את האם, דקדקה לומר חייב לשלח, ולא אמרה לא קיים מצות שילוח הקן וגם לא אמרה אסור ליטול האם ולשלח הבנים, לאגמורין דאף שמשלח את הבנים חייב לשלח האם, וכיון שהוא חייב לשלח ע"כ כשמשלח האם אף ששילח הבנים קיים מצות שילוח, שהרי חיובא הוא לשלח אף לאחר ששילח הבנים וחיובא היינו מצוה, ומה שאמרה תורה הבנים תקח לך הוא רשות, כענין ששת ימים תעבוד וששת ימים תעשה מעשיך שאינן אלא רשות", עי"ש.

ובהגהות 'שואל ומשיב' על הח"צ כתב על דבריו, וזל"ק: "אח"כ מצאתי בס' יסוד מורא להראב"ע ז"ל שער תשיעי, וז"ל: ואריכות ימים על שילוח הקן לא על לקיחת הבנים שהם רק רשות. הרי מבואר כהח"צ ז"ל עי"ש. ויבואר להלן דעת החולקים על החכ"צ בזה, ועכ"פ מבואר דחיוב לשלח האם אינו תלוי אי לוקח הבנים, וא"כ ברור דחייב לטפל ולקיים המצוה לשלח האם כשמוצא קן, אפילו באופן שאינו רוצה כלום וכשיטת החוות יאיר.

וב'הלכה למשה' חולק על ה'חוות יאיר' והאריך בזה, ובסו"ס ד' הביא ראי' נפלא, וז"ל: "וראיה ברורה נראה לי שדעת הרמב"ם כן, שהרי בתחלת הלכות שחיטה כתב מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף וכו', לפיכך השוחט מברך תחלה אקב"ו על השחיטה, וכן בפרק י"ד מהלכות שחיטה כתב מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף, לפיכך מברך קודם שיכסה אקב"ו על כסוי דם, אבל בפרק י"ג הקודם דאיירי מדיני מצות שילוח הקן לא כתב דהמשלח יברך אקב"ו על שילוח הקן, ועיין בפרק א' מהלכות ברכות הלכה ב' והלכה י"ב שמי שעושה מעקה לביתו מברך אקב"ו לעשות מעקה, ועל כרחך היינו טעמא דבמעקה כתיב תחלה העשה 'ועשית מעקה לגגך' ואחר כך כתיב הלאו של 'ולא תשים דמים בביתך' דהעיקר הוא העשה והלאו טפל לו ומשום הכי מברך, משא"כ בשילוח הקן דתחלה כתיב הלאו לא תקח האם על הבנים ואחר כך כתיב שלח תשלח, דהעיקר הוא הלאו והעשה טפל לו, ומשום הכי אינו מברך. ואם כן מבואר משה שאינו מחויב בעשה אלא אם כן רוצה ליקח הבנים כבענין שנאמר הלאו", עי"ש.

ובספר 'תפארת ישראל' למהר"ל (פרק ס"א) ביאר שם אמאי כתב התורה שכר של אריכות ימים דוקא במצות כיבוד אב ואם ובמצות שילוח הקן, וזל"ק: מפני שכבוד אב ואם מחיוב לפי הדעת והשכל כמו שהארכנו למעלה בדבר זה, והוא נחשב כמו שהוא פורע חובה ומאחר שהוא פורע חובו ומחויב לעשות אין ראוי שיהיה עליו שכר, ועל זה אמר הכתוב שודאי יש על מצוה זאת שכר גדול, ושילוח הקן בעבור שהיא קלה שבקלות כמו שאמרו בגמרא, ועוד מפני שכתיב כי יקרא קן צפור **שמצא אותו ולא היה מזומן לו וצוה אותו לשלח האם, וזהו כמו פריעת חוב גם כן שהקרה השם יתברך לפניך** לכך מוטל עליך לקיים המצוה שיש בזה, ויש לחשוב כי אין שכר עליה כלל ולכך אמר שיש עליה השכר הגדול הזה ולפיכך באלו שנים בפרט כתבה שכר עליהם", עי"ש. הרי מבואר בדבריו הק' דאם מצא קן והקרה לפניו קן מחיוב לשלח האם.

וכן מבואר בספר 'לקט הקמח' להגאון ר' משה חגיז ז"ל (יו"ד סי' רצ"ב) וזל"ק, "כי יקרא קן צפור לפני איש בשדה מלשון הגמרא דקאמר יכול יחזור בהרים וכו' דמשם מוכח דאם הקרה ה' לפניו קן צפור שמחוייב ליטפל בו, ובפרט לפי טעם הזוהר לעורר אהבת ורחמי ה' על בניו בני ישראל", עי"ש.

ובאמת כבר האירו האחרונים דנחלקו בזה הראשונים, דהנה ב'אור שמח' הלכות יום טוב פרק ג' הלכה ח' מעותיק דברי ה'ריטב"א' (במס' קידושין דף לד.) בשם ה'רמב"ן' על הא דתניא, איזהו עשה שלא הזמן גרמא כגון מעקה, אבידה, שילוח הקן, בכל אלו נשים חייבות, והקשו רבנן קדמאי תיפוק לי' דבכל זה יש בהו לא תעשה בהדייהו, במעקה לא תשים דמים, בשילוח הקן לא תקח האם על הבנים, באבידה ל"ת להתעלם, ורבינו הגדול [הרמב"ן] תירץ דבהני אע"ג דאית בהו ל"ת אין העיקר אלא בעשה שבהם ולא אתי ל"ת אלא לקיומי לעשה, דבמעקה כתיב ועשית מעקה לגגך ובו הרצון והכונה שיהי' מעקה להגג, ואח"כ ולא תשים דמים בביתך כלומר לא תעכב מעשות מצוה זו וכו', וכיון דהעשה הוא העיקר אילו היו נשים פטורות מן העשה היו פטורות גם מלאו שבו שאין הלאו אלא קיום העשה שבו, ובשילוח הקן עיקר הכוונה היא בשילוח האם, עי"ש. ומוסיף שם האור שמח במאמר המוסגר: **"ומוכח מזה דאף אם אינו רוצה ליקח הבנים מצוה בשילוח האם דלפ"ז עיקר המצוה היא שילוח האם, אבל אם נימא דאם אינו רוצה ליקח שניהם הרשות בידו, א"כ העיקר הוא הל"ת שלא יקח האם על הבנים** ואכמ"ל".

אולם הר"ן בחידושיו (חולין קל"ט.) כתוב על מה דאיתא שם בגמ' דעוף טהור שהרג הנפש פטור משילוח, דבעי להביאו לב"ד לקיים ובערת הרע מקרבך, וכתב שם הר"ן, וזל"ק: "ויש שהקשו וליתי עשה ולא תעשה ד'שילוח' ולידחי עשה ד'ובערת', ותירצו דעשה ובערת עדיף טפי מפני שזה על כרחו מצוה עליו לבערו, אבל שילוח מי הוה מצוה המוטלת עליו הרי אם לא רצה ליקח הבנים פטור מלשלח עי"ש. הרי מבואר בהדיא מדבריו דאם אינו רוצה ליקח הבנים פטור מלשלח, וליכא מצוה כלל.

וכן מבואר ב'מאירי' (חולין קל"ט:) שכתב וזל"ק: "מצות שילוח הקן אינה מצוה שיהא צריך לחזר אחריה, ר"ל **שאם ימצא לו קן שיטול את הבנים כדי שיקיים מצות שילוח האם**, או שיחזור אחר מצוה זו בהרים וגבעות, אלא לכשיזדמן לידו יקיים שנאמר כי יקרא", עכל"ק.

המשך המאמר בגליון שבוע הבא בעז"ה

◆ פרק ג' - משנה א' ◆

מאין באת וכו', ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

יתבאר על פי מה שכתב ז"ו זללה"ה בישמח משה (פ' במדבר) להא דאיתא בגמרא (שבת פח.) שמתן תורה היתה בכפיית ההר, דלכאורה מה מהני כפיה, הא מוטב כמתן ללא עניד (ירושלמי גיטין פ"ז ה"ו). אך ידוע מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין ה"כ) בהא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני (שילטי גבורי), טעם הדבר כי טבע הישראלי לשמוע למצות קונו, גלוי המוטב הוא המאור שבעיסה, ואחר שמסירין המוטב עושה הטבע את שלו, ע"ש. ולפי זה מהני הכפיה, לאשר בני ישראל עיקרן וטורפן טוב, והיינו מחמת שהם זרע קודש מחצבתם מהצחות הקדושים, ובהסיר המניעה שהי נופן בתר עיקרן וקבלו ברצון, עכ"ד.

ובזה יתפרש המשנה מאין באת, שבני ישראל זרע קודש מחצבתם מהצחות הקדושים וטבעם לעשות רצון קונם, ואם כן כל הכפיה היתה רק להסיר המונע וברצון קבלוה, ולא הוי בחומר, ולכן עתידים ליתן דין וחשבון על כל מעשיהם, דלהני ממן תורה בכפיה ותייבים ישראל לשמור ולעשות ולקיים את כל התורה והמצוה.

◆

ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה.

נראה על פי מה שכתב בשושן מלילך (פ' נשא) בהא מעמרם ז"ל (פסחים מד.) טעם כעיקר, פי' טעם היינו הסתכלות מיקור חלילה ולו לאיזה מחשבה והרהור רע חלילה, הוא כעיקר עבירה גופה, ולריך לשמור עצמו מאוד בזה כמו מהעיקר עבירה, עכ"ד.

והנה ליתא במדרש (ב"ר פי"ט ס"ח) על מה שנאמר בחטא עץ הדעת (בראשית ג ו) ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה ויאכל, סתמה עניש ותתה לו. ולכאורה קשה מלך דרשו חז"ל שסתמה עניש ותתה לו, הא בקרא כתיב ויאכל, ולפי המדרש היה לו לומר ויאת, דהא בין ליבא לאכילה חלק שתיה. אך י"ל שאחר הרשעון שרה פתו בהיין דס"ל כמ"ד (פסחים מג:) מיד שאדה פתו בין ואכל כזית פטור, לטעם כעיקר מדרבנן. ומעתה כיון שנעשה מאכל הרשעון ונגזר עליו מיתה, הרי מוכח דהאכה כרבי עקיבא דס"ל טעם כעיקר לחוייתא.

ובזה יתפרש המשנה, הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, היינו הגורמים למעשה העבירה, והן הסתכלות רע והרהור עבירה, וכמו שאמרו (סוטה כרס"ו סו"ס שלח) העין רואה והלב חומד וכלי המעשים גומרים. וזהו על ידי שתסתכל ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, מחמת הגזירה בחטא מאכל הרשעון כי עפר אתה ואל עפר תשוב, והגם שלא אכל האיסור בעצם רק הטעם, עם כל זה נעשה משום לטעם כעיקר, ובכן יש ליזהר מן הסתכלות והרהור רע, כמו שצריך ליזהר מעבירה גופא, לטעם כעיקר.

◆

דין וחשבון.

י"ל הכוונה על פי המבואר בגמרא (שבת פט:) מלינא יצחק אבינו לעתיד לבא, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, לד עשרין לגי עגמא עלייהו, פשו להו חמשין, לד עשרין וחמשה לילות, פשו להו עשרין וחמשה, לד תרתי סרי ופלגא לילוי ומיכל וכו', פשו להו תרתי סרי ופלגא, אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עלך, עי"ש. מבואר מזה שמכח המטושים יטורכו להחסיר שנותיו של אדם. ובזה פירש ז"ו זללה"ה בשעי חיים (ח"ב פ' תמוז) המדרש (ויק"ר פכ"ח ס"ג) שבע שבעות תמימות תהיינה, דימי הן תמימות, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. היינו שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום, אז השבעות הן תמימות, שאינו צריך לנכות מן הימים כלום, עכ"ד.

וזה נרמז במאמר המנץ דין ומשפון, להיינו שבעת הדין יהיה גם משפון על הימים והלילות, שאם מילץ אותם בעבודת השי"ת אז הן תמימות, ויחשב לו כל אלו הימים בשלימות, אבל אם חיסר בהם מן העבודה, יקצרו כמה שנים והלילות מן החשבון, כדי שלא יענש עליהם ויזכה בדין.

◆ משנה ד' ◆

המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו.

גרסה הקדם לפרש הא דאיתא בגמרא (ברכות ח.) אמרו ליה לרבי יוחנן מיכא סבי בצבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב (דברים יא כא), כיון דאזי למקדמי ומאכלי לבי כנישתא, אמר היינו דאמרי להו. ולקדקו המפרשים במה נתייצבה דעתו כברכה למקדמי ומאכלי לבי כנישתא.

ויובן הענין על פי מה שכתב בזרע ברך (פ' עקב) בהא דאמרינן (שיטה כב.) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, דשכר מצוה אינה משתלמת בעולם הזה, אזהו רק אם אינו נתפנים כעבדים למקום וכפועלים הנשכרים למלאכתם, אז אינו מגיע השכר בעולם הזה, דקי"ל (בבא מציעא פה.) אין שכירות משתלמת אלא בסוף, והיינו כאשר ישלים האדם תפלו בחיי העולם הזה, אבל אם אינהו נתפנים כבנים למקום, מגיע להו השכר גם בעולם הזה כאב המפרנס את בנו תמיד, ע"כ.

והנה כתב במגלה עמוקות (ויחחנן אופן רמד) דכשישראל יושבין על אדמתן בארץ ישראל נתפנים בניס למקום, ובזוז לארץ נתפנים עבדים, עי"ש. נמצא דבארץ ישראל מגיע להו שכר בעולם הזה, מה שאין כן בחוץ לארץ. לך כתב המהרש"ל בחידושי אגדות (קידושין לט:) דרניס העושים מצוה, זכות הרניס מגיעם לשכר גם בעולם הזה, עי"ש. ולפי זה גם בחוץ לארץ יש שכר בעולם הזה בזכות מצוה דרניס.

וזה ביאור הגמרא, אמרו ליה לרבי יוחנן מיכא סבי בצבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, כלומר להתיצב בארץ ישראל שנתפנים בניס למקום מגיע להם שכר מצוה בעולם הזה ויש להם תריכות ימיס, מה שאין כן בצבל שהם בבחינת עבדיס אין יש להם תריכות ימיס בעולם הזה. ומעתה כיון דאזי למקדמי ומאכלי לבי כנישתא, היינו שעוסקים בתורה ובתפלה ברניס, אמר היינו דאמרי להו, דשפיר זוכים לשכר מצוה ותריכות ימיס בעולם הזה בזכות הרניס.

ובזה יתבאר המשנה המהלך בדרך יחידי, על דרך דאיתא בגמרא (קידושין ג:) שהתורה נקראת דרך דכתיב (משלי יח כ) והודעת להם את הדרך ילכו בה. והמהלך בדר"ך שעוסק בתורה ביחידות, ואינו לומד תורה ברניס, הרי זה מתחייב בנפשו, כי לא יזכה לתריכות ימיס בחוץ לארץ אלא בזכות מצוה דרניס.

◆ משנה ז' ◆

רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכו', רבי שמעון אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה וכו', מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו.

יל"פ על פי מה שכתב ג"ז זללה"ה בייטב פניס (פאני זקרון פוס יב) ללמד זכות על ישראל להסיר המלוה המוטרה בתיקוני הזוהר הקדוש (דף כב.) כולהו לוותין הב הב לגץ מזונץ וסלילה וכפרה ותיי כתבינו לחיים וכו'. כי בשעת בקשתינו על כל הדברים הללו הוץ כדי שיהא קיפוץ בידינו לעבדו ית"ש בהרחבת הדעת, ויסיר ממנו המניעות והעיכובים שבץ על ידי לוות ועניות ותליונות, וכל בקשתינו הוץ בתורת שלוה, לעובדו בו ולהחזירו לו בשם שיהץ לו נתת רוח מן העבודה לשמו יתברך.

וזה שאמר דוד (תהלים כו ז) ותת שמעתי, שיהיו לגץ שלוה להדרץ בעיגץ לבעלים, פותה תבקש שבתי בבית ה' וגו', למזוז בעוסק ה', אזהו תכלית בקשתי כדי שאוכל ליתב בבית ה' בהרחבת הדעת, ואם כן הרי הדבר מוכר מליו, ע"כ. וזה פירשתי לעיל (משנה ו) ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, כי לעתיד בעת שיתן דין על כל מעשיו, יצטרך גם ליתן חשבון על כל מה שנהנה מעולם הזה, אם המזיר את ההלוואה להקב"ה, ועשה בהם תפלו ית"ש בקיום התורה והמלות.

וזהו ביאור שמיכות המאמרים, תן לו משלו, כלומר להחזיר לא הקב"ה את ההלוואה שהלוויתו שפע הגשמי, שאתה ושלך שלו, כי מיותך וכל לריכין הגשמיים, הכל הספיק לך הקב"ה על מנת שיחזיר להיות שלו ולעובדו בו ית"ש. אבל המהלך בדרך ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה וכו', כלומר שבעת שנהנה מעולם הזה הוץ מפסיק ממשנתו, ואין כוונתו לגורך לימודו כי אם להנאתו הגשמי לבד, הרי זה מתחייב בנפשו, על מה שלץ החזיר את ההלוואה מה שלוה ובקש מהקב"ה טוב עולם הזה.

◆ פרק ד' - משנה ה' ◆

הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. דקדקו המפרשים לכאורה מומרו לשמור הוא מיותר, כי בוודאי לעשות נכלל קיום כל התורה כולה.

ונראה בהקדם מה שכתב השל"ה הקדוש (עשרה מאמרות בית תכמה תניעא) על הכתוב (שמות כג יג) וכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ופירש"י לעשות כל מצות עשה בזהירה. העניין, כי בשעה שמקיים מצות עשה, צריך לקיים גם לו תעשה, היינו להשמר בו מפניות וממחשבות זרות רצויות להתפאר ולקבל פרס, וכן בשעה שעומד לו תעשה, צריך לקיים בו מצות עשה, שיהא כוונתו למלא רצונו יתברך, עכ"ד.

והנה כתב בנועם מגדים (פ' השלוח) לפרש הפסוק (ישעיה סד ג) עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו, כי יש בדיק המזהר מפניות ועושה כל מעשיו בהתבודדות למען יגלו מהרהוריו שלא לשמה, ולפעמים שהוא מוכרח להיות בין הבריות אז לבו ידאג פן יגלו מפניות, וה' ברחמיו רואה בסרון מחשבתו ומושיע לו שיהיה בעיניו כאילו הוא בחדר אין רואה, וזהו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו, הכוונה שבשר זה עצמו יעשה ה' למחכה לו, שיהיה בעיניו גם בהיותו בדעת עם, כאילו עין לא ראתה זולת אלהים, ומחשבתו מקדם ותטהר בלבו לה' לבדו, עכ"ד.

ועל פי הדברים האלה כתב ע"ז זללה"ה בייטב לב (פ' תזריע) לפרש הכתוב ויפרהם זקן בית ויושב בישיבה (יומא כח:), בכל היום הגם ויפרהם זקן ויושב בישיבה שהרבין תורה ויראה ברבים, עם כל זה וה' ברך את אברהם בכ"ל, שיוכל לקיים בכ"ל אשר אמרתי אליכם תשמרו, שבעת קיום העשין יזהר ממחשבות בלתי רצויות וכאילו אין איש אתו, עכ"ד.

וזה י"ל בביאור המשנה, הלומד על מנת לעשו"ת, כדי לקיים העשין, מספיקין בידו ללמוד לעשות וללמד לאחרים ברבים, ומסך לזה לשמו"ר ולעשו"ת, היינו דלמ בעת שלומד ברבים יכלל קיום הלמוין עם קיום העשין, ותהיה כוונתו בתחלתה זכה לשם שמים בלבד.

◆ משנה ו' ◆

כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות.

יל"פ על פי מה שכתב ע"ז זללה"ה בעלי חיים (קובות חות מע) שהע למעוקר בשו"ע (או"ח סי' רלע) שכל עשיותיו של אדם יהיו לשם שמים, ואפילו דברים של רשות לע יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך. לך י"ל שאם עיקר כוונתו לשמים, אז אם יש בו קצת כוונה להנאת גופו, יחשב כאילו הוא לגבוה, והרי זה דומה אל מה שכתבו התוס' (שבת כד: ד"ה לפי) דנדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, לפ שיש בהן מלאכת אדם והוי אוכל נפש, משום דעיקרן לגורך גבוה, ובטל חלק הדיוט אצל חלק גבוה, ע"ש. והכא נמי כיון שכוונתו לשם שמים, מיקרי כולו לגרך גבוה, כי חלק ההדיוט בטל אל חלק הגבוה. (וע"ע שם לשבה"ג חות יח).

וזה שאמר כל המכבד את התורה, שהתורה הוא העיקר אצלו והעולם הזה טפל, גופ"ו פי' מה שעוסק בצרכי הגוף, מכובד על הבריות, כי שאר הבריות עושים שלא כדת שהם עוסקים בצרכי הגוף בשביל עצמם, אבל המכבד את התורה, רצונו מעשיו גם מה שעוסק בצרכי הגוף, כי חלק ההדיוט בטל אל חלק הגבוה.

◆

עוד נראה על פי מה שכתב ע"ז זללה"ה בייטב פנים (מבני זכרון חות כג) לפרש הכתוב (תהלים מג ד) ואבא אל מזבח אל, אל שמחת גילי, כלומר לשם יומם ולילה נאמור אלי כל היום איה אלהיך, כלומר מה שאני מוריד דמעות בשביל הלשם ופרנסה יומם ולילה, הוא בשביל שאומרים יומם העולם אלי כל היום איה אלהיך יקום ויעזרך, והוא העדר כבודו יתברך, לכן אני מבקש לשם שיתקדש שם שמים על ידי, שיהיו זרע ברך ה' מלאים כל טוב. ובזה פרה תלונת המיקוני זוהר (דף כב.) על שמבקשים בתפלת יום הכיפורים הב הב לנו מזונ ומחי, כי דבריו תמוהים כמי שמבקש עיני גשמי לעצמו למלא תאותו, אבל מבקש כוונתינו למען כבוד שמו יתברך, עכ"ד. (וע"ע שם חות יב).

אכן דעת לנבון נקל שזה תלוי במעשה האדם, כי בשם הוא דורש כבוד ה', וכל רצונו ומחוויו לרחות בהרמת קרן התורה ויראת"ש, שפיר שייך לומר שכוונתו בתפילה הוא בעבור שתתרבה כבוד ה' כאשר ירצו בני אדם כי לע יעזוב ה' את מסידיו המיחלים לחסדו, אבל לע כן אם מתחנן שם שמים על ידו ח"ו, הרי מעשיו מוכיחים ללע מיכפת ליה כבודו יתברך המתועל בגויים, ואין לו תירוץ מספיק אם מתפלל על צרכי עולם הזה.

ולזה אמר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, כי כאשר בריות שכם מתפללים על גרמי הגוף, אל עליהם תלונת המיקומי זוהר לוותין ככלבין הב הב לנפש, וצבל כל המכבד את התורה, וכבוד ה' יקר בעיניו, וגו"ו היינו מה שמתפלל בשביל גרמי הגוף, מכובד על הבריות, שהוא מכובד ומשוב יותר מכסף ומפלומיו מתקבלין, כיון שכוונתו שיתרומם כבוד ה' על ידי הרמת קרן ירמי ה' ומושבי שמו.

◆ משנה י' ◆

ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם.

י"ל על פי עובדא דהוה אזיל ג"ז הקדושת יום טוב זללה"ה ביומו המחרון על מדמות, שביקר מן אזלו תלמיד מכם משוב ומסבר ספר, וע"ז ז"ל דיבר במעלת מדת הענוה, שהוא עיקר העבודה שידע האדם בחמת שהוא שפל ומינו כלום, והוסיף ואמר, דלפי מה מיבר ספר, גם מן מינו נמשב לכלום, [ובלש"ק, דער הויפט ווי, מען זאל ווייסן דעם אמת אז מען איז גאנישט, נון אז מען מאכט אוין א מיבור, איז מען ווייטער גאנישט], עכ"ד.

וזהו מאמר התנא, ועסו"ק בתורה היינו לאדם מידושים ולחבר ספרים, על דרך שכתב הטורי זהב (או"ח סימן מז סק"ל) בפירוש הברכה אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעסו"ק בדברי תורה, הכוונה על העסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, ע"ש. ועם כל זה לא יגיע דעתו, אלא הוי שפל רוח בפני כל אדם, שיכיר וידע בנפשו שהוא אפס ואין.

◆

ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך.

נראה בהקדם לפרש הגמרא בפ' ברכות (דף ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו, יפשפש במעשיו, דפשפש ולא מצא, יתלה בבטול תורה. ומקשין העולם וכי יש לך איש בעולם אשר יכול לומר זכיתי לבי טהרתי מחטאי שלא נמצא בי שום עון ומשמה.

וי"ל על פי מה שחקר הפרי מגדים (מתן שכרן של מצות מקדימה ג' אות ט) כיון שבכל עבירה שהאדם עושה נורע משמים המכריזו לעשות עבירה כיוצא בה, ועבירה גוררת עבירה, הרי כמעט בטלה הבחירה בעוון ועתה הוא, ומאחי חייב, עי"ש. לך י"ל על פי מה דאיתא בגמרא (ברכות ה.) כל העוסק בתורה מזיקין מידין היזקו, נמצא אין לו עצה לבטל המשחיתים על ידי עסק התורה, ואם לא עשה כן הרי זה מתחייב בנפשו.

וזהו ביאור הגמרא, אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו, כי אין יסורין בלא חטא (שבת נה.), פשפש ולא מצא, פי' שלא מצא בידו העונש, שאומרו טענת אונס ממאמר המשחיתים המכריזים אותו ואינו יכול לעמוד מפניהם, יתלה בידו בטול תורה, שזה גרם לו שלא יוכל לעמוד על עומתו, לפיכך היה עוסק בתורה היו המשחיתין בלילין היזקו ולא היו מכריזים אותו לחטוף, ושוב הבחירה בידו היתה, ולכן יתחייב ביסורין למרק עוונותיו.

וזה שאמר ואם בטלת מן התורה, אל תלבד עון בידך תורה, יש לך בטלים הרב"ה כנגדך, היינו המשחיתים המעכבים את האדם שלא יקיים המצות ומכריזים אותו לחטוף ח"י. אבל אם יעסוק בתורה יקויים בו מה שאמינו לעיל (פ"ב מ"ו) מרבה תורה מרבה חיי"ס, שיהיו המזיקים ומשחיתים בלילין היזקו, ויהיה לו בחירה חפשית להיות דבוק בה' ובתורתו הקדושה, לקיים מה שנאמר (דברים ל' כ) ולמען הדבקים בה' אלהיכם חיי"ס כלכם היום.

◆

ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה ליתן לך.

י"ל על פי מה שהביא ג"ז זללה"ה בשלח שבע (פ' חיי) בשם הקדמונים, שהגם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (עירובין כב.), מכל מקום על הזכיות שנעשו על ידי מצוה מתהבה (יומא פו:), על זה יש שכר גם בעולם הזה, עכ"ד.

והנה כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בדרך משה (פ' נצבים עמוד רל) מידש, שעל ידי לימוד התורה זוכה האדם לבחינת משובה מאהבה, לפיאת בספרי (ואתחנן פיסקא ח) לפי שהוא אומר (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, יכול יהא יודע בעיזה לד חושבים את הקב"ה, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו. וכן כאשר יהגה האדם בתורת ה', יזכה להשיג אהבת ה' בכל לבבו ובכל נפשו, וממילא יזכה לתשובה מאהבה, עכ"ד.

וזה שאמר ואם עמלת בתורה ומזכה לעבודת ה' מאהבה, אל יש לו שכר הרב"ה ליתן לך, ומיעוט רבים שים הן, והיינו שים לו ליתן לך שכר הן בעולם הזה והן לעולם הבא, כי על הזכיות שיתוספו על ידי תשובה מאהבה יהיה לך שכר בעולם הזה, ועל לימוד התורה וקיום המצות בפועל יהיה לך שכר לעולם הבא.

מוסדות יטב לב בארה"ק

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יהוד"ה אתה יודוך אחיך

ברגשי הודאה והערכה, נשגר בזה כוס של ברכה, בברכת מזל טוב בשיר הלל ושבחה, קדם מע"כ ידידינו החשוב והנעלה, נודע לשם לתפארת ולתהילה, תוך אמוני עם סגולה, ויזרע יצח"ק מאה שערים, מוכתר בכל התוארים, רודף צדקה וחסד, עומד לימין מוסדותינו הק' בכל עת תמיד,

האברך החשוב והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר יצחק יודא מאשקאוויטש הי"ו

לרגל שמחת הולדת בתן שיחי'
בסימן טוב ובמזל טוב

יה"ר שתזכו לראות ולרוות רב תענוג ונחת ממנה ומכל יוצאי חלציכם, ותזכו להמשיך במעשי צדקה וחסד לאורך כל ימי חייכם, ואלקא דמאיר יענכם, להניח ברכה אל תוך בתיכם.

המברכים בתודה וקול זמרה

מאיר נפתלי מרדכי פערל

בשם הנהלת מוסדות יטב לב
בארה"ק

דיני עירוב תבשילין (א)

היות שבשנה זו ראש השנה חל בערב שבת, הצגנו כמה פרטי דינים מעירוב תבשילין

תקנת העירוב

יום טוב שחל להיות בערב שבת אין לעשות שום פעולה בין מלאכה ובין שאר הכנות מיום טוב לצורך השבת אלא אם כן הניח עירוב תבשילין מערב יום טוב.

שו"ע (סי' תקכ"ז), דהיינו שמפריש תבשיל ופת מערב יו"ט לצורך השבת ונחשב בזה כאילו כבר התחיל להכין את מאכלי שבת מערב יו"ט ורק גומר ביו"ט, והטעם שהצריכו חכמים עירוב תבשילין בכדי שיזכור שאם מיו"ט לשבת אסור לבשל אלא ע"י העירוב כ"ש דאסור מיו"ט לחול, ובגמ' ובראשונים עוד טעמים בזה.

גדול העיר

גדול העיר מערב על כל בני עירו, להוציא את מי שנאנס וכדו' ולא הניח עירוב תבשילין, ומי שיכול לעשות בעצמו אין לו לסמוך על גדול העיר, ואם הוא מבקש מהגדול או מאחר שיעשה עבורו, נחשב כמי שעשה בעצמו.

(שו"ע שם, סעי' ז', דתקנת חכמים היה שכל אחד ואחד יעשה עירוב תבשילין בעצמו, והוא מבקש מהגדול או מאחר נחשב כעשה בעצמו מבואר בשעה"צ (סקל"ו) בשם הנהר שלום).

מין העירוב

העירוב צריך שיהא ממין תבשיל, ומי שבכוונתו לאפות מיו"ט לשבת, מניח גם מין אפוי, ונוהגים העולם בכל ענין להניח תבשיל ופת.

בשו"ע ובאחרונים (סי' תקכ"ז סעי' ב') מבואר דעושים העירוב מתבשיל לחוד, ומי שבכוונתו לאפות לשבת, יניח גם פת כדעת ר"ת, והנה בזמנינו אינו מצוי כ"כ אפיה ביו"ט, וממילא היה די בתבשיל, אולם העולם נוהגים להניח גם פת, והמניחים חלה או שאר מאכל אפוי על האש [מכוסה] לפני השבת, הרי זה בכלל אפיה, ולכן צריך פת, והמניחים החלה מעל הקדירה, מסתבר דכיון דגם בשבת מותר להניח מעל הקדירה, אין זה אלא בכלל אפיה אלא בכלל שאר הכנות לשבת, דדי בתבשיל.

והאופה קוגל או מחממו מעל האש, נחשב בכלל אפיה, והאופה או מחמם בשר או דגים, מסתבר דבכלל בישול או צלי, דדוקא פת ודברים שדרכם באפיה, נחשב אפיה (הגאון ר' משה שאול קלין שליט"א).

מין התבשיל

נכון להניח מאכל חשוב כמו חתיכת דג חשובה, והרבה נוהגים להניח ביצה [ויש להקפיד שתהא שיעור כזית].

צריך להניח תבשיל שמלפת את הפת, דבכך ניכר שעשוי לכבוד שבת, ובערוה"ש ובבא"ח כתבו דמניחים ביצה כיון דשאר מאכלים יכולים להתקלקל זמן רב, וא"כ בזמנינו שפריזידע'ר מצוי בכל בית יכולים לקיים ההידור שכתב בשל"ה (סוכה פרק נר מצוה) ומובא במשנ"ב (סק"ח), ונעתיק לשונו - ראיתי הרבה המונים לוקחין פת, ולוקחין בשר עצם אחד שפל ומשופל, בודאי לענין דינא יוצאים, אבל חביבה מצוה בשעתה, ואל תהי מצוה זו קלה בעיניך. ולא לחנם אמרו שקיים א"א ע"ת, ובספר יוחסין כתוב סוד בדבר זה. על כן כל איש השמח במצוה, יקח פת וגם יקח תבשיל חשוב, כגון חתיכת דג חשוב, או בשר או תרנגול ממה שחננו ה', המוכן לו לסעודת שבת שחרית, או לס"ג. אבל אותן האנשים הלוקחין עצם קטן, אם כן בחנם עושים המצוה בביזוי ע"כ.

ולגבי בשר יש שהסתפקו דאינו מלפת את הפת, דאין אוכלים אותה עם הפת כמו דגים (ס' ויקהל משה להגרמש"ק שליט"א), ובדגים יוצאים גם דעת רש"י (עי' שעה"צ סקכ"ג דבעי' תבשיל שאין אוכלים בכל יום, ובשר בזמנינו עשוי לאכול בכל יום.

מין האפוי

מין האפוי צריך שיהא פת או מין מזונות, והידור ליטול פת שלם, ואם יש לו פת שאינו שלם ומזונות שלם, יטול המזונות.

פשוט דשלם עדיף, וכדמבואר באחרונים דיקח "פת שלם", ובשו"ת שבה"ל (ח"ט סי' קכ"ט אות ב) משמע דמזונות שלם עדיף על חצי פת, ויש להסתפק האם שייך בזה שאר דיני קדימה, כגון חביב או נקי.

בישול מיוחד לצורך העירוב

מצוה מן המובחר לבשל תבשיל בכוונה לשם העירוב או לצורך שבת, ולא לקחת תבשיל שמוכן כבר מזמן.

ביאוה"ל (סעי' ו ד"ה עדשים) מחמת דעת הב"ח בביאור הגמ' עדשים שבשולי הקדירה, אלא דבביאוה"ל מסתפק האם הכוונה שיבשל לצורך העירוב או די שיבשל לצורך שבת.

פת ותבשיל קפואים

אפשר לערב אף כשהם עדיין קפואים, ומהיות טוב אם אפשר נכון להמתין עד שיפשירו (שבה"ל שם).

עשיית עירוב בשביל אחר

מי שברצונו שאחר יעשה בשבילו עירוב בתבשילין כגון שהוא נמצא במקום שאין ביכלתו לעשות עירוב לחוד, יבקש מאחר שיתן העירוב לאחד שאינו מבני ביתו, ויגביה העירוב טפח ויכוין להקנות לו, אבל באמירת הנוסח "לנו ולכל הדרים" או באמירה "שהעירוב יהא גם בשבילו" לחוד בלא שאחר יגביה, לא מהני (סעי' י').

ויכול להוציא אחרים באותו תבשיל של העירוב שעושה בשבילו, ואינו צריך עירוב לחוד לכל אחד ואחד

(עפ"י השו"ע סעי' ג' דדי בכזית אחד בין לאחד ובין לאלפים, ובביאוה"ל (סעי' ז', ד"ה ומצוה) מסתפק כשכבר עירוב לעצמו וברצונו לערב עבור אחר, האם צריך תבשיל אחר או שיכול לזכות בתבשיל שכבר ערב).

עשיית עירוב בשביל אחר לא מהני אלא כשהוא נמצא בתוך תחומו, אבל כשאינו נמצא בתוך תחומו, ואינו יכול לבוא אליו, לא מהני העירוב בשבילו

(סעי' ח', דהא אינו יכול לבוא ליקח התבשיל).

נוסע לעיר אחרת

הנוסעים לעיר אחרת, צריכים שהעירוב יהא בעיר ששוהים שם, ואם הבעל נמצא בעיר אחת [שנוסע לרבו] והאשה בעיר אחרת, צריך שיהא עירוב במקום האשה, וכן במקום הבעל אם בדעתו לעשות מלאכה או הדה"נ.

רמ"א (סעי' ט'), ובדיעבד שעירבו בביתם ונסעו לעיר אחרת בלא העירוב, יש להקל עי' בשבה"ל (שם), וגם יש לסמוך על גדול העיר, דנחשב אונס או שוגג.

אברכים המתאכסנים אצל ההורים

אברכים המתאכסנים [אכילה ולינה] אצל ההורים, יעשו עירוב בעצמם [בלא ברכה] או שבהעה"ב יזכה להם על ידי אחר.

א"א (בוטאשאש) נסתפק בזה, דכיון דהם מתאכסנים אצל מארחיהם, הם נחשבים סמוכים על שולחן בעה"ב, והם בכלל העירוב של בעה"ב, וכתב דהמנהג לסמוך על בעה"ב, אולם במחצה"ש (סקי"א) ובביאוה"ל (סעי' כ') מסתפק בזה, וכן פסק הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א.

אברכים בביתם שאינם מבשלים לשבת

אברכים נשואים שאין בכוונתם לבשל לשבת, ואין מחממים מים או מניחים מאכלים מעל האש לצורך שבת, מניחים עירוב, ואומרים הנוסח בלא ברכה.

דנחלקו הראשונים האם הדה"נ לחוד מיו"ט לשבת מחייב ע"ת, ומובא בשו"ע (סעי' י"ט).

נ"ט בר נ"ט [ג]

נ"ט בר נ"ט בשעת בישול

יש אומרים[1] שכל הדין של נ"ט בר נ"ט, שמותר בדיעבד לדעת הרמ"א, הוא רק כגון קדירה שבשלו בה בשר, ואחר שבישלו בה את הבשר, בישלו שם מאכל אחר. והיינו שמתחילה נבלע מהבשר להכלי, ורק אח"כ בישלו שם פרווה.

אבל אם באותו שעה שמתבשל שם פרווה, נפל עליה חתיכת בשר מחוץ לקדירה כנגד התבשיל, ולא היתה שישים בתבשיל כנגד הבשר, לא הוי נ"ט בר נ"ט [שהבשר נתן טעם בקדירה, והקדירה נתן טעם בהמאכל], אלא כנ"ט ראשון, ואסור לאכלו עם בשר אפילו בדיעבד.

ויש חולקים[2] וסוברים דאף בכה"ג נחשב כנ"ט בר נ"ט, שלפי הרמ"א מותר בדיעבד [ולפי המחבר מותר אפילו לכתחילה].

דוגמא למעשה

הניח חלה על מכסה של קדירת טשולנט שיש בה בשר להתחמם, לכתחילה וודאי אסור לאכלו עם חלב, דהרי הרמ"א אוסר נ"ט בר נ"ט ע"י בישול.

אמנם השאלה לענין בדיעבד, כגון שכבר מרח חמאה על החלה שהיה מונח ע"ג הקדירה של הטשולנט, לפי החוו"ד שנחשב כנותן טעם אחד, נעשה החלה של בשר, ואסור לאכלו עם חלב אפילו בדיעבד. אמנם לפי הבית אפרים

---

1 שיטת החוות דעת (סימן צ"ה ביאורים סק"א, הובא בפתחי תשובה שם סק"א),

וז"ל החוו"ד (שם) "יעוד נ"ל דלא הוי נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כגון אם נפל חלב על הקדירה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב, ואח"כ בישלו הדגים עם בשר, אפילו בדיעבד אסור, אם לא היה ששים בבשר נגד החלב שנפל בראשונה על הקדירה, ולא אמרינן כיון שנפל על הקדרה, ודרך הקדרה נכנס להדגים הוי נ"ט בר נ"ט, דהיינו לקדרה ומהקדרה להדגים, דכיון דנפל בשעת הבישול ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא, והבלוע מקושר הוא עם התבשיל, וחשבינן כאילו נפל לתבשיל והוי טעם ראשון וכו', דחשבינן שיצא הכל למאכל ונתפשט בשווה, ולאו נ"ט בר נ"ט הוא עכ"ל".

וכן כתב החוות דעת (בסימן צ"ז ביאורים סק"ד הובא בפתחי תשובה סימן צ"ז סק"ה) בדעת הט"ז (סימן צז סק"ב והש"ך שם סק"ב) שפירשו דברי הרמ"א (סימן צז ס"א) "ואין לאפות שום פת עם פלאד"ן או פשטיד"א בתנור, דחיישינן שמא יזוב מן השומן אל הפת, ואם זב תחתיו דינו כאילו נילוש עמו". ומשמע ברמ"א דנאסר רק אם זב ומגיע אל הפת, אבל אם זב רק חחת הפשטיד"א לא נאסר הפת, אבל הט"ז והש"ך פירשו דאף אם לא זב ממש להפת, ורק זב תחת הפשטיד"א ג"כ אסור הפת. ולכאורה אם לא זב תחת הפת ממש הרי הוי נ"ט בר נ"ט, מן השומן לתנור ומהתנור להפת, ולמה אסור בדיעבד, וביאר החוות דעת על פי שיטתו, משום דבשעת בישול לא אמרינן נ"ט בר נ"ט.

וכן מצדד רעק"א (נדפס בסוף דרוש וחידוש רעק"א עמוד פז) [אבל מכח סברא אחרת], שכתב שם וז"ל "כאשר עמדתי מכבר להסתפק, די"ל דנ"ט בר נ"ט הוי רק היכא דתחילה נפסק הכח הא', כמו דגים שעלו בקרה של בשר, דבתחלה נפסק המבליע ונבלע בקדירה. אבל היכא דבשעה שבשלו דגים נטף שומן על הדופן הקדירה מבחוץ, יש לומר אף דהולך דרך קדירה לא מקרי נ"ט בר נ"ט, דכח הראשון דהיינו הבשר מתפשט בכח אחד להקדירה והדגים שבתוכו, ויש לי ראיות לזה".

2 שו"ת בית אפרים (יו"ד סימן לז, הובא בפתחי תשובה סימן צ"ה סק"א), והביא שם כמה ראיות דלא כהחוות דעת, והעלה לדינא דאפילו בשעת בישול אמרינן נ"ט בר נ"ט.

שהחלה נחשב כנ"ט בר נ"ט, לכן אם כבר מרח חמאה על החלה מותר לאכלו, שהרי דעת הרמ"א שנ"ט בר נ"ט מותר בדיעבד [ולפי המחבר מותר אפילו לכתחילה].

להמתין ו' שעות

לפי החוות דעת שהחלה נחשב כנותן טעם אחד, האם צריך להמתין ו' שעות אחר אכילת החלה שהיתה מונחת ע"ג הקדירה של טשולנט כדי לאכול חלב, עיין בהערות[3].

נ"ט בר נ"ט בשעת בישול לענין סכנה של בשר ודגים

בישל דגים בקדירה, ונשפך רוטב של בשר על הקדירה מבחוץ כנגד הרוטב, אפילו להחוות דעת דבשעת בישול נחשב כנותן טעם אחד, והרי לבשל דגים ובשר ביחד אסור משום סכנה, מ"מ בנידון דידן אין בזה משום סכנה, דכל שעבר דרך כלי תו אין בו משום סכנה[4].

דוגמא למעשה

הניח מאכל שהיה עטוף בנייר כסף לתוך הטשולנט, וחשב שזה הקישקע, ואח"כ ראה שטעה והכנים את הדגים שהיו עטופים בנייר כסף, ולא היתה ס' בטשולנט נגד הדגים, לפי המבואר בשו"ת עצי חיים הנ"ל, יש להתיר לאכול הכל, מכיון שהדגים היה עטופים היטב בנייר כסף, א"כ אע"פ שלפי החוו"ד נחשב לנ"ט אחד, כיון שהבליעה דרך הכלי, אין בה משום סכנה.

---

3 בספר דרכי הלכה (כשרות הבית פרק יג הערה יט) כתב בשם בעל קנה בשם שצריך להמתין ו' שעות. וכן משמע בספר קנה בשם (ח"ד סימן ג) שכתב "דלדעת החוות דעת נחשב האי מאכל המונחת על גבי כיסוי קדירה, כמו שנתבשל בתוך הקדירה עם הבשר ממש, בכל הנוגע לפרטי דיני בשר וחלב". אמנם בדרכי הלכה כתב להקשות מדברי הש"ך (סימן פט סקי"ט) שהקיל אם אכל תבשיל שנתבשל בכלי שנשאר בו לחלוחית שומן של בשר דלא צריך המתנה, וכש"כ בנידון דידן. וכתב שהבעל דרך אמונה אמר לו שכמדומה שלא נהגו העולם להמתין בכהאי גוונא.

ובספר מעדני מלכים (סימן צה) כתב להקל להמתין שעה אחת, כיון שהרבה פוסקים חולקים על החוו"ד וסוברים שאפילו בשעת בישול אמרינן נ"ט בר נ"ט, ובמקום הפסד מרובה יש להתיר כמותם, לכן נראה דבנידון דידן די שימתין שעה אחת בין התבשיל פרווה לחלב, כמו שכתב הרמ"א (סימן פט ס"א) דהמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת. רק הרמ"א מסיים "ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה. וכן נכון לעשות", מ"מ בנידון דידן דלהרבה פוסקים נחשב נ"ט בר נ"ט, אין בזה שום מנהג, ודי שימתין שעה אחת.

4 שו"ת עצי חיים (יו"ד סימן ט) וז"ל "ע"ד שאלתו שנפל טפת בשר על כלי שבשלו בו דגים מבחוץ, באופן דליכא ס' בהדגים נגד הבשר, מה דינו של הדגים והכלי, והספק הוא דאף דבפליטת כלים לא אסרינן מבשר לדגים, ועיין בט"ז (צ"ה סק"ג), עכ"ז יש לעיין בזה לפי דברי החוו"ד (סימן צה) דבשעת בישול לא הוי נ"ט בר נ"ט, כגון אם נפל חלב על הקדירה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב מבחוץ, ואח"כ בישלו הדגים עם הבשר אפילו בדיעבד אסור, אם לא היה ס' בבשר נגד החלב שנפל בראשונה, דכיון שנפל בשעת בישול הבלוע מקושר עם המאכל, וחשבינן כאילו נפל לתבשיל כיון דהקדירה הוה חלק מהמאכל עי"ש, א"כ לפי זה י"ל ג"כ בבשר ודגים אף דפליטת כלים אינם אסורים, עם כל זה י"ל דהיינו דווקא אם נתבשלו דגים בכלי שבישל בה בשר מכבר, או איפכא, אבל אם נפל בשעת בישול, הוי כאילו נפל לתבשיל, ואסור משום סכנה, עכ"ד בקיצור.

תשובה נראה לענ"ד דהנה ידוע דרבים חולקים על דברי החוו"ד בזה וכו'. וגם לדעת החוו"ד נראה דמותרים הדגים, ודוקא לענין נ"ט בר נ"ט נוכל לומר כן, כיון דהטעם הראשון היה בכלים אקליש טעמיה ואין בכח ליפול עליו שם איסור, אבל אם הבלוע מקושר בהמאכל לא קליש טעמיה וכו', אבל היכא דטעם בכלים אין אוסר כלל, ואין בו משום סכנה, אין חילוק בין אם נפל בשעת בישול או שלא בשעת בישול, סוף סוף לא הוי כי אם טעם הבא דרך כלים, ואין בו משום סכנה וכו"ע.

הרה"ק רבי מרדכי דוב מהארנסטייפל זי"ע

הרה"ק רבי מרדכי דוב נולד בחנוכה שנת ת"ר לאביו הרב צדיק רבי משולם זוסיא יצחק אויערבאך אב"ד טלאמיטש, שהיה נין בן אחר בן להרבי ר' זושא זי"ע, ולאמו הצדיקת מרת שטערנא פייגא בת הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס (נסתלק בי"ג אלול תרל"ו) בן המגיד הק' רבי מרדכי מטשערנאביל וחתן הרה"ק רבי דובער מליובאוויטש, זכי"ע. ואכן, על שם שני זקניו הקדושים הללו, מצד אמו, נקרא שמו בישראל: מרדכי דוב. בהיותו כבן שש התייתם מאמו הצעירה, ונתגדל ביחד עם שתי אחיותיו על ברכי זקינו הק', אבי אמו, שהיה דר בהארנסטייפל שבארץ אוקראינא, זקינו גידלו וחינכו במסירות ובאהבת נפש, ולימים אף סיגל רבינו לעצמו שם משפחתו 'טוורסקי', כשם משפחת זקינו הרה"ק מטשערקאס. רבות נפלאות מסופר אודות התמדתו ויגיעתו בתורה והתנהגותו בקדושה ובטהרה בשנות ילדותו. בהיותו בן י"ג שנה בחר בו הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז כחתן לבתו הצדיקת מרת רייצא, ובעת חגיגת ה'בר מצוה' שלו נכתבו ה'תנאים' בהיכל הסב"ק מטשערקאס. מועד החתונה נקבע לשנת תרט"ו, שאכן התקיימו כמוסכם בעיירה הוסיאטין שעל הגבול שבין עסטרייך ורוסלאנד. לאחר נישואיו המשיך לשבת בצל זקינו הק' בהורנסטייפל, שם נתקדש ונתעלה הלוך וגדל, ובה ישב כמעט כל ימיו. כשהיה י"ח, כבר היה בקי בש"ס ופוסקים כאחד הגדולים ושבילי ההוראה היו נהירין לו כזקן ורגיל, בשנת תרכ"ג, והוא אך בן שלש ועשרים שנה, הטיל עליו זקינו הק' את עול ההנהגה בהורנסטייפל אותו הועיד לו שנים אחדות קודם לכן, בעת שעקר ממנה והשתקע בטשערקאס. למרות גילו הצעיר נפרשה מצודתו על פני כל הגליל, שכלל עשרות עיירות. לאחר פטירת זקינו הק', בי"ג אלול תרל"ו, התקשרו אליו המונים מחסידי טשערקאס, ואף נתמנה למלאות מקומו כנשיא דכוללות וואהלין "מעות אה"ק" לצדקת רמבעה"נ. עם נשיאות עטרת האדמורו"ת והנהגתו בחסד עליון בדרך רבת אנפין עילאין בתורה ועבודת ה', והיותו נודע כקדוש עליון ואיש מופת, היה מפורסם כאחד מגדולי פוסקי דורו, ומכל קצוי הארץ הריצו אליו רבנים גאונים ויושבי על מדין את כל הדבר הקשה, וקבלו את הכרעתו כדבר האורים ותומים. בשנתו האחרונה, שנת תרס"ג, והוא אך בן ס"ג שנה, רמז כמה פעמים מפורשות שיום פטירתו קרב ובא, ושזו שנתו האחרונה עלי אדמות, כמו, בעת שנכנסו בניו לדבר עמו בענין הדפסת ספר תשובותיו "עמק שאלה", הפטיר לעומתם אכן, גם זקנכם ה'דברי חיים' הדפיס את ספרו בשנה האחרונה... ועוד כהנה, ואמנם במוצאי מנוחה, בעוד ליל שישראל קדושים מתחילין לומר בו סליחות, אור לכ"ב אלול, לאחר שערך תשובה בהלכה, ואחר שקיבל 'קוויטלעך' מהקהל, ישב וסעד סעודת 'מלוה מלכה', ושוב שנית נתיישב להגיה את התשובה שכתב קודם לכן [בדיני בית הכנסת, הנדפסת ב'העמק שאלה' או"ח סימן ז'], ונטל קולמוס בידו לתקן את הזמן המסומן בראשה, במקום "אור ליום א'" חזר ורשם "מוצאי שבת", וכשסיים עלה על יצועו ותוך זמן קצר השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה. השאיר אחריו ברכה לדורות חיבוריו הקדושים פלא יועץ עה"ת ומועדים המלהיב לבבות לעבודת ה' בדרך פרד"ס שו"ת עמק שאלה על ד' חלקי שו"ע, קונטרס לחם רב על דיני פת הבאה בכיסנין, תורי זהב ספר מקיף על הלכות ריבית והמסתעף עמק חכמה פרפראות עה"ת, אותו הדפיס ביחד עם הספר "עמק תפלה" של זקינו הק' מטשערקאס וקראם ביחד "שושנת העמקים". עוד נשאר חיבור גדול בכ"י על שמות גיטין שנשרף בשנת תרמ"ב, וספר עמוק בחכמת הקבלה בשם 'כד הזהב' שנאבד בשנות המהפכה ברוסלאנד. מנו"כ בהארנסטייפל, זיע"א.

בכי ישרים תתרומם

מאמרים ועובדות מלקטים מרוממות מעלותיו בקודש

אור בהיר הוא בשחקים

בשנתו הי"ג לקחו מרן הקדוש מצאנז זיע"א כחתן לבתו מרת רייצא. השידוך נעשה ונגמר ע"י שליח מבלי שהרה"ק מצאנז יראה תחלה את החתן, ועל כך אמר, חותני הגאון מלייפניק לקחני לחתן מבלי שיראני תחילה, אף אני אעשה כמוהו כי רואה אני מרחוק את החתן לומד תור לשמה ומאיר כשמש בצהרים.

זכות אבות

גברא רבה קמסהיד עליה

פעם ביקשה מהרה"ק מצאנז אחד מבנותיו שיתפלל בעדה להפקד בפקודת ישועה ורחמים, והשיבה האב שתפנה אל חתנו הרה"ק מהארנסטייפל לפי שהוא בתפלתו הזכה בוודאי יפעול ישועה, שמעה הבת לקולו וערכה מכתב מפורט אל הרה"ק מהארנסטייפל, ומעברו השני הוסיף הרה"ק מצאנז בכי"ק כדברים האלה, 'אנה למלא בקשת בתי תחי', ואבקשו גם להתפלל עבורי, כי חולה אנכי, חותנכם חיים בן מרים'. כמו כן פנה אליו חותנו הרה"ק מצאנז במכתב, אחרי שנשא הרבנית הרביעית, כי יתפלל בעדו שיזכה לבנים, מאחר שהרבנית מפצירה בו מאוד, ובא על החתום 'חיים בן מרים'. (המכתב היה עד להמלחמה בידי הרה"ק רבי אלישע מגארליץ, חתנו של הרה"ק מהאנסטייפל זללה"ה). פעם בשיחה עם בנו הרה"ק מקשאנוב זללה"ה, התבטא הרה"ק מצאנז לאמר, הידעת בני כי לרבי מאטל'ע יש דעה בשמים, חותנו הק' רחש לו חיבה יתירה, והיה פונה אליו בלשון רבים 'איהר'.

'בעלון צדיקים' עמ' ק"ל

ובתשובותיו מכתירו חותנו הקדוש בתוארים מופלגים: הרב הגדול בוצינא קדישא חסידא ופרישא המאוה"ג חסיד ועניו ירא ה' בנש"ק שר התורה המפורסם.

שו"ת דברי חיים יו"ד סי' מ"ט, לקוטים י"ז

תל תלפיות

שמעתי מהרה"ח רבי בנימין יוסף וואליגער ממונקאטש שיחי' ששמע מחותנו הרה"ח הישיש רבי אליעזר פאשקעס ז"ל שזכר עוד מימי בחרותו אין די יארין צווישין תר"נ תר"ס, והרה"ק רבי מרדכי דוב מהארניסטייפיל ז"ל היה אז פעם בעיר ראצפערט בשבת קודש אצל חתנו הרה"ק רבי שלום אליעזר ז"ל הי"ד מראצפערט, ובאו על שבת קודש טויזענטער יודין מערי אונגארין וראמעניע וממדינת טשעכיי, לראות את פני הגאון הצדיק הרה"ק מהארנסטייפל ז"ל.

'משמיע ישועה' עמ' רל"ט

שר התורה ועמוד העבודה

עוד בימי ילדותו ארץ רעשה מחכמתו וקבעו הלכה כמותו כי ה' אתו כותבים בניו הצדיקים בדברי פתיחה לספרו שו"ת "עמק שאלה". ואמנם מנעוריו היתה יראתו קודמת לחכמתו, וכל רואיו הכירו כי שם ה' נקרא עליו. הן בעודנו נער כבן י"א כבר היה מתעורר כל לילה ויורד ממטתו לישב על הארץ ולערוך "תיקון חצות" מתוך בכיות על חורבן ביהמ"ק וגלות השכינה. לא בכדי נתקדש שמו בפי כל צדיקי וגאוני הדור, והעריצוהו כחד מקמאי.

הקדמה לשו"ת העמק שאלה

אביהן ורבן של ישראל

מתאמרא משי' דהרה"ק רבי דוד מטאלנא זללה"ה שאמר כי אל רבי מאטיל'ע צריכים לנסוע לא רק חסידים, כי אם גם רביים, צעירים וישישים הישישים יתביישו מפניו, והצעירים ילמדו ממנו בעודו אבר"ך צעיר לימים כאמור, כבר השפיע מקדושתו כחד מצדיקי הדור, וכבר עמד כתרו בין גדולי פוסקי הדור, בהיותו נודע כפוסק ומשיב, ותשובותיו בהלכה נפוצו באהלי שם. (בתשובה ב'בית שלמה' בענין שחיזה בה רבינו דעתו בענין 'אישתהי י"ב חודש' שסערה ארץ סביב דעת תורתו נכתב שם שהיה זה באייר תרכ"ז. נמצא שרבינו היה או בשנתו הכ"ז) דרכו זאת היתה משום חידוש, כי שאר צדיקי וואהלין לא הורגלו לפרסם ברבים נגלות התורה, ואילו הוא הרבה להשיב ולהפיץ חידושי תורה ובירורי הלכה בפלפול ובסברא, וראשו ורובו היה שקוע בעמק שאלה, לפסוק ולהשמיע דבר ה' זו הלכה, ועם כל זה לא כהתה אונו מטורח ההנהגה ועניני העבודה, אשר רבו גם רבו הוא רומז על כך בתשו' אה"ע סי' מ"ט "כי עמוס הטרדות מאד אנכי ואם מפאת הימים האלה המעותדים להשיב חשבון הנפש בכל מצעדי איש, ואם מפאת האנשים הבאים כל אחד דורש ומבקש להיותו שואל כענין" וגם נודע בדורו כאחד מקדושי ארץ, המלהיב לבות ישראל לעבודת ה' ומפליא פלאות לישועתם.

תולדותיהן של צדיקים

עמוד ההוראה

ביתו היה תל שכל פיות פונים אליו באשר המון העם נקבצו ובאו ליהנות ממנו עצה ותושיה ולבקש על דבר ישועה ורחמים, בני עליה מופלגים נהרו לתפלותיו ושולחנותיו אנשי תורה ובעלי הוראה מכל קהלות הקודש דרשו לשכנו וסמכו על פסקיו, כפי אשר תחזינה עינינו חליפת שו"ת עם גאוני

וצדיקי גאליציא ובהם חותנו ה'דברי חיים', ה'שואל ומשיב' מלבוב, ה'בית שלמה' מסקאלא ועוד, ואף גדולי ליטא פנו אליו מתוך הערצה ויותרת הכבוד, כמו הגר"ח ברלין וגיסו הג"ר רפאל שפירא, והגר"א גורדון מטעלז שמתארו ארי דבי עילאי בוצינא קדישא חסידא ופרישא (ראה שו"ת רבי אליעזר מטעלז סי' כב כג). ובמיוחד היה רב חילו בהתרת עגונות, ורבים מפוסקי הדור התנו הכרעתם בהסכמתו, ועם כל זה אף הוא, בגודל ענותנותו ובהיותו מיראי הוראה, היה מדגיש בתשובותיו לרוב שאינו מכריע כי אם בתנאי שיצטרפו לדעתו עוד חכמי תורה. וכך כותב בתשובה אחת "ידעתי ערכי וקוצר המשיג ועומק המושג, וזה רבות אשר גדרתי בעדי שלא לדון בדברים חמורים כאלה, כי לא אלמן ישראל מגדולי ארץ ואבירי התורה, אך כאשר שאמרו חז"ל בזה אשר המוציא היתר דומה כאילו בונה אחת מחרבות ירושלים ע"כ נתתי דעתי לחפש היתר לבת ישראל ומה' אשאל עזר לבל אכשל בדבר הלכה ובאופן אשר דברי יהיו רק להלכה ולא להמעשה עד כי יבואו דברי לפני גדולי ישראל"

אהע"ז סי' ל"ו

אף מבית דינו של הבריסקע"ר רב – הגרי"ל דיסקין זצ"ל מקרתא דשופריא ירושלים ת"ו נדרש דעת תורתו, ובדברי תשובתו אליהם מקדים ברוב ענותנותו לא ידעתי הנחיצות עלי שאשיב בזה הלא התורה דילהון הוא ואתם הגבורים אנשי השם. ושוב בסוף התשובה: לא באתי להורות הלכה כי אתם הגאונים הגדולים ובראשם רבם הגאון מבריסק שיחי' נצח וכאשר יכריעו הם כן הוא הלכה.

עמק שאלה סי ס"ג

תורה מסיני

מקובל שכל פעם לפני אמירת 'דברי תורה' בעריכת שלחנו הטהור היה מקיא מה שאכל מקודם, כבחינת משה רבינו ע"ה שאמרו חז"ל (יומא ד:) שעלה למרום קודם קבה"ת ארבעים יום "כדי למרק אכילה ושתיה שבמעיו", ובעת אמירת התורה קרן אור פניו כלפידים.

מפי ספרים וסופרים

למען תספר

גדולים מעשי צדיקים, וסיפורי נפלאות וישועות

מסירות נפש להטיב ליהודי

בעת הנסיעה על מקומות הקדושים קברי אבות באייראפע, סיפר מרן רביה"ק בעל ברך משה זללה"ה מזקינו הקדוש מהארנסטייפל, אשר בהיותו ילד צעיר לימים נתגדל בבית זקינו הרה"ק מטשערקאס לאחר פטירת אמו, ופעם אחת נסע זקינו הרה"ק מטשערקאס מביתו, ויהודי אחד בא לטשערקאס אל הרה"ק להתחנן על נפשו, מפני הפריץ הנוגש בו, אשר רוצה לזרקו מביתו ואת אשתו וילדיו, כאשר אין לו לשלם דמי החכירה, והגיעו מים עד נפש כי מה יעשה לעת כזאת ואנה יוליך את משפחתו והימים ימי חורף וכפור, ומכיון שהרה"ק מטשערקאס לא היה בביתו שפך היהודי את מר שיחו לפני הרבנית, אמרה לו הרבנית אשר היתה מפורסמת בחכמתה, שמע נא אלי והכנס אל נכדינו הצעיר ושפוך לפניו את מר לבך והוא יוכל להושיעך, עשה כן היהודי ונכנס אל רבי מרדכי דוב וסיפר לו את כל ונוכחת, ויאנח רבי מרדכי דוב הצעיר ויאמר, מה אוכל להושיעך, אמר לו היהודי אם באמת אינך יכול להושיעני אין לי שום טענות עליך, אבל אם יש בידך לפעול ישועה עבורי ולא תעשה אין אני מוחל לך לעולם, ויהי כשמעו את הדברים האלו יוצאים מפי היהודי המסכן, ויזדרז הרה"ק מהארנאסטייפל ויאמר להיהודי נלך למקוה, הלכו למקוה וירד הרה"ק רמ"ד לטבול ושהה שם זמן רב, ובצאתו אמר להיהודי, סע לביתך ואל תירא ואל תחת מפני הפריץ, ויסע היהודי לביתו והנה הפריץ יוצא לקראתו ויבקש למחול לו על אשר חטא כנגדו, והרי הוא מוחל לו על כל החוב, ויספר לו כי בפעם אחת הרגיש פתאום בנפשו איך שמישהו אוחז בגרונו ורוצה לחנקו, מיד תלה הדבר כעונש על אשר התעלל בהיהודי, וקבל עליו להניח את היהודי לנפשו, ואז הונח לו, בדק היהודי ומצא והנה מעשה החניקה היתה בדיוק באותה שעה אשר הרמ"ד שהה בהמקוה, וישב היהודי לטשערקאס להכיר לו טובה על הישועה הגדולה, וסיפר הדברים לזקינו הקדוש, ויהי כשמוע הרה"ק מטשערקאס את דבריו, התפלא על נכדו ואמר, הרי הוא כה צעיר לימים, ועד כדי כך כבר ימסור את נפשו עבור יהודי.

אלה מסעי – מסע רביה"ק בעל ברך משה למקומוה"ק

תיכף לת"ח ברכה

מסופר על זקינתי הרבנית שרה גיטל מפאדגארזא ע"ה, בהיותה פעם בקארלס'באד, והיה חפצה להיות בלייפניק על קבר זקינה ה'ברוך טעם' זצ"ל, אולם, לא היו לה הוצאות הדרך, ונכנסה וביקשה ברכה מדו"ז הרה"ק רבי מרדכי דוב מהארנסטייפל

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

שמחת ההכנה למצוה

הנה שמעתי מגיסי הרב החסיד שיחי' (ה"ה הרה"ק משינאווא זי"ע) שאמר בשם חותנו זקנו הק' בעל הישמח משה מאוהעל זי"ע שאצלו היה חזק מאוד השמחה שבההכנה להמצוה ואמר דוודאי כשאדם עושה איזה מצוה מוצא אחרי כן חסרונות שלא עשאו כראוי בשלימות האהבה וטהרת המחשבה אבל במה ששמח בזה שיזכהו הקב"ה לעשות ולקיים המצוה בזה תהיה השמחה גדולה בקרבו לאין שיעור ומקוה להשי"ת שיוכל להשלים המצוה כתיקונו, (ראה ישמח משה ר"פ כי תבא).

פלא יועץ

נתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים

הגאון הקדוש מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל אמר פעם בשבת תשובה לפרש משנתינו, 'בטל רצונך מפני רצונו' דהיינו אף שרצונך לצאת מן הגשם ולא לעסוק בדברים גשמיים כלל, 'בטל רצונך מפני רצונו' (אבות ב' ד'), שרצון הבורא הי' דוקא להיות בעולם הגשמי ולעשות דברים גשמיים [ולקיים 'בכל דרכיך דעהו'], ועי"ז יגיע הכבוד ושעשועים להבורא ית"ש מכל מה שברא בעולמו, ע"כ.

'מגן האלף', עמ"ס אבות עמ' ע"א

זללה"ה ששהה גם שם, ונתן לה ברכה, וכשיצאה ממנו מצאה בדרך כפתור של זהב מאחד ממלבושי השרות האורחות והיה שוה לדמי הוצאותיה זי"ע.

'שיחתן של עבדי אבות' ח"א עמ' כ"א

הוא המשביר לכל עם הארץ

סיפר לי כ"ק מרן בעל ה'ברך משה' זללה"ה (כשהלכתי לטייל עמו בסעמרינג שבמדינת שווייץ) שכשהרה"ק רבי מאטעלע זי"ע שהה בעיר ראצפערט התאכסן אצל אחד שבחצר ביתו היה לו חנות קטנה של מיני חגורות ועורות וכדו' והתמרמר לפני הרה"ק על שאינו מצליח במסחרו ואין לו במה לכלכל ביתו, וקודם שנסע הרה"ק מעיר ראצפערט הכניסו בעל האכסניא לחנותו בהראותו לרבי מאטעלע שזהו מקום פרנסתו, נענה הרה"ק אליו כמסיח לפי תומו, הרי יש לך הרבה סחורה למכור ולמה אינך מוכר אותם, ובירכו לשלום, ולפלא שמני אז התחיל לראות ברכה במסחרו והצליח למכור סחורתו עד שנת עשר.

'נפלאים מעשיך' ח"א עמ' ק"צ

כי שם ציוה את הברכה

פעם בא לפניו אבי בת בוגרת ושפך כאבו על כך שכבר עברו מספר שנים מאז שהגיעה בתו לפרקה, וכל השתדלויותיו הרבות לשדכה ולהשיאה מעלות חרס בידו. כששמע הגה"ק מהורינסטייפל זי"ע דברי האב, שאלו, אם לאחר לידת בתו זו ערך קידוש כנהוג. והשיבו אבי הבת, שבאמת כשנולדה בתו נתן לה שם בבית הכנסת ביום הקריאה, ותו לא מידי. אז אמר לו בעל הגאון הקדוש ה'עמק שאלה': שוב לביתך, ובשבת הקרובה תהנה את חבריך וידידיך בקידושא רבא, והם יברכוך כנהוג בהולדת הבת. כמובן שעשה כאשר צוה, ואכן נושע במהרה. כשבא שנית להארנסטייפל לבשר דבר ישועתו, אזר אומץ ופנה אל הרה"ק זי"ע ושאלו, מהי השייכות בין אי עריכת הקידוש בשעתו לעיכוב הנישואין. על כך השיב לו בעל ה'עמק שאלה', שכשנולד זכר זוכה אבי הבן להתברך שיזכה להכניסו לחופה, הן בליל שבת הראשונה ללידתו במסיבת 'שלום זכר', כשמשתתפי השמחה מברכים אותו תזכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ולגדלו לתורה, לחופה ולמעשים טובים והן בעת הברית כדאיתא במס' שבת (קלז:) העומדים שם אומרים, כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים וכן פסק בשו"ע יו"ד (סי' רסה ס"א) וכן בסעודת הברית שלאחריה, וברכותיהם של ישראל קדושים אכן מביאות ומסייעות ברבות השנים בהכנסתו לחופה. גם הכנסתה של הבת לחופה צריכה סיוע וברכה, ולפיכך נהגו לערוך קידוש בבית הכנסת בעת הולדתה וכו', ובזה שמנעת זאת מבתך בשעתו, התעכבה עתה כניסתה לחופה, עד שאספת ברכה לתוך ביתך בהשלמת הקידושא רבה כעת עכתודה"ק.

עיוני הלכות (ח"א עמ' שכה)

עמוד החסד

מצעירותו צלחה עליו רוח ה' ולמרות גילו הצעיר נתבצר לו מעמד רם ונשא ביהדות אוקראיינע, אלפי חסידים נשאו עליו עיניהם, ועד מהרה הגיעה השפעתו למרחקים ומצודתו היתה פרושה על פני עשרות ישובים וקהלות ישראל, עינו היתה פקוחה על כל המתרחש בחיי הציבור, ביתו נעשה תל תלפיות אנשי תורה ובעלי הוראה מוצי"ם ושובי"ם מעשרות קהלות קודש פנו אליו לבקש הכרעותיו בהלכה, גם שאר גאוני ישראל סמכו על פסקיו והעריצו גדולתו בתורה כחד מקמאי, אף גדולי חסידות ובמיוחד

דודיו לבית טשערנאביל הפליגו מאד בשבחו, וכמו"כ דבקו אחריו ישראל מאמינים בני מאמינים, והיו צובאים תמיד על פתחו לבקש ממנו ברכותיו להוושע בזכות תפילתו הזכה, וידוע שלא הניח לעשות בביתו שעות קבלה, רק בכל עת שבא אליו יהודי עם "קויטל" הי' סוגר את את הספר שהי' לומד ומקבלו בסבר פנים יפות לעזור ליהודי בעת צרתו. גולת הכותרת של קדושתו היתה מדת החסד שבו, בהיותו פטרונם ואביהם של נדכאים ואביונים, דיינו במה שמסופר כי אחותו הצדקנית הרבנית מלובלין ע"ה התרעמה בפניו כי בביתו שוררת דחקות נוראה, ענה לה, וכי מה דעתך נקרא רבי, רבי אינו אלא גבאי צדקה, לוקח מזה ונותן לזה, אם הוא בעצמו נצרך רשאי אף הוא להנות מכספים אלו, אבל אם יקח הכל לעצמו אין להקב"ה צורך בו.

תולדותיהם של צדיקים

נתן ליבו להיות מיצר בצרתם

הרה"ח הישיש ר' ישראל בריף ע"ה סיפר, שבימי נעוריו זכה להיות על שבת שבע ברכות של הרה"ק בעל קדושת ציון ז"ל מבאבוב שנערך בראצפערט פ' שלח בחודש סיון תרנ"ט. על ש"ק הי' שם כינוס צדיקים לבית צאנז, המחותנים הרה"ק מהר"ש מבאבוב ז"ל והרה"ק ר' שלום אליעזר"ל מראצפערט ז"ל, וחותנו הרה"ק ר' מרדכי דוב מהארנאסטייפל ז"ל, והרה"ק ר' ישעי'לי טשחויבער ז"ל והרה"ק ר' אלעזר"ל אושפצינער ז"ל. והמון גדול באו על ש"ק, ולפי האומדים הי' שם למעלה מעשרת אלפים חסידים על ש"ק. ונתאסף המון גדול כזה כיון שבאותו זמן הי' גזירות וצרות שונות על אחבנ"י, ורצו להגיש פתקאותיהם לפני הצדיקים להתברך בדבר ישועה ורחמים. במוצש"ק נערך שבע ברכות ברוב פאר והדר, אבל במשך רוב השבע ברכות היו שורות שורות של המונים שעמדו צפופים להגיש פתקאותיהם לפני א' מן הצדיקים, כל אחד הגיש הקויטל שלו לפני הצדיק שהזדמן לישב בראש השורה שעמד בו, והבכיות והיללות עלו עד לב השמים. ר' ישראל הנ"ל שהי' אז ילד עמד עם אביו, ואירע שעמד בשורה המוליך להרה"ק ר' מאטל'י הארנאסטייפלער זצ"ל. ובערך בשעה ד' באשמורות הבוקר הגיעו כמעט לפניו וראו על השולחן גל של קוויטלעך, ופתאום צוה הרה"ק להגבאי שיפסק מלקבל אנשים. וראו איך שר' מאטל'י פותח הבעקיטשע שלו ומתיר כפתורי השפענצער, ואח"כ מתיר כפתורי החלוק שלו עד שגילה את לבו, והם עמדו משתוממים ולא ידעו מה מתרחש כאן. והנה פתח הרה"ק את פיו ואמר, "ריבונו של עולם, קוק אריין אין מיין הארץ אריין! איך קען שוין נישט!" ובכה מאין הפוגות. ואחר שישב רוחו מעט המשיך לקבל פתקאות.

חדותא דמלכא

מה הקב"ה מחיה מתים אף צדיקים מחיים מתים

סיפר לי הרה"ח ר' משה דוד שטרום נ"י ששמע מהרה"ח ר' משה קילאקאוו ע"ה שעוד זכה לנסוע להרה"ק רבי מרדכי דוב מהארנסטייפל זללה"ה והיה קורא אותו רבי מרדכי בער'ניו, וסיפר ששמע המעשה דלקמן מבעל העובדא שהוא היה שותף עם מתנגד אחד, במסחר של זי"ף, ובית היוצר שלהם היה מחוץ לעיר, פעם אחת הלך השותף המתנגד בהשכמת הבוקר בשעה חמש לבית החרושת, וכשנכנס ראה שאחד הגויים העובדים שם תלה את עצמו, ונבהל מאד ולא ידע מה לעשות, כי ידע שמדבר כזה היה יכול להתהוות פאגראם רח"ל שתוצאותיה מי ישורנה, וניגש אל החבל וחתכה ונפל גוף הנכרי בין הנבילות של הבהמות שהיו שם (שמשומנם עושים הזייף) ונשבע בינו לבין עצמו שלא יגלה לשום נברא מה שראה, אך חשש שלא יתגלה המעשה ח"ו, אחר שלשת ימים

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

עצה נפלאה להתחזקות בכל מצב

כאשר ידע איניש בנפשיה, וימצא עצמו בעל מום בכל קומתו וכו', עצה היעוצה לזה, שיאמין באמונה שלימה, אשר הש"י חושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ורחום וחנון ה', ורחמיו על כל מעשיו כתיב, וגם אני ממעשי הבורא, ומודה ועוזב ירוחם, ובוודאי יקבל השם יתברך מחשבתי הטובה, בחרטה על מעשי, כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וקרוב ה' לנשברי לב, ובודאי יהיה תפילתי וקיום המצוה לריח ניחוח. ובזה האמונה יתמלא לבבו גיל וחדוה, ויפתח פיו להתפלל וללמוד ולקיים מצותיו, מתוך שמחה של מצוה.

פלא יועץ, יום ב' דר"ה, ד"ה פתח

על שלשה דברים האד"ם עומד

הרה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל זצוק"ל אמר: איתא במשנה (אבות פ"א מ"ב) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. ובאמת הלא כל אדם הוא עולם מלא, ואם כן בכדי שיתקיים ויחזיק מעמד, צריך כל אדם לקיים בשלימות השלשה דברים הללו תורה עבודה וגמילות חסדים.

ילקוט מאורי אור עמ' רמ"ח

קיבלו הוא ושותפו החסיד הזמנה להפאליציי, שתבעו אותם כיון שהגוי הנ"ל פועל אצלם כמה שנים ועכשיו זה ג' ימים שלא שב לביתו והוריו אינם יודעים להיכן נעלם, ע"כ נפל החשד עליו, וצריכין לברר שאין הקולר תלוי בצאורם.

רץ השותף החסיד אל הרה"ק רבי מרדכי דוב זללה"ה וסיפר לו שצריכים ישועה כי חושדים בהם בכזה ענין (והוא לא ידע האמת כלל), אמר לו הרה"ק מהארנסטייפל, הלא כמדומני שיש לך איזה שותף, יבוא גם הוא אצלי, אבל החסיד ידע שהשותף לא ירצה לבא בשום אופן, אבל בלית ברירה התחיל לפתותו שיבוא אתו עמו, ולא נתרצה עד שאמר לו הנה אל הרב מהארנסטייפל באים הרבה מיני אנשים ויש לו הרבה ידיעות בהרבה ענינים, אולי יעלה בידו לתת לנו עצה ישרה מה ואיך לעשות בדיננו, ובזה הכריח אותו לבא עמו, וכשבאו אל הרה"ק מהארנסטייפל אמר להם הנה שכרתם עורך דין מעיר קיעוו, וגם המשפט יהיה בקיוב, ובקיוב יש יריד גדול (שהיה נערך שם אחת לחמש שבועות) ואל היריד באים רבבות רבבות גויים וגם מוכרים שם עבדים ושפחות, ובתים וקרקעות, ובין כל האנשים אולי גם יופיע ויבא הגוי הפועל שלכם ג"כ, וכשיראו אותו יקראו תכף לשוטר משוטרי העיר ויקח ממנו ניירותיו ויראו שהוא מסתובב בקיוב ותצאו זכאים מצרה לרווחה.

והנה השותף המתנגד שידע האמת שהגוי מת ובטל מן העולם, אך לא היה יכול לגלות מפני השבועה, וכאן שומע דיבורים כאלה מהרה"ק מהארנסטייפל, נתרגז מאד וירק על גבי הקרקע בשמעו דברי הרה"ק, וברח מביתו של הרה"ק, רץ אחריו השותף החסיד, אבל הוא לא רצה לדבר עמו, על כל פנים השותף כבר לא רצה לנסוע לקיוב להיריד, רק נסע עם שותפו בשביל עניני המשפט, אבל למעשה נזדמן שזמן המשפט היה אז בעת ההוא היריד ג"כ, והיו שם הרבה אנשים למאד, והם אחזו זה ביד זה של יאבדו בין ההמון הרב, פתאום ראה השותף המתנגד את פועלם הגוי חי וקיים למול עיניו, וצעק בבהלה "יעשאק"! והתעלף תיכף, ונעשה בהלה ברחוב, ובין כך שאל השותף החסיד את הנכרי שלהם 'יעשאק היכן היית', ענה לו הנכרי שאינו רוצה לדור עם הוריו ולכן ברח לקיוב, בין כך ובין כך קרא החסיד מהרה לשוטרים המסבבים ברחוב, וניגשו אליו שני שוטרים, ושאלו להנכרי מה עמו וסיפר להם כנ"ל שהתקוטט עם הוריו וברח לקיעוו, וביקשו ממנו ניירותיו וראו אשר כנים הדברים, וממילא ע"ז נפטרו השותפים מכל המשפט שהוכיחו בבית המשפט ע"י השוטרים שראוהו חי וקיים ברחוב העיר.

כשנתעלף המתנגד הנ"ל שפכו עליו מים ועוררוהו מעלפונו, והובילוהו לבית החולים והיה חולה ז' חדשים מגודל הבהלה (שאק) שראה הרוג בא ברגליו, וכשהבריא, רצה ללכת לפייס את הרה"ק מהארנסטייפל ז"ע אחר שראה כי גדולים מעשי צדיקים לכל חפציהם, והוא בטפשותו ירק מול פניו על הארץ, כשנכנס אל הרה"ק עם שותפו נענה הרה"ק ז"ע "מען זאל האבן אזא קנאפע אמונה" (קצת אמונה לכל הפחות), אזא קנאפע אמונה, פארוואס זאל מען נישט גלייבן, אז ווען עס קען זיין א פאגראם אויף הונערטער איידן (שהיה סכנה לכל יהודי הסביבה, אם היו יוצאים חשודים בדין על הריגת הגוי) "קען מען אפילו מיט א קאפיטל תהלים ברענגען א רוח אויף צען פופצן מינוט", ואמר לי ר' משה על המתנגד שהוא נשאר קאליקע"ר והיה הולך עם מקלות (כנראה מחמת שירק בפני הרה"ק ז"ע) אך בנו ר' חיימק'ע כבר היה חסיד.

שיח זקנים חלק ה' עמ' רס"א

לטובת נשמת

הגה"ק רבי משה ארי' פריינד זצ"ל

גאב"ד ירושלים ת"ו - בעל "עטרת יהושע"

בן הגה"ק רבי ישראל זצ"ל

נלב"ע כ' אלול

הונצח ע"י תלמידיו החשובים שיחיו

י"ח אלול

הגה"ק רבי יהודה ליוואי זי"ע
[המהר"ל מפראג]

הגה"ק רבי יהודה ליוואי הנקרא בפי כל בשם "המהר"ל מפראג" זי"ע נולד בשנת רע"ב בעיר פוזנא שבפולין לאביו רבי בצלאל מווארמייזא זי"ע, לא נודע בבירור מי היו רבותיו אשר מפיהם קיבל תורה אלא י"א שחסה בצל המהרש"ל בעיר פשעמישל שבפולין, בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית מרת פערל בת רבי שמואל שהיה גדול בדורו בעושר ובכבוד והיה מקורב למלכות והיו בו תורה וגדולה במקום אחד.

בשנת שי"ג היתה ראשית ממלכתו בק"ק ניקלשבורג וכל מדינת מעהרין, שם הנהיג את עדת צאן מרעיתו באהבה ובמסירות משך עשרים שנה, בשנת של"ג עבר לפראג ופתח שם "בית וועד לחכמים" והרביץ תורה לתלמידים הרבה, על תלמידיו המפורסמים נמנים הגאונים הגדולים: רבי אפרים לונטשיץ בעל "כלי יקר", רבי יו"ט ליפמאן העלער בעל "תוספות יום טוב", רבי דוד גאנז בעל "צמח דוד", רבי אליהו מלואנץ המפורסם בשם "רבי אליהו בעל שם", ועוד.

אחרי י"א שנים ששהה בפראג שב לפוזנא וישב שם כארבע שנים, לאחמ"כ חזר שוב לפראג המעטירה, ויסופר שבתקופה ההוא ביקש ממנו הקיסר רודולוף – ששם גדולתו וחכמתו הגיע אליו – לפגשו ולשאוב מחכמתו, ואכן נפגש עמו אז וכבוד גדול עשה לו, פגישה זו עוררה בשעתו הדים עצומים בכל רחבי המדינה, ורבו השמועות אודותיו, אמנם זאת ידוע שכעבור זמן קצר מאותה פגישה, עזב המהר"ל את פראג וחזר שוב לפוזנא, שש שנים ישב שם וניהל את עדתו בפוזנא, באותה תקופה כיהן הגה"ק רבי מרדכי יפה בעל "הלבושים" בפראג, בשנת שנ"ח נתחלפו העטרות, המהר"ם יפה עבר למלוך ברבנות פוזנא, והמהר"ל עלה על כס הרבנות בפראג, שם ישב עד יום י"ח אלול שנת שס"ט שאז השיב את נשמתו ליוצרו זקן ושבע ימים (כבן צ"ז שנים) ומנו"כ בק"ק פראג.

ידוע שהמהר"ל רבות פעל ועשה עבור ישועת כלל ישראל, ומסופר כי ברא לשם כך "גולם" לעשות שליחותו שהטיל חיתתו על עמי הארץ ושונאי ישראל, רבים הם השמועות והוויכוחים המתהלכות בקרב העם בענין זה, ואכמ"ל, אך מן הראוי להביא כאן דבר נחמד משמיה דהגה"ק רבי מאיר אריק זצ"ל שפע"א שאל אותו משכיל אחד: מה דעתו בענין מה שאומרים שהמהר"ל מפראג ברא גולם ע"י ספר יצירה, ענה לו הגה"ק מהר"ם אריק: זה שיכולים לברוא גולם ע"י ספר יצירה איננו דבר חדש, דידועין ע"ז דברי השל"ה פר' וישב, עי"ש, גם ידוע מה שכתב החכם צבי וז"ל: "נסתפקתי אדם הנוצר ע"י ספר יצירה כאותה שאמרו על זקני רבי אליהו (הוא רבי אליהו בעל שם) מי מצטרף לעשרה" [אגב, אחד התמיהות הגדולות של המערערים הוא למה מביא החכ"צ את יצירת התלמיד ולא את יצירת הרב, שכאמור היה המהר"ל רבו של ר' אליהו בעל שם], א"כ שאלתו הוא אם המהר"ל היה בר הכי, למה ליה להביא ראיה מן "הגולם" על גדלות המהר"ל, הלא יכול לידע זאת מן "החכם" דהיינו התוספות יו"ט שהיה תלמידו של המהר"ל ומעיד עליו בחכמתו שהיה אדם הגדול בענקים.

ימי ההילולא

י"ח אלול

- רבי יהודה ליוואי ב"ר בצלאל המהר"ל מפראג - שס"ט
- רבי יוסף מאוסטילא ב"ר מרדכי מנעשכיז - תק"ץ
- רבי יצחק חיות ב"ר אברהם בעל אפי רברבי - שע"ג

י"ט אלול

- רבי משה צבי ארי' ב"ר חיים יחיאל מיכל ביק, אב"ד מעזיבוז - תש"ן

כ' אלול

- רבי יצחק רובין מראחוב ב"ר אלימלך מסוקולוב - תרל"ד
- רבי משה ארי' פריינד ב"ר ישראל (עטרת יהושע) גאב"ד ירושלים-תשנ"ו

כ"א אלול

- רבי יונתן אייבישיץ ב"ר נתן נטע (יערות דבש) - תקכ"ד
- רבי דוב בעריש מאלעסק ב"ר שלמה לוצקער - תר"י

כ"ב אלול

- רבי יעקב ב"ר משה מולין, (מהרי"ל) - קפ"ז
- רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל ב"ר משולם זושא - תרס"ג
- רבי ישכר בערצי ב"ר מרדכי מנדבורנא - תרס"ו

כ"ג אלול

- רבי אורי מסטרעליסק ב"ר פנחס תקפ"ו

כ"ד אלול

- רבי יוסף משה מזלאזיץ ב"ר אלקנה (ברית אברם) - תקע"ה
- רבי יוסף ב"ר משה (מנחת חינוך) - תרל"ד
- רבי אברהם יוסף ב"ר ארי' יודא לייבוש אדמו"ר מזשליזין - תרע"ח
- רבי ישראל מאיר ב"ר ארי' זאב הכהן מראדין (חפץ חיים) - תרצ"ג

כ"א אלול

הגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע
בעמח"ס יערות דבש, ועוד

יניק וחכים

נולד לאביו רבי נתן נטע מצאצאי בעל מגלה עמוקות שהי' מכהן בעיר אייבשיץ אשר במדינת מעהרין ועל שמה נקרא שם המשפחה של רבי יונתן ובניו אחריו.

בקטנותו יצא לו מוניטין לחכמתו ופקחותו והרבה מסופר על שנינותו בהיותו רך בשנים שידע לענות תשובה חדה לכל מי שנכנס עמו לויכוח, כשהי' כבן ארבע ידע בעל פה את ספר בראשית וסדר התפילה הי' שגור על פיו, ומסופר שפעם בשובו מהתלמוד תורה התנפל עליו גוי ברחוב והכה אותו, הילד שלא הי' יכול להיאבק אותו כמובן הוציא כמה פרוטות מכיסו ונתנו להגוי, ולפליאתו אמר לו הילד שבזה היום מנהג היהודים דמי שמקבל מכות מגוי צריך ליתן לו כל כספו אשר יש לו, הלך הגוי ופגש ביהודי עשיר ונתן לו מכה הגונה והמתין לקבל ממנו מטבע גדולה והלה הזעיק את השוטרים ואסרו אותו, ואמר להם הגוי כי ילד יהודי אמר לו דבזה היום משלמים היהודים למי שנותן להם מכות ועל כן הלך להכות את העשיר הזה, וכאשר הביאו את הילד לפני השוטרים אמר להם דכיון שלא הי' יכול להתגונן מפני הגוי הזה הפיל אותו בפח יוקשים.

בצל רבותיו

כשנפטר עליו אביו בצעירותו הלך ללמוד אצל בעל פנים מאירות בעיר פרוסניץ, ואז התנכר הנער בכשרונותיו שהי' לו זכרון חזק והי' חריף גדול ושקדנותו לא ידעה גבול והספיק אף ללמוד תורה הנסתר וכתבי האר"י ואף ידע בחכמת התכונה ומדע וגם ידע כמה מלשונות העמים, ובהיותו בן י"ח שנים נתקבל כרב בקהילת יונגבונצלוי אשר בבוהמי', זמן קצר אח"כ עזב רבנותו ועבר לפראג שם קיבל תורה מחותנו זקינו רבי אהרן יחיאל מיכל שפירא ובעל שו"ת מעיל צדקה ובעל קרבן נתנאל, בשנת תע"ג נסע להאמבורג ליצוק מים על ידי אבי חמותו רבי מדרכי כהן ככותב בהקדמתו לספרו כרתי ופלתי: העיר אשר בשנת תע"ג ותע"ד שכנתי בה בבית חמי זקיני הקציו הנדיב המפורסם כמהר"ר מדרכי כהן ז"ל הוא הגבר אשר הקים עולו של תורה וכו' ואז קניתי שלימות התורה.

על כס הרבנות

בסוף שנת תע"ד נתמנה למגיד מישרים וריש מתיבתא בעיר פראג ושם הרביץ תורה לאלפי תלמידים, ומאז לא פסקה ממנו ישיבה ולא חדל להרביץ תורה עד סוף ימיו, וגם הי' מגיד ובעל דרשן להמון עם שהי' אומר להם תוכחת מוסר בהתעוררות גדולה עד שבכו בכי רב, והעיד עליו הנודע ביהודה ז"ל: ורבים השיב מעון בתוכחתו ומי בדור כמותו להוכיח יודע וכאשר סיפרו לי אנשי אמת כי ברוח פיו ימאס רשע, וכשנסתלק רבי דוד אופנהיים אב"ד פראג בשנת תצ"ז נתמנה על מקומו כאב"ד, בשנת תק"א עבר לעיר מיץ שם מילא מקומו של הפני יהושע שעבר לפראנקפורט דמיין וגם שם החזיק בישיבה גדולה, וכשהי' במיץ נתקבל לרב בפיורדא ולא הניחוהו אנשי מיץ לילך מעירם לפיורדא מרוב אהבתם והערצתם אליו.

או"ה למושב לו

בשנת תק"י הוזמן לשבת על כס הרבנות אה"ו (אלטונא, האמבורג, וונדסבק) ובא לשם עם ישיבתו הגדולה ממיץ אשר התלמידים כולם הפליגו בגודל מעלת רבם, שם נתעורר עליו מחלוקת גדולה מהגאון היעב"ץ אשר הי' דר שם אודות קמיע שנתן למסוכנת, וחשבו שיש בו רמז מאמונת הכת שבתי צבי שר"י והבערה ללהב יצאת בכל מחנה ישראל, ורבי יהונתן לא ענה דבר בגודל ענוותנותו דבר רק הוציא ספר התנצלות בשם לוחות עדות שבו אסף מכתבי הרבנים המעידים על צדקתו כמו שכותב בהקדמתו לס' כרתי ופלתי הנ"ל וז"ל: ורבים לוחמים לי מרום בחרבות שבפיהם, קב חרובין יוציאו עתק מפיהם להדיחני כצל בנטותו, בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה חרמים.. אם אמרתי מטה רגלי חסדך ד' יסעדני ונצבה אלומתי וגם קמה כי ת"ל רבים הי' עמדי.. ואין צריך להאריך עוד כי כבר אמורה עם הספר נקרא שמו לוחות העדות אשר כתבים שבו יתנו עדותן ויצטדקו..

פה ומליץ

עם גודל יגיעתו בתורה ועבודת השם הי' עוסק בצרכו ציבור לבטל מעליהם הגזירות שגזרו עליהם הגוים הנוצרים, והי' ברוב חכמתו משיב להם השערה כשהיו מתווכחים עמו באמונת ודת הישראלי כפי שכותב בהקדמתו לספרו הנ"ל ז"ל: כי יגעתי בכל כחי תמיד ותדד שנתי מעיני ולילה כיום יאיר לי לגירסא, ועשיתי חיל באפרתה ותהי' לי הלילה למחשבה מחשבה מועלת לדברי תורה, והיום למשמר נכנס ויוצא בחדרי השרים וכהני מלומדי נוצרים יר"ה להתווכח עמם, בשל תורתינו אשר צחקו עלי שרים מכמה דברים אשר יחפאו עלינו ושמו עלינו עלילות דברים, ואני הייתי כמליץ מוציא לאור תעלומה לברר דברי קדמונים ז"ל כשחר יכון מוצאו, עד שת"ל יתברך חכמתו עמדה לי ומצאתי חן שהרשני להדפיס ספרי התלמוד מה שלא הי' מאז ומקדם.. (כי הנוצרים אסרו לדפוס את הש"ס). מסופר שפעם בהתווכח עם כומר אחד וגדר מפסיק ביניהם וראה הכומר כי לא יכול לו נתמלא עליו חימה ושאל את רבי יונתן מה ההבדל בין יהודי לדבר אחר, רבי יונתן השיב לו מיד הגדר הזה שבינינו זה המבדיל וילך לו הכומר אבל וחפוי ראש.

ועוד מסופר שפעם שאל אותו כומר אחד כי יביא ראי' מהתורה נגד אמונת משיחם (ישע' ס"ג) והשיב לו דכתיב (דברים י"ג ז') כי יסיתך אחיך בן אמך וגו' נלך ונעבדה אלוקים אחרים, והם טוענים שלא הי' לאותו האיש אב והרי הוא רק בן אמך.

איש מופת

ידוע כי הרבי רבי יונתן הי' פועל ישועות בקרב הארץ ויצא טבעו למרחוק שהוא איש אלוקים קדוש וסיפרו עליו נפלאות ומופתים גדולים, והי' נותן קמיעות לחולים וכדו' ופועל בהם ישועות, ומסופר דבהיותו עוד בעיר מיץ הי' לו ויכוח עם גלח, וכשראה הכומר שאין לו מה לענות לרבי יונתן נתקצף הכומר ולקח קנה השריפה להרגו, אבל פתאום נתאלם ידו ונתקשה ולא הי' יכול לזוז, ורק כשביקש מחילה מרבי יונתן אז נעתר אליו, ושוב הי' יכול להשתמש בידו כאחד האדם.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

הרבי ר' יונתן נפטר ביום כ"א אלול שנת תקכ"ד וקשרו עליו מספד רב, הנודע ביהודה בהספידו עליו אמר, דכשם שאי אפשר להכחיש השמש בצהרים, כך אי אפשר להכחיש את עוצם גדולת תורתו ומדותיו הטובות.

על מצבתו חרות על פי צוואתו בזה"ל:

יראו כל עובר החרות על הלוחות. ה'איש אשר עמד לנס והי' כשושן פורחת. ו'שב אל עפר ומראהו מאיש נשחת. נ'א שימו על לבבכם ושובו בתשובה ניצחת. ת'פלה תרבו בעדו לאלוקי הרוחות. נ'פשו אליו יאסוף ובל תהי' נידחת. ז'כות מעשיכם יגינו כי נפשות ישראל אחת. ל'מדו מוסר לשנוא כבוד ומגדולה תהי' נפשכם בורחת.

מורשתו הרוחנית

ס' כרתי ופלתי על טור יו"ד אשר נדפס בחייו (והשאר נדפסו אחר מותו), ס' אורים ותומים על שו"ע חושן משפט, ס' בני אהובה על רמב"ם הלכות אישות וגירושין, ס' יערות דבש ב"ח דרשות עה"ת, ס' אהבת יונתן על ההפטרות, ועוד הרבה ספרים נדפסו מחידושיו בתורה.

כ"ד אלול

הגה"ק רבי יוסף באב"ד זי"ע
בעל מנחת חינוך

ואלה תולדות

נולד ביום כ"ד אלול תקס"א לאביו אבד"ק פשעווארסק הגאון ר' משה למשפחת המפורסמת בישראל משפחת באב"ד (מקור שם באב"ד היא שכך קראו לבני אבי המשפחה הגאון ר' יצחק קראקובער זצ"ל, שהי' אב"ד בראדי שהי' אהוב על כל בני הקהילה שראו בו את אביהם, והיתה לו השפעה עצומה בעיר ובכל המדינה, וקראו לבניו וליוצאי חלציו באב"ד דהיינו בני האב"ד) שהיתה משפחה חשובה ומיוחסת בישראל, כל חוליה שנתווספה במשפחה נישאה לצאצאיהם של גאוני הזמן עד שיחוס המשפחה בדורות האחרונים הגיע כמעט אל כל הגדולים המפורסמים ה"ה: המהרש"א, מהר"ם, מהרש"ל, ב"ח, ט"ז, ש"ך, מגיני שלמה, תבואות שור, חכם צבי, חוות דעת, ועוד, ובמשך דורות העמידה המשפחה מאות רבנים ומנהיגים שכיהנו בקהילות ישראל, מסופר שכשבא הרופא ליילד מישהו במשפחה ואם זה הי' בן יצא וקרא בשמחה נולד עוד רב בישראל, מנעוריו הי' שקוד ללמוד תורה אצל אביו וכפי שהעיד הוא בהקדמתו לספרו "מנחת חינוך" "ועל הטוב יזכר שם אדוני אבי הגאון הצדיק מו"ה משה זלה"ה ושם אמי מורתי הצדקת מרת טויבא זלה"ה אשר בימי נערותי השפיעו עלי טובם וגדלוני על התורה ועבודה", כבר בגיל הרך הי' בקי בש"ס ובפוסקים, זקינו אבי אביו הגאון בעל שו"ת ספר יהושע הראה לו חיבה יתירה, ואהב להשתעשע עמו בפלפולי אורייתא, בהיותו בן שש עשרה כותב אליו בתשובה (ספר יהושע תשובה ל"ה) כהאי לישנא: לנכדי הרבני החריף מו"ה יוסף באב"ד נ"י, אלול תקע"ז, דבריך הנחמדים בעסק אי עביד לא מהני קבלתי, ומה נעים ומה נחמד עלי דברי תורתו וחכמתו, ומה דעביד מהנה את לומדי' ובפרט אותי, כי ראיתי דבריך טובים ונכוחים ושומע יש לך, ודילדה אימיה כוותיה תילד, וכו' כל זה כתבתי דרך טיול בדבריך הנחמדים הערבים עלי ולשומעם מאד מאד וכו' דברי זקניך השמח בתורתך ובכתבך הנחמד, דש"ת באהבה רבה, ומוכן להשיב לו בכל עת ובכל שעה, מצפה לשמוח עמך ועם אביך וי"ח ביחד בקרוב פא"פ עכ"ל.

האיש מקדש

בהגיעו לפרקו נשא את בתו של הגאון רבי ארי' לייבוש הלברשטאם זצ"ל מטארניגראד אביו של הגה"ק מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע שהי' גדול ממנו בארבע שנים, זמן מה למד עם גיסו הגה"ק מצאנז בחברותא, ומרן הד"ח מציין את זה במכתב ששלח לו בשנת תרל"ד וז"ל: אהובי גיסי נפשי עלי תשמח בזכרי בהיותינו יחד מלומדים יתלהב נפשנו בפלפול... ותצהל נפשנו ברוב גילה... וזכני נא השם לשמוח יחד בתורה ועבודה... עכ"ל, הגה"ק מצאנז העריץ אותו מאד, והסתמך על חוות דעתו, והי' רגיל לומר שכחו גדול לברר הלכה למעשה לאמיתה של תורה, ועיין בשו"ת דברי חיים (ח"א יו"ד טו) שמהסס שם לאסור שוחט, וסיים שם וז"ל: ויען שהוא דיני נפשות ממש להעביר מאומנתא וטפלי תלויים בו, והרבה חשו לזה בש"ס ופוסקים, לזה נא מאד להיות מתון בדין, ולצרף עמנו גם ידידינו הרב הגאון גיסי נ"י האבד"ק סנאטין (שהי' אז אב"ד דשם, הכ') שהוא בקי בטוב בזה העסק, אולי יוכל למצוא מזור להתיר נדרם ולהשיבם על על כנם... עכ"ל, אף במערכות על חומת הדת ביקש את צירופו, עיין בספר "חמדה גנוזה" שמספר שם שכשביקש הגה"ק מצאנז לאסור פאות נכריות שלח מכתבים לגדולי הדור שיצרפו עמם וביניהם הי' גם גיסו הגאון מטארניפול, בזיווג שני נשא את בתו של הרה"ק ר' דוד מזאבלטוב זי"ע שהיתה חביבתו של אביה והיחידה מצאצאיו שנטמנה באהלו, (בנו של הרה"ק ר' מנחם מענדל מקאסוב בעמח"ס "אהבת שלום", וחתנו של הרה"ק משה לייב מסאסוב זי"ע).

בדרכי החסידות

בעוד בשחר ימיו לא התקרב עדיין לאורחות החסידות, אלא למד תורה יומם ולילה, ומרוב התמדה בלימודו נוהג הי' להירדם בלילות, לפני שהספיק לומר את ברכת המפיל, תוך כדי עיון בספר, וכך נם את שנתו, כשראשו מוטה על הספר שלפניו, לימים אירעו אצלו כמה וכמה מקרים ל"ע בהם נולדו לו ילדים ללא רוח חיים, כשחזרו ונשנו המקרים הפציר בו הרבנית שיסע להרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן זי"ע להתברך ממנו לברכת זש"ק, בתחילה כמובן לא רצה, אך משלא הירפתה הסכים לשלוח "קוויטל", וציווה להשליח שלא יגלה להרה"ק מפרימעשלאן מי ששלחו, כאשר נטל הרה"ק מפרימשלאן את ה"קוויטל" לידו והביט בו קרא בהתפעלות "מי הוא זה ואיזה הוא בעל הפיתקא הלזו איננו יודע, אימתי ראיתי כבר עינים שמורות וטהורות שכאלו, אשר לא ראו מימיהן דבר טמא", לבסוף גברו הפצרותי' של הרבנית ונסע בעצמו לפרימישלאן, כשנכנס לחדרו של הצדיק אמר הצדיק למשמשו (כדרכו בק') "אריה, מדוע אינו אומר 'המפיל' יתחיל לומר 'המפיל', ותחדל היא מלהפיל", ומאד נתפעל מדברי הרה"ק מפרימישלאן, ומני אז החל להתקרב לעולמה של חסידות, ונסע כפעם בפעם להסתופף בצילם של צדיקי הדור, עד שהתחיל הוא בעצמו ללבוש בגדי–לבן כמנהג צדיקי הדור, וגם קיבל "קוויטלעך", פ"א בא אליו ראש בית דינו בקובלנא על החסידים שהם "צבועים", השיב לו "אפשר שכן הדבר, אך מה אעשה וצבע זה נראה בעיני...".

על כס הרבנות

שמו הגדול הלך למרחקים, והרבה קהילות ביקשו ממנו שיבוא לכהן בעירם ברבנות, את ראשית דרכו הי' בעיר האסקוב (בה כיהנו לפנים הרה"ק ר' מאיר זי"ע אביו של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, והגאון בעל ה"מלא הרועים" זי"ע), משם נתקבל לאב"ד ברוטשין, ואח"כ עבר לקהילת זבאריזש שליד טארניפאל, בטארניפאל הי' גר באותו זמן המשכיל הידוע יוסף פרל שר"י שלפני כמה שנים בחייו של זקנו ה"מנחת חינוך" ה"ה הגאון בעל "ספר יהושע" פתח בית ספר בטארניפאל, והביא שם איזה משכיל להיות שם רב בעיר טארניפאל, והגאון ר' יהושע עמד איתן על משמר חומות הדת, ולחם מלחמה כבידה נגדו עד שנאלץ הלז לעזוב את טארניפאל, ופרל רדף את הגאון ר' יהושע, ועתה כשבא הנכד ה"מנחת חינוך" לזבאריז שהי' ליד טארניפאל הי' גם הוא מטרה להחיצים של פרל, שפחד מהשפעתו, ובהשפעתו של פרל גרשהו השלטונות מזבאריז בעצם יום השבת, הרה"ק מפרימישלאן התאונן מרה על ספר תורה המתגולל בחוצות ואין אוספו לביתו, באותו זמן עזב הגאון בעל "קרני ראם" את העיר סניאטין שליד קאלאמייא ועבר לעיר יאסי, אז שמו עיני הקהילה של סניאטין עליו שיבאו לכהן בעירם, ואמנם עבר לעיר סניאטין, מכאן יצא שמו לתהילה כגאון בתורה ופוסק מובהק, ורבים הפנו אליו את שאלותיהם, כמו כן הרחיב את גבולו בתלמידים, בשנת תרי"א לערך עבר מסניאטין לכהן ברבנות העיר הורדענקע מקום רבנותו של הגאון בעל "מאיר נתיבים". בשנת תרי"ז עלה ונתעלה בעיר כהונת אבותיו עיר טארניפאל, אשר בני העיר דשם קבלוהו בשמחה רבה והי' מאד נערץ בעיניהם, את רוב זמנו של היום הי' בבית המדרש כשיושב והוגה בתורה וטליתו מופשלת על ראשו בכדי שלא יסיח דעתו ויתבטל מתלמוד תורה, כן המשיך להרביץ תורה לתלמידים חריפים אשר ירדו לתוך עומק בינתו, גם דאג להרבות רוח התורה בקרב כלל בני העיר וצעירי הצאן, הגאון ר' ישכר דוב טייכטהאל זצ"ל ראב"ד פישטיאן במעח"ס שו"ת משנה שכיר בהגהותיו לספר אלף כתב מספר, שבטארניפאל הי' המנהג למכור בשמחת תורה את אמירת "אתה הראת" ולכבד את הרב, פ"א בעת המכירה שיגרה אשה גבירה להשמש שהיא רוצה לקנות את ה"אתה הראת" ולכבד את הרב כהמנהג, וביקשה שהרב יאמר עוד פעם "אתה הראת" מפני שהתאוה לשמוע מפי הרב עוד הפעם, השיב לה הרב אם תקבל עליה לבנות בית תלמוד תורה (שבימים האלה ביקש לבנות ת"ת חדשה, שישנה הי' קטן מלהכיל, וחברי הקהל היו מסרבין מפני חסרון כיס) ימלא בקשתה, ואכן נתרצתה הגבירה וקיבלה למלאות משאלות הרב בבנין הת"ת, והחל שוב באמירת "אתה הראיתה". בעוז ובגאון נהג את נשיאותו ללא חת משום אדם, פ"א הי' ויכוח בין הנהלת הקהילה על כמה דברים, אשר כמה מהם לא הסכימו, ואף איימו עליו לפטור ממשרתו, אבל הוא לא זע מעמדתו והשיב להם: את מעט הדייסא שהננו אוכל בכל יום, אוכל לאכול בכל קהילה יהודית אחרת".

מגדולת תורתו

יום אחד הגיע שליח מאת הרה"ק מפרימישלאן זי"ע אליו והודיעו כי ביום המחרת אמור הרה"ק מרוז'ין זי"ע לעבור דרך עירו, על כן יראה להזדרז להקביל את פניו, ואכן ביום המחרת, הופיעה מרכבתו של הרה"ק מרוז'ין בטארניפאל, והצדיק שהי' אז באמצע נסיעתו השתהה בעיר למנוחה קלה, למרות התמדתו המופלגת אשר מחמתה היו נדחים אפ' עסקי עירו ורבנותו הדחופים ביותר, הזדרז עתה לסיים את שיעוריו הקבועים בעוד מועד למען יספיק לצאת ולהקביל את פניו של הצדיק, כהוראתו של הרה"ק מפרימישלאן, ואולם בעמדו על פתח ביתו באו לפניו משלחת נכבדה של טובי העיר וראשי הקהילה, אשר באו בשביל ענין דחוף ביותר, לאחר ששמע במה המדובר, ראה שאי אפשר לו לדחות את הענין נאלץ לקבלם, ודחה את קבלת פני הצדיק לאחר מכן, והנה אח"כ כאשר הגיע לאכסנייתו של הצדיק, נודע לו שהצדיק כבר עזב את העיר, פניו של הגאון נפלו, ונתמלא מלא צער, למחרת זכה לאורח בלתי צפוי, הי' זה הרה"ק מפרימישלאן, נרעש ונרגש הגאון מן הביקור ולא ידע את נפשו, אולם הרה"ק מפרימישלאן פתח מיד והחל להקשות קושיא עצומה על הלכה מסויימת ברמב"ם, חיש קל שכח הגאון את כל הסובב, שקע כל כולו ברמב"ם המוקשה, נשא ונתן שקל וטרה, עד אשר העלה תירוץ עמוק מפולפל ומופלא, סמך הרה"ק מפרימישלאן את ראשו על ידו והשיב: אכן "גם במת יבתא דרקיעא מסכימים

לתירוצכם, כי טוב הוא, אולם עדיין ניתן לתרץ טוב יותר", חזר הגאון לעיונו העמיק עוד ועוד, והשמיע תירוץ נוסף, שוב חזר הרה"ק מפרימישלאן דבריו הקודמים, כך חזר הדבר עד שבע פעמים, עתה פתח הרה"ק מפרימישלאן ושאל את הגאון: הכרת פניכם מעידה בכם, כי דאגה בקרבכם, מה פשר הדבר, ענה הגאון בקול נשבר ושח לאורחו הרם כי החמיץ אתמול את שהותו של הצדיק מרוז'ין, וכי לא הספיק להקביל פניו כהוראתו הק', לאחר ששמע את הסיבה אשר בגינה נבצר ממנו לבקר את הצדיק, נענה ואמר: אל ייחר לכם הדבר ואל תיפלו ברוחכם, מאיר יכתוב אגרת להצדיק מרוז'ין וילמד עליכם זכות, בשובו לביתו ערך הרה"ק מפרימישלאן אגרת מיוחדת להרה"ק מרוז'ין שבה כתב, כי הגם שעל פי נימוסי המלכות, חייבות כל העגלות שבדרך להתפנות לצדדים, בעת שמרכבת המלך עוברת, הרי שעגלת משא מסובלת, הטעונה סחורה עד לעייפה, ואך בקושי מתנהלת, פטורה מכך, "התמדתו היוצאת מן הכלל בלימוד התורה של הגאון מטארניפאל, בנוסף לצורכי הכלל הדחופים לפניו מעניקין לפניו זכות מיוחדת, כשל אותה עגלה משא עמוסה לעייפה, אשר אפ' מרכבת המלך אמורה להתחשב בה, אכן תשובתו של הרה"ק מרוז'ין כי קיבל הפיוס לא בוששה לבוא (אספקלריא המאירה, תולדות הרה"ק מפרימישלאן).

יוסף הצדיק

בד בבד עם ענקותו הרמה בתורתינו הק' במלוא היקף הידיעות, נודע הי' כקדוש וטהור ועובד ה' בסילודין, כבר הבאנו לעיל מה שאמר הרה"ק מפרימישלאן כשהביט בה"קוויטל" שלו, שוב הי' מעשה שפ"א כשלא הי' עוד מפורסם בעולם ולא ידע איש מגדולתו, והי' יושב ולומד בביהמ"ד אצל התנור, איקלע הרה"ק מפרימישלאן בעירו, ואחד מהאנשים רצה ליתן "קוויטל", וביקש מהגאון בעל מנחת חינוך שיכתוב לו קוויטל, והמנ"ח נענה לו וכתב לו, וכשנגש הלה עם הקוויטל אל הרה"ק מפרימישלאן והתחיל לקרות בו, תיכף שאל מי כתב את הקוויטל, השיב היהודי אחד מביהמ"ד, אמר: "דאס האט געשריבן א יוד וואס האט הייליגע אויגען", ואח"כ חקרו מי הכותב ונתוודע שהי' המנ"ח וככה נתגלה גדולתו, בספר קדושת עינים מובא שאחרי נישואיו, הלך כמה שנים במטפחת קשורה על עיניו, הגאון מווערבוי מביא בספרו אלף כתב, שהי' רגילים לבוא אצלו אנשים הרבה אשר שאלוהו עצות במילי דעלמא, וגם הי' מכת אנשים שכבר נטו קצת מן הדרך, והי' דרכו בקודש תמיד לעצום עינו אחת בעת היות אנשים אלו אצלו, ואחר פטירתו נתוודע שהגאון הי' סומא על עין אחת ואת העין שראה בו עצם כדי שלא להסתכל על דמות אדם רשע, דמות דיוקנו העיד שחוט של קדושה וטהרה משוך עליו, ומסופר כשהי' בוועין לצורך רפואה, רצו אחריו אנשים לאלפים להסתכל בתבנית דמות קדשו, וכאשר נשא עליו הגאון רבי שלמה זלמן שפיצר זצ"ל אבד"ק וויען באמרו: זכינו אז לראותו אשר קדושת השכינה על פניו היתה". תפילתו היתה בדביקות ובהתלהבות עצומה, הגאון מווערבוי מספר בספרו שפ"א הי' בלבוב והגאון בעל שואל ומשיב בא עם תלמידיו לבקרו, כשבאו אצלו הי' אז באמצע שמו"ע, וצעק באש להבה כמה פעמים "רבונו של עולם", ואמרו התלמידים לרבם יראה רבינו גודל התלהבות בתפלה, השיב להם מה מגידים הנכם לי "הלא השכינה מדברת מתוך גרונו".

וימת יוסף

בשנותיו האחרונות חלה במכאובים קשים, בצר לו נסע לדרוש ברופאים בכמה מקומות, בבואו ללבוב, ואז הי' הגאון בעל השואל ומשיב גם מרותק למיטתו וזמן רב לא יצא החוצה, אך לכבוד האורח הגדול יצא לקבל פניו, אלפי בני העיר צבאו ברחובות העיר להתבונן במורם שתקופה ארוכה לא נראה בקהל, המחזה הגדול עשה רושם בל יימחה על זקנים ונערים (פתחא זוטא), בקיץ תרל"ג נסע לריפוי בוויען, וגם שם עשה ביקורו רושם אדיר שאלפים באו לראות את צורת קדשו, אבל לדאבון הדור לא עלתה תרופה למכתו, והמונו בית ישראל הרבו בתפילה לרפאותו, אך לבסוף נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש ביום ראשון כ"ד אלול יום לידתו ונתקיים בו את מספר ימיך אמלא שהקב"ה ממלא שנותיו של צדיקים מיום אל יום, רבים רבים מגדולי ישראל במקומות מושבותיהם נשאו עליו מספד תמרורים, רעו הגאון בעל השואל ומשיב נשא עליו הספד מר, ביום ד' חשון כי עקב חלשותו לא גילה לו מפטירתו, אבל בהתוודע קבע ביום הנ"ל הספד מר ואלפים באו לביהמ"ד לשמעו את ההספד, בין הדברים אמר: רבותי יוסף איננו, הוא הלך למנוחות ואותנו עזב לאנחות, אם אמרתי אספרה כמו כל צדקותיו אשר עשה יכלה היריעה מהכיל, אחת אשר אזכיר, "מיום עמדו על דעתו לא הסתכל חוץ לד' אמותיו".

מורשתו הרוחנית

רב חיל הי' בכתיבת חידושי תורה, והעלה עלי גליון את מיטב חידושיו על ד' חלקי שו"ע וחיבור גדול על התורה, אך מגודל ענוותנותו לא הדפיסם, לימים שלח נוכל אחד בכתביו וגנב מעמו את החידושים, נפשו אבלה עליו מאד ולא אבה להתנחם, או אז גברו עליו הפצרות תלמידיו שיביא לדפוס את שארית חידושי תורתו, והוא ספרו האדיר על מצוות התורה, כמו שמספר כל זה בהקדמתו על הספר, עמל רב ותפילות רבות השקיע על חידושי תורה אלו, הגה"צ משטראסבורג ז"ל מביא מה ששמע מזקנו ה"פתחא זוטא" ששמע מפ"ק של המנ"ח שאמר ששלושים שנה שהה בעבודתו על ספרו לפאר את ספר החינוך, והתחונן אשר זכותו של רבינו אהרן הלוי יגן עליו, ואם כי ספר הנהו רק מיוחס להרא"ה ולא נודע בבירור כי ממנו הוא, אבל סוף סוף מי שהי' מחברו הי' אדם גדול, מרוב ענותנותו לא כתב עליו שם המחבר, ותיכף משיצא לאור עולם פקע שמיה בקרב גדולי וגאוני עולם אשר חשו לרכוש את הספר, ועד מהרה ספו ותמו מן השוק הספר, גדולי עולם העריצו מאד את הספר ואמרו עליו דברים גדולים, נצטט אחד מהם מהגאון ר' חיים בריסקער זצ"ל שאמר "שאי אפשר לחדוד לים התלמוד מבלי לעיין בו".

אז ישיר מש"ה

מעומק לבבינו פנימה נברך ונאחל בברכה מרובה ברכת מזלא טבא
שבח דא שורתא שבחו אהובים לכבוד ידידינו הדגול, בכל דרכיו משכיל
הוא הגבר אשר עומד לימין מוסדותינו תמיד בלב ונפש, רב הפעלים איש ח'
משה זכה וזיכה בני ציון היקרים, ממנו ילמדו לעשות כמותו בסעד ועזר

ה"ה הרבני הנגיד הנכבד המרומם

מוה"ר
משה אליעזר
לאנדא הי"ו

מגדולי תומכי מוסדותינו הקדושים בארה"ק

לרגל השמחה שבביתו, רון שיר ושבח על שפתו,

בנישואי בנו החתן החשוב המופלג והמצוין

כמר מאיר זיידא נ"ו

עב"ג הכלה החשובה תחי' בת מו"ה יואל שטיינמעץ הי"ו

וזאת הברכה לפניך ערוכה זכות רביה"ק מייסד מוסדותינו הק' יגן עליך להצלחה ולשמירה, עץ חיים הוא למחזיקים בה בעוז וגבורה, הון ואושר בביתך זו תורה וזו שכרה, והבית בהבנותו תהא בנין עדי עד על דרך המסורה, ויברכך ה' בהני תלת מילי כגפן אדירה, וימלא ה' כל משאלותיך במדה יתירה, בנים ובני בנים עוסקים בתורה, דורות ישרים ומבורכים לשם ותפארה, עדי נזכה לביאת משיח צדקינו במהרה, ומלכינו כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו, אמן.

המברכים בהערצה

הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

נלקט מספר "מקראי קודש - לשבת" אוצר נפלא על ענייני שבת

חֲדוּ הַשְׁתָּא. בְּהַאי שַׁעְתָּא. דְּבֵיהּ רַעֲוָא דְּרַעֲוִין וְלֵית זַעֲפִין

סעודה שלשית - רעוא דרעוין (ד)

ברב עם הדרת מלך ◇ בחושך ה' אור לי ◇ זהירות מדברים בטלים ◇
זמירות רעוא דרעוין ◇ אתקינו סעודתא

ברב עם הדרת מלך

להיות מכת הצדיקים

מה ששאל מר אם לישב על סעודת השלישית, באם שיבטל משמוע ברכו, בודאי מי שזכה אותו השי"ת להיות מכת הצדיקים לישב בם"ג, אף שלא נכתב בשום מקום, בודאי הוא מרומז בגמרא הקדושה.

(אגרת הקודש להרה"ק רבי אלעזר מליזענסק - בסי"ס נועם אלימלך)

א שיין פנים האט די קאמפניע אז זי וועט איהם לאזן צוריק

ידוע שכ"ק מרן אא"ז היסוד העבודה זיע"א אמר, כי אלו שהם בגיהנם, אמנם נחים שם בשבת, אבל לצאת מגיהנם אין להם רשות, אבל אלו שבעולם הזה היו הולכים לשבת עם אנ"ש המתאספים לשבת ולהתבונן להרגיש את מתנת שבת, מה דעביד בהאי עלמא עביד בההוא עלמא, נותנים לו רשות ללכת לשבת, א שיין פנים וועט האבין די קאמפניע אז זי וועט איהם לאזן צוריק גיין, (שמעתי מר' יוסיל מלאך ששמע ממנו).

(ברכת אברהם, סלונים - ח"ב דף רסו ע"ב)

ראשית הרצון

שמעתי בשם קדשו (הרה"ק רבי נתן דוד משידלאוצא זי"ע) שאמר שהעיקר רואין בשמים על הראשית הרצון להשי"ת, אפילו נתקלקל ח"ו אח"כ המעשה אעפ"כ חביב לפני השי"ת, ונתן לדוגמא מה שנוהגין ישראל לקבץ עצמם בעת שלוש סעודות, אעפ"י שלפעמים נתקלקל הקיבוץ ע"י מריבה חלילה וכמו"כ בדברים בטלים, הנה בשמים מסתכלים בראשית יציאתו מהבית על מה היתה כוונת יציאתו של האיש הישראלי הלזה בעת יציאתו מביתו.

(דברי בינה - פסח עמוד ח)

ובסעודה שלישית שהוא עת רצון אז הוא זמן קהלה לכל, יש עליה לכל אחד ואחד אפילו לפחותים שבפחותים, ואני תפלתי לך ה'.

(בית אברהם, סלאנים - פרשת נשא סוף אות יב)

יש לכל אדם להתחבר לזה

מנהג אחינו בית ישראל לישב בסעודה שלישית בקיבוץ עם, ולומר שירות ותשבחות לנורא תהלות, ומנהג טוב ויפה הוא מאוד ומתגדל עי"ז כבוד שמים, יברכם ה' בכל מקומות מושבותם, ויש לכל אדם להתחבר לזה.

(סידור ישועת ישראל - עמוד 399 אות ז)

ברוב עם

נהגו בקהילות החסידים, להתאסף בסעודה שלישית בשבת אחים, ברוב עם הדרת מלך, ובכמה מקומות אף בחשיכה גמורה. והבעש"ט הקדוש ותלמידיו ותלמידי תלמידיו הקדושים, הזהירו ביותר לקבוע סעודה שלישית דווקא באסיפת עם.

(משמרת שלום - ח"א סי' כט אות ג)

להדר אחר מנין ליציאת הנשמה יתירה

נראה שמעלת רוב עם בסעודה שלישית בדווקא, היא משום פרידת הנשמה היתירה מהגוף בסוף היום. והוא על פי מעשה שהיה, ששבת הבעש"ט בשבת בכפר אחד עם מנין מתלמידיו, ובהגיע עת הסעודה השלישית קיבץ בעל הכפר כמה אנשים כפריים, וישב ואכל ושתה עמהם בזמירות שירות ותשבחות. וראה הבעש"ט שהוא מקובל מאוד למעלה, וקראו אחר הסעודה ושאל אותו, מה ראית לבזבז כל כך מממונך על סעודה שלישית. והשיבו, הנה דרך העולם לאחל לעצמם 'תצא נשמתי בין אנשים מישראל'. ושמעתי שבשבת יש לכל אחד מישראל נשמה יתירה, ובמוצאי שבת היא יוצאת ממנו. על כן אמרתי גם אני, תצא נשמה יתירה שלי בין אנשים מישראל, על כן אני מאסף אנשים מישראל. וקילס הבעש"ט מאד את הדברים.

(כתר שם טוב - הוצאת קה"ת אות שפו)

להמשיך קדושת שבת על ימות החול

וזה התירוץ היה נראה להבעש"ט זצ"ל מאד. ורבינו [הרה"ק רח"ה מאלכסנדר] זצ"ל הוסיף, דאדרבה אנו רוצים שיהיה עשרה שאנו ממשיכים הקדושה מהשבת אל החול, משום דכל ביה עשרה שכינתא שריא, וא"כ אם הוא עשרה, אז הוא כאן השכינה הקדושה, וא"כ הוי הקדושה בימי החול ג"כ, וזה הוי מוסיף מחול אל הקודש ומקודש אל החול, שאנו ממשיכים עם העשרה השכינה הקדושה שלא יהיה נפסק וא"כ הוא להיפוך, דאנו רוצים שיהיה הקדושה עוד יותר בימי החול ג"כ, ולא משום יציאת נשמה.

(חשבה לטובה, אלכסנדר - ליקוטים עמוד קי)

בחושך ה' אור לי

יש להפליא שהמנהג הוא לישב בסעודה שלישית בלי דליקת נר וכו', והרי במקום שאין נר אין שלום, וא"ת מפני שאי אפשר לומר לעכו"ם להדליק, הא אפשר לעשות נר דולק מערב שבת, וביותר יש להפליא על הצדיקים שיושבים ומאריכין מאד בשלש סעודות שעות הרבה בלילה ויושבים כך בלי נר, ואף על פי כך טועמין בעת הזאת עריבות נפש ונעימות גדולה ומרגישין שמחה יתירה עד להפליא, ובעת שמדליקין הנרות כבר אינם מרגישין נעימות נפש כל כך כמו קודם ההדלקה כידוע לכל המרגיש הרגש קדושת שלוש סעודות, ובאמת היא פליאה נשגבה, אבל הוא הדבר אשר דברנו, כמבואר בשל"ה הקודש דאז מתגלה אור העליון, וכן הביא בספה"ק יסוד ושורש העבודה מזוהר פרשת פקודי (ח"ב דף רנב:) דעל סעודה שלישית נאמר "אז יבקע כשחר אורך" על כן לא צריך לנר הגשמי, ואף על פי כן יש שלום ושמחה ועוז והדוה במקומינו והבן כי הוא אמת.

(שו"ת משנת שכיר - או"ח ח"א סימן סה)

בחשיכה לפי שבאים נשמות מעלמא דקשוט

טעם מה שאין נרות דולקים, בשעה שאומר הצדיק דברי תורה בסעודה שלישית שנמשכת למוצאי שבת, הוא משום שבאים אז נשמות מעלמא דקשוט לשמוע את דבריו, והאור של העולם הזה יחשיך להם.

(שארית ישראל, ווילעדניק - שער הזמנים ש"נ)

שבת בשבתו

ענייני שבת, קודש בפרשת השבוע

ע"י השבת מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אפשר לומר רמז ש"ם ר"ת שבת מילה כידוע שב' אותיות נאמנים צריך להיות לבר ישראל ובחול הם תפילין ומילה, ומזה דרשו רז"ל (ברכות ו.) וראו וכו' כי שם וכו' אלו תפילין שבראש, והענין לדעתי פשוט כי כל המקבל עליו עול תורה והיינו עול מלכות שמים מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ (אבות פ"ג מ"ה) ובתפילין שמורה קבלת עול מלכותו יתברך עלינו, ומילה הוא חותם חתים לעבד למלכו של עולם יתברך שמו, ובשבת גם כן שבת ומילה, כי שבת הוא אות, כי ששת ימים עשה וכו' הוא יתברך קונה שמים וארץ, ועל כן ויראו ממך. ואפשר לתת רמז זכור א"ת יום השבת לקדשו (שמות כ' מ) א"ת ר"ת אות תפילין, ר"ל מה שבחול עושה מצות תפילין אות זה יום השבת לקדשו אם מקדש השבת כראוי עושה זה פעולתו תמורת אות של תפילין.

(שבט מיהודה)

לחבר בני ישראל אל הקדושה

ירמוז על ההתחברות שיוכל הצדיק לחבר בני ישראל בקדושה בתורה בשבת, והעיקר בסעודה השלישית, וגם זו העיקר בהשיכה בתוספות שבת.

(נועם מגדים - פרשת משפטים ד"ה או ירמז)

הרה"ק רבי ישעי' הערץ מדינוב זי"ע שבת פעם בבעלזא אצל מרן מהר"י זי"ע, ובשעת שלש-סעודות שאל את כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, שהיה עדיין עלם צעיר, למה יושבים בחושך בעת סעודה שלישית, והלא שלש הסעודות הנה כנגד שלשת האבות, וסעודה שלישית היא כנגד יעקב אבינו, שהיה מובחר שבאבות, ואם כן היו צריכים לסעוד סעודה זו באור ולא בחושך. השיב לו מרן: היא הנותנת, לפי שהיא כנגד המובחר שבאבות, ולכן עת רצון היא המסוגלת ביותר לתשובה, וכשיהודי עושה תשובה הרי צריך לבכות, לכן יושבים בחושך, כדי שלא יתבייש השב מלבכות.

(עלים לתרופה – פרשת חיי שרה תשסו)

כי אשב בחשך ה' אור לי

טעם למנהג אבותינו ורבותינו הקדושים לערוך סעודה שלישית בחשך, על פי המבואר בחתן סופר (ח"א בפתיחה לספרו המקנה והקנינים) על הגמרא (ברכות כה:) יעקב תיקן תפלת ערבית, דהיינו שגם בזמן כשיורד חשכות בעולם ואין רואין שום אור, והצרה הוא בתוקפה בכל עוז, מכל מקום יקרא אל ה' והוא יענהו, והיינו שתיקן תפלה גם בזמן חשך, עי"ש. ולזה יושבים בסעודה שלישית שהוא כנגד יעקב בהשיכה, למען נזכור הלימוד מיעקב אבינו שאל יתייאש אדם עצמו מן הרחמים אפילו כשנחשכה עולמו ח"ו, ועל דרך שנאמר (מיכה ז, ח) כי אשב בחשך ה' אור לי, ותמיד יש לו מבוא על ידי כח התפלה.

(כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א - לב אהרן)

זהירות מדברים בטלים

כבוד שמים ונחת לרוח להשי"ת

הנה יש בני אדם שאינם נוהגים במילי דחסידותא, ואומרים שהם מקיימים רק מה שהוא על פי השלחן ערוך, ולא מה שהוא לפנים משורת הדין. כמו למשל בשבת קודש אחר תפלת מנחה, בזמן

שהיראים יושבים בשלש סעודות, ומזמרים שירות ותשבחות באגודה אחת, ואילו הם הולכים אז לטייל בחוצות, ואומרים שמתנהגים על פי דין, שכן אין חיוב מן הדין לומר אז שירות ותשבחות, ואדרבה זהו העונג שבת שלו.

ואף שאי אפשר להוכיח להם מן התורה, שמנהג זה אסור על פי הדין, אמנם באמת נראית תכלית הדבר סוף מעשה במחשבה תחילה. כי ההולכים לטייל בחוצות, מתחברים עם אנשים שאינם מהוגנים, ועבירה גוררת עבירה, שהטיול זה סופו ותכליתו מביא על פי רוב לדברים לא טובים. אמנם היראים המזמרים אז שירות ותשבחות, הוא השולחן אשר לפני ה', ונתרבה כבוד שמים והדר הוא לכל חסידיו. נמצא כי אף שאין מפורש איסורו של מנהג כת המטיילים, מכל מקום ניכר לכל הרוצה לידע ולהבין, כי מנהגם זה הוא שלא לרצונו ית"ש, ואילו מנהג היראים הוא רצון וכבוד שמים, ונחת רוח לבורא כל העולמים יתברך שמו.

(דברי יחזקאל, שינאווא - פרשת כי תבוא ד"ה את ה')

זהירות במיוחד מקטרוג על ת"ח

וכיון שבאנו להודעה זו, והודיע אלקים אותנו את כל זאת, הנה תראה עצת היצר, לחיות הג' סעודות הם בסגולה להנצל מהקטגוריא, אזי עצת היצר להסית לבטל הסגולה, כשיושבים במסיבה בסוד חברים בקיום השלש סעודות בשבת, אזי היצר בוער לדבר סרה על תלמידי חכמים, והיצר מסית בדרך צביעות איך הכונה לשם שמים, לפרסם השקר ולבחור באמת, ובאמת כונת היצר לבטל הסגולה הנפלא ידידי אחיי ורעיי, שימו דברי אלה לנגד עיניכם, והשי"ת יהיה בעזרנו להנצל מג' גוליירין אילין.

(הוספות מהרצ"א - ס"ק לו-צו / קהלת דוד, טאלנא - פרשת קרח)

וזה לשון הזוה"ק (פרשת יתרו דף פח:) בסעודתא תליתאי דשבתא, כתיב (ישעיה נח יד) והאכלתיך נחלת יעקב אביך, דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא, וכלהו שיתא יומין מההיא שלימא מתברכאן וכו'. רואים מזה שכל קדושת השלש סעודות בשבת, נכלל ונשלם בזאת הסעודה. וכן מנהג מהיראים להתקבץ בסעודה זאת, ולומר שירות ותשבחות. אך מאוד צריכין להשמר בהקיבוץ בעת קדוש כזה, מדברים בטלים ולשון הרע ורכילות, אשר שכיח מאוד בעונותינו הרבים.

(שלחן שבת – סדר סעודה שלישית עמוד קסג)

טועמיה חיים זכו

הרה"ק רש"ל מלענטשנא זי"ע לא היה מדבר בשבת קודש דברי חול, כי אמר, שכשם שאסור להפסיק בין ברכה לטעימה, כמו כן אסור להפסיק בשבת קודש בין ברכת היום שהיא הקידוש, לבין טעימת טעם השבת, שעיקר הטעימה של שב"ק היא בסעודה שלישית.

(דברי שמואל, סלאנים - שבת אות יט / רמתים צופים, על תנדב"א - א"ז פ"ט אות י')

שבת בשבתו

עניני שבת בקודש בפרשת השבוע

כל הברכות תלויין ובאין בזכות השבת

בפסוק ובאו עליך כל הברכ' האלה והשיגוך כי תשמע בקול ה' אלקיך. כל הברכות הוא שורש הברכות. כדאיתא בזוה"ק על ברכת השבת כיון דלא אשתכח בי' מזונא מה ברכתא אשתכח בי' אלא כולהו ברכאין בשביעאי תליין כו'. ולכן פורט הכ' אח"כ ששה ברכות פרטיות ברוך בעיר בשדה פרי בטנך טנאך ובואך בצאתך. מול ששת ימי המעשה. אבל כל הברכות הוא שורש הברכות והוא ברכת שבת שאין הכל מוכנים לקבל אלה הברכות רק בנ"י בכח התורה. כי תשמע בקול כו' עי"ז והשיגוך כמ"ש את הברכה א' תשמעו כמ"ש מזה בפ' ראה. [ויתכן לומר כי בעבור זה אומרים אלה הברכות במוש"ק. ושוב מצאתי מזה בסידור ר' הירץ ז"ל במש"ק שם].

(שפת אמת)

זמירות רעוא דרעוין

וגם אם יושב בשלש סעודות היצר אינו מניח אותו לסייע בזמירות, רק יושב ודומם כאבן, אז ממילא מתגברים עליו כל מיני שטותים ומחשבות ופטפוטי דברים בטלים, כי בשלש סעודות, מי שאינו זוכה להרגיש טעם הקדושה הנוראה, אז מתגברים עליו המחשבות ביותר, והרבה פעמים ח"ו הרהורי עבירה, וגורם בזה הרבה היזק לכל החברים ה"י מזה, ואין עצה לגרש המחשבות הטורדות רק בזמירות ותשבחות בקול זמרה וכו'.

(ספר התקנות, מבעל שומ"א - פרק כג)

ג' סעודות סודם גדול אין כמוהו, וע"כ נאמר ברמז, ונתן סודו לחסידים ז"ל, והם אמרו המקיים ג' סעודות ניצול מג' פורעניות מחבלי משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג מגוג וכו'. אבל סעודה שלישית רומז במדה הנקראת 'אין' הוא המקור העליון, וע"כ אמר היום לא תמצאוהו בשדה, כי זו המדה אינם בדין כלל, כי מלת שדה רומז בדין ומתקבצים ע' שרים החיצונים וע' אומות למטה ובאו כולם לעשות מלחמה עם הד"ו פרצופים שרי ישראל והאומות למטה עם ישראל וכולם יעמדו בדין שהצעקה עולה למעלה בסעודה ג' הוא ב"ע כולו רחמים, ועליו נאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ועוזרם ומצילם מידם, וע"כ הסעודה הזאת אינה צריכה לחם משנה, ומי הוא המוכה בסנורים ועיניו פתוחות ואינו רואה ישמע ויפקח עיני שכלו וישכיל ויראה במעלת המקיים ג' סעודות והשכר המיועד הגנוז לו בכוונה עליונה הזאת.

(ספר הקנה - בד"ה סוד שלוש סעודות בשבת)

יש לומר טעם למה שהנהיגו רבותינו הקדושים לומר בסעודה שלישית ג' פעמים "מזמור לדוד" (תהלים כג), ואח"כ "הללוי' אודה ה' וגו', הללוי' אשרי איש" וגו' (שם קיא-קיג) ואח"כ "שיר המעלות – אשרי כל ירא ה'" וגו' (שם קכח), ו"שיר המעלות לדוד" (שם קלא), יען דסעודה שלישית הוא זמן תשובה, ועל כן אומרין ג"פ מזמור לדוד נגד ג' מדות הג"ת (חסד גבורה תפארת) ומזמור "אודה ה'" לתיקון הנצח, "אשרי איש" לתיקון ההוד, "אשרי כל ירא ה'" לתיקון היסוד, ו"שיר המעלות לדוד" לתיקון המלכות, בחינת דוד מלכא משיחא, ועל ידי תיקון השבעה מדות נמשך אור השמיני עולם התשובה.

(חקל יצחק - פרשת שמיני)

יקבע מחשבתו בחוזק באהבת ה'

בשבתות ובימים טובים, שמתעוררת האהבה בלב ישראל, צריך שמירה ביותר, שיקבע מחשבתו בחוזק באהבת ה', שלא ימשך ממנו לאהבה חיצונית, ומה גם שבת עת המנחה סעודה שלישית רעוא דרעוין, מנהג ישראל להיות דבקים אז בשירות ותשבחות.

(שם משמואל - פרשת במדבר שנת תרעג)

וכן כשיושבים במסיבה יחדיו יסייע כל אחר את החברים, ולא יהא עניו שוטה בעידן זה, כי באלו הזמירות כמו בסעודה שלישית ויתר סעודות שבת ויום טוב ומולוה מלכה וכדומה שמשוררים ומרננים יחדיו בקול אחד ובלב אחד, אז נתקדש ונתפאר שמו הגדול בכל העולמות. ומי שאומרים לו לזמר ואינו מזמר מטעם הפתאות שלו, אז הוא כאלו נותנים לו כוס לברך ואינו מברך.

(שומר אמונים - מאמר צהלי וחוני סוף פ"ט)

מעולם לא זזה שכינה משבת של חול. פי' שבת של חול הוא סעודה שלישית הנמשכת משבת לחול, וסעודה שלישית כולה הוא כמו אמן יהא שמי' רבא ארוך, וצריך לזמר אז זמירות בקול, כי אז דייקא מתגברים החיצונים לבלבל את המוח במחשבות זרות וזעות רח"ל, לכן צריך דייקא לזמר בקול ובחיות.

(נועם השבת, שו"א – סוף פ"ד עמוד סו)

אתקינו סעודתא

על ידי אכילת הסעודה נזכה להארת הזמר

האר"י ז"ל תיקן לומר את הזמר 'אתקינו סעודתא' קודם הסעודה, ואנו נוהגים לאמרו בתוך הסעודה, משום שאנו מבקשים שהלואי ונזכה להארת הזמר על ידי אכילת סעודת שבת.

(חידושי הרי"ם - ליקוטים שבת ד"ה האריז"ל)

עיקר הזמר [אתקינו סעודתא] הוא דוקא על שלש סעודות, והיינו השלחן שמאריכין בשלחן אשר לפני ה' בזמירות ושירות ותשבחות ואמירת חידושי תורה, וקצת סתם לימוד על השלחן, ולא על אותה סעודה קטנה של אחר שחרית שלא נחשבה בחשבון של שלש סעודות כלל.

(שו"ת שערי צדק, דעעש - או"ח סי' כב)

אמירתו אחר האכילה

בכל הסעודות אומרים הזמירות דהאר"י הק' קודם הסעודה. ובסעודה ג' אומרים אותו אחר האכילה, וכנראה שכן תיקן האריז"ל. שכן בהזמירות דסעודת ליל שבת אומרים "נזמין לה השתא וכו'" ובבוקר "אסדר לסעודתא וכו'" שמזמנין הקדושה לסעודה, ובסעודה ג' לא הוזכר בהזמר שום זימון, מזה נראה שהאר"י הקדוש תקנו לאמרו אחר האכילה כמנהגנו.

(פרי צדיק - פרשת בהעלותך אות יב / פרשת כי תצא אות יז)

טהורים יירשוה ויקדשוה / מעשי צדיקים

אתקינו סעודתא דמהימנותא

אתקינו סעודתא דמהימנותא (זמירות לס"ג). פעם אחת בסעודה שלישית, כאשר בא לישב בשלחנו הטהור נעשו פניו [של הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין זי"ע] כלפיד אש, והתחיל לומר 'אתקינו סעודתא דמהימנותא', ואמר כמה פעמים בהתלהבות גדולה, אחר זה אמר שהפירוש כן הוא, דער רצון הבורא איז מען זאל איהם מאכין א סעודה פון אמונה.

(דגל מחנה יהודה, סטרעטין - תפלות וזמירות לשבת עמוד ערא)

מעין עולם הבא ברעוא דרעוין

סיפר מרן רביה"ק זי"ע שהרה"ק מראזלא זצ"ל היה במרחץ בעת ששהה שם הישמח משה, והלך אצל הרה"ק מאוהעל בס"ג, אח"כ אמר שאינו מאחל לעצמו תענוג יותר גדול בגן עדן מאשר הרגיש בסעודה שלישית אצל הרב מאוהעל.

(מפיהם ומפי כתבם - בשם הגרנ"י מייזעלס ז"ל - ח"א עמוד רמג)

חבל על דמאבדי"ן, צדיקי הדורות כאב לבם על המפסידים עידן רעוא דרעוין בריקנא

אמר הרה"ק הר"ר הירש מרימנוב זי"ע בלשון קדשו: איך האב אין מיין לעבין נישט געטשעפעט קיין איד, רק פעם אחת ראיתי בסעודה שלישית, האיך שני אנשים מדברים באמצע הסעודה, אז נתתי דחיפה לאחד מהם, ווי קען מען יעצט רעדן, ואין לי חרטה על זה.

(אוצר ישראל - עמוד שנג אות יב)

פעם ישב הרה"ק רבי לייב שרה'ס זי"ע והאריך בסעודה שלישית לאחר ששקעה חמה, כנהוג להוסיף מחול על הקודש, ובין המסובין היו כמה שישבו ושוחחו ביניהם בדברי חולין, וגער בהם ואמר: אם בשבת עצמו, מה אוכל לומר לכם, אבל עכשיו מי ביקש זאת מידכם להוסיף מחול על הקודש ולחללו בדברים דעלמא, במטותא מינייכו תברכו ברכת המזון ותעשו הבדלה ובמוצאי שבת תשוחחו כרצונכם.

(מאמר מרדכי, סלאנים - ח"א עמוד פז אות ב)

סיפר הרה"ח מו"ה ליפא הכהן ווייס ע"ה, שאביו הרה"ח מו"ה דוד ע"ה, חתן המשב"ק בשינאווא מו"ה אנשיל גבאי ע"ה, היה נוכח בשולחנו הטהור של הרה"ק משינאווא זי"ע ב'שלש סעודות', וכשהבחין הרה"ק שמקצת אנשים מדברים בעת שהקהל מזמר, גער בהם, וכי איך אפשר לשוחח בעת שהקהל מזמר.

(קונטרס מאמר יחזקאל - עמוד כב)

מרן דו"ז זללה"ה ראה פעם אחת קבוצת אנשים שיושבים ומשוחחים בשעת סעודה שלישית, נאנח ואמר, חבל על הזמן המרומם שבשב"ק שמבטלים בריקניא.

(כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א)

בספר כתב: פעם אחת באמצע סעודה שלישית עמדו כמה בחורים בחצר ביהמ"ד ושוחחו ביניהם ולא השתתפו בהזמירות, קרא לאחד ואמר לו, לך אל הבחורים העומדים ומדברים בחוץ, ואמור להם שהזמירות שמזמרים בסעודה שלישית זה ממש כמו לימוד דף גמרא עם תוס'. אחרי סעודה שלישית, נגש הלז אל רבינו ושאלו, מה היה כוונתו באמרו שהזמירות של סעודה שלישית הוא ממש כמו דף גמרא עם תוס', השיב לו, שזה דבר פשוט, מפני מה לומדים גמרא עם תוס' כדי לעשות נחת רוח להבורא ית"ש, והרי מה שמזמרים זמירות בסעודה שלישית הלא הוא ג"כ הכוונה כדי לעשות נחת רוח להבורא ית"ש, וא"כ אין שום חילוק בין זה לזה.

עבודת בנימין (שער השבת)

פעם אחת עשו הנערים רעש בסעודה שלישית, והיו מבלבלין אותו [את הרה"ק בעל אך פרי תבואה], אמר להם בזה"ל: קינדערלך, עס שטייט אין ספרים הקדושים דאס בייא יעדע סעודת מצוה קומען צו גיין פון יענער זייט (סט"א) און טוען מבלבל זיין, נו, פרעג איך אייך, צו וואס זאלט איהר זיין פון יענע זייט ח"ו.

(דרכי הישר והטוב - עמוד כג)

כי אשב בחושך - ה' אור לי

הרה"ק רבי הערש מרימנוב זי"ע הקפיד מאוד שלא יהיה מאיר בסעודה שלישית אפילו נר נשמה יארצייט לעמפל, ואם היה מאיר נר נשמה הי' מחכה עד הזמן של מוצאי שבת והוציאו את הנר נשמה.

(אוצר ישראל - עמוד שנג אות יא)

אור העלעקטי"ר בביהמד"ר נכבה עתה (בסעודה שלישית) ע"י נכרי, והי' מקפיד מאוד שלא ידליקו נרות כלל בביהמד"ר עד אחר כל הזמירות, גם כשהי' מאיר ובא אור ע"י הפתח בבית הסמוך, הי' מדקדק שינעלו הפתח ולא יזרח האור פנימה.

(דרכי חיים ושלום - אות תסג)

תיקוני נשמות ברעוא דרעוין

הרה"ק רבי יוחנן זיע"א מסטאלין אמר, אין סטולין איז טאקע געווען א קפידא ס'זאל ניט זיין ליכטיג שבת פארנאכט [בעת סעודה שלישית]. דער טעם דערפון איז טאמער ס'איז דא א פארוואלגערטע נשמה קומט זי צום טיש ביי שלש סעודות, איז גרינגער א טובה צו טאן אז ס'איז ניט ליכטיג, מיר זאגן דאס פון גרויסע.

(כתבי קודש, סטאלין - חלק ראשון עמוד עה)

פעם בעת שערך הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצוק"ל סעודה שלישית בלי נרות כרגיל, פתאום נכנס כלב גדול לביהמ"ד, ובשום אופן לא יכלו לגרשו משם, ענה הרה"ק ואמר גיי ארויס פון דא, אויב נישט וועל איך הייסן בצלאל גבאי זאל אנצינדן די ליכט, און מען וועט זעהן וואס פאר א פנים א 'שיינע' בעל הבית האט.

(מבואו ועד צאתו - פרק ע סק"ב)

תיקון רק אם הי' רגיל לשבת בהתאסף עם בשב"ק

פעם בא נפטר אחד להרה"ק המאור עינים זצ"ל לבקש ממנו שיעשה לו טובה, ושאל לו אם היה רגיל לשבת במסיבת מרעים בשבת קודש בלילה או ביום או בס"ג, והשיב לא, ואמר לו א"כ לא אוכל לעשות לך שום טובה, ע"כ.

(בית אברהם - פרשת נח)

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה עם הגאון הצדיק חו"פ
רבי יקותיאל זלמן יו"ט ליפא האלבערשטאם וצ"ל
אב"ד טשאקאווע בוויליאמסבורג יצ"ו
בנאות דשא בפאלם ספרינגס יע"א

יום ה' פרשת בשלח תשע"ח לפ"ק

אבד"ק טשאקאווע: דער רבי האט נעכטן געשמועסט וועגן דעם אדא"ער רב,[1] וואס ער האט געהאט מיטן קיצור שולחן ערוך.[2]

דער אדא"ער רב איז געווען זייער א שטארקער צאנזער חסיד.[3]

---

1 ה"ה הגאון הצדיק רבי מרדכי אליעזר וועבער ז"ל אבד"ק אדא, ומגדולי חסידי מרן הדברי חיים ז"ל, ולבסוף ימיו עלה לעיה"ק ירושלים, מח"ס ערך דל עמ"ס ערכין, ועוד, נזכר בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ק"י ועוד.

נולד בשנת תקפ"ב בפעטראוויסעלא לאביו רבי דוד וועבער ז"ל מתלמידי מרן החתם סופר ז"ל, פגעי הזמן גרמו שנותר להוריו כבן יחיד, ובקושי הסכימו שיסע מביתם למאקאווא הסמוכה, לישיבתו של רבי הגאון שלמה זלמן אולמאן ז"ל אצלו למד כחמש שנים.

לאחמ"כ למד כמחצית השנה אצל מרן החתם סופר ז"ל עד יום כ"ה תשרי שנת ת"ר לפ"ק שאז נסתלק מרן החת"ס. משם עבר לבאניהאד ללמוד אצל הגאון רבי יצחק משה פערלס ז"ל אשר הסמיכו להוראה.

אחר נישואיו נשאר סמוך על שולחן אביו, ואז אירע אסון נורא כששודדים פרצו לביתם בליל ר"ח שבט שנת תר"ט והרגו את אביו, אחרי שניצל בנס ברח עם אמו ואשתו לעיר באטשקע, ודודיו תמכו בידיו שנתיים ימים כדי שיוכל להמשיך ללמוד.

בשנת תרי"ב נתמנה לשמש ברבנות בעיר מולדתו פעטראוויסעלא, בה היה אביו נערץ מאוד. ובשנת תרי"ג קבלה אותו גם קבלת אדא הסמוכה, ועל שמה נקרא הרב מאדא, כמו כן היה מצודתו פרוסה על כל הגליל, ונחשב גם כרבם של הקהילות מאל, בעטשע, פולדוואר ועוד.

2 דהנה הגאון רבי שלמה נאנצפריד ז"ל בעל ה'קיצור שולחן ערוך' ז"ל הוציא ספר 'אהלי שם' על שמות גיטין, ובו הוא חולק בכמה מקומות על מרן הק' מצאנז בספרו דברי חיים של שמות גיטין, והוא כותב בלשון חריף נגד הרה"ק מצאנז ז"ל.

ועל כן הוציא לאור הגה"צ מאדא ז"ל בשנת תרמ"ב קונטרס "מלחמת חובה" להפריך ד' בעל הקיצושו"ע בספרו אהלי שם על הל' שמות אנשים אשר בו הקשה ע"ד הדברי חיים, וישטמוהו בעלי חיצים ורדפוהו עד חרמה, ויצא קונטרס "מכסה לאוהל" נגד הגה"צ מאדא, ואח"כ יצא קונטרס "אופל ובוהן" מכתבים מבני הרה"ק מצאנז להגן על כבוד הגה"צ מאדא.

3 הרב מאדא ז"ל התקשר למרן הקדוש מצאנז ז"ל, על ידי מלמד אשר הביא מקראקא, ר' משה יוסף יוקר, שנתמנה אח"כ לרב ברזעפניק. ובהשפעת מלמד זה נגה עליו אור החסידות. כמו שכותב הרב מאדא בעצמו בספרו "ערך דל" בזה הלשון: "כי תודות למד יקר רוח וחסיד אמיתי, ובעל מידות נחמדות ויקרות, טעמתי מיערת דבש חסידותו ויאירו עיני, ותאלצני נפשי לרעות בגני שעשועי החסידים ועל משכנות רועיהם, וברוב נסיונות נסעתי לצאנז. וכאשר נפתחו עיני ליהנות מזיו כבוד הדר תפארת קדושת אדמו"ר הרב הגאון הקדוש בעל דברי חיים ז"ל, רוחי הציקתני ותהום נפשי להסתופף בצלו אשר חמדתי, וכל משך איזו חדשים אשר שבתי לרבנות, לא נחה רוחי ולא שקטה נפשי מרוב השתוקקות לשמוע הלפידים אשר מפי הקדוש יהלכון. אך לא היה לרצון אנשי גלילי, ומו"ח הצדיק את התנגדותם, ואשתי תפשה אומנות בית אביה".

אכן החל משנת תרי"ד החל לנסוע ב' או ג' פעמים בשנה לצאנז, על אף שהיתה זאת נסיעה למרחק של יותר ממאה מילין, נסיעותיו היו כרוכות במסירות נפש רבה, כי כאמור היה זאת למורת רוחם של ביתו וקהילתו

רבינו: יא אוודאי, דער צאנזער רב פלעגט אים רופן בלשון חיבה 'רב אדא בר אהבה'.

אבד"ק טשאקאוו"ע: דער אדא"ר רב האט געהאט א זוהר ר' דוד וועבער ער האט זיבן יאר משמש געווען דעם צאנזער רב אלץ בחור, פלעגט ער כסדר דערציילן אז ער פלעגט אויסצוטוהן די זאקן פונעם צאנזער רב, דער צאנזער רב האט דאך געהאט א ווייעדיגע פום, ס'איז געווען צוגעקלעבט מיט אייטער, און ער האט אויסגעטוהן די זאקן אזוי שטאט, אזוי צוביסלעך, אז ס'זאל נישט ריינען ס'זאל נישט ווי טוהן, און דער צאנזער רב פלעגט אים שרייען, 'דוד'ל, ריים אראפ', אז ער זאל נישט קוקן... 'דוד'ל, ריים אראפ', אזוי פלעג ער אלעמאל דערציילן, אז ער האט אים געזאגט 'דוד'ל, ריים אראפ'.

רבינו: דער דברי חיים האט געליטן אויף די פום, ער האט געהאט אזא ווייעדיגע פום, ס'האט זיך קיינמאל נישט אויסגעהיילט, ווייל ער האט כסדר געקלאפט, און ווען ס'האט זיך אנגעהויבן צו היילן און ער האט געקלאפט איז עס נאכאמאל געווארן אנטצינדן, אזוי האט ער כל ימיו געליטן אויף די פום.

ווען ער איז געווען א יונגערמאן איז ער געווען אין ראפשיץ, און ער האט געדאוונט אזוי מיטן צאנזער פייער, מיטן גאנצן פלאם, און ער האט געקלאפט מיטן ווייענדיגן פום, ממש ס'איז גערינען בלוט, ס'איז געווען שווער צוצוקוקן, די רביצין פונעם ראפשיצער רב האט געפרעגט דעם ראפשיצער רב, כ'פארשטיי ער דאוונט ער דארף צו קלאפן מיטן פום, אבער פארוואס דארף ער קלאפן מיטן ווייעדיגן פום. האט זי געזאגט פאר"ן ראפשיצער רב, זאג אים ער זאל קלאפן מיטן אנדערן פום, איין פום איז דאך געווען אויסגעהיילט, וואס דארף ער קלאפן מיט דעם, זאל ער קלאפן מיטן אנדערן פום.

האט דער ראפשיצער רב איר געזאגט, וועז איך זאל וויסן אז ער שפירט א חילוק מיט וועלכן פום ער קלאפט וואלט איך אים נישט גלאזט קלאפן, וועז ער דאוונענט ווייסט ער נישט מיט וועלכן פום ער קלאפט, במילא קען איך אים גארנישט נישט זאגן.

אבד"ק טשאקאוו"ע: דער ר' דוד וועבער דעם אדא"ר רב"ם זוהן, ער איז געווען מיין מאמע"ס זיידע,[4] וועז ער פלעגט רעדן פון צאנז פלעגט אים גיסן די טרערן, סיי וועז ער האט נאר דערמאנט עפעס פון צאנז.

כ'האב געהערט פון מיין טאטן נאך אן אינטערסאנטע מעשה, דער ר' דוד וועבער האט געהאט א מחותן א סאדיגערער חסיד, נו צאנז און סאדיגער איז דאך נישט געווען אזוי איי איי..., האט מיין טאטע דערציילט, אז דער שדכן וואס וואס איז אים איינגעפאלן דעם שידוך האט געהאלטן אז ס'איז א פאסיגער שידוך, ער האט אבער מורא געהאט אנצוטראגן א סאדיגערער שידוך, ווער וויסט וואס עס וואלט אים, ער איז דאך געווען א פייערדיגער צאנזער חסיד, איז אים איינגעפאלן אן המצאה, דער ר' דוד וועבער האט געוואוינט אונטן אויפן אינטערשטן שטאק אזוי גלייך מיט די גאס, איז דער שדכן אויפגעקומען מיט אן המצאה, ער איז צוגעגאנגען צום פענסטער אזוי אונטן אינדרויסן אין די גאס, ער האט אריין געקלאפט אין פענסטער, און דער זיידע האט אויפגעמאכט דעם פענסטער, ער פרעגט אים וואס ווילסטו?, האט ער אים געזאגט, כ'וויל אייך אנטראגן א שידוך דעם און דעם..., א איידעם צי א שנור, א סאדיגערער חסיד, און ער איז גלייך אנטלאפן..., האט דער שדכן געזאגט,

איך האב מורא געהאט אנצוטראגן אזא שידוך, כ'האב מורא געהאט אז ער וועט מיר אראפ לאזן א פראסק בלויז

אשר לא ראו בעין יפה את העדרויותיו הרבות, וכמובן שלא השתתפו בהוצאות הנסיעה אשר עלה להון רב.

בשנת תרכ"ב לפ"ק שלח מכתב לידידו הגאון רבי מרדכי יודא לעוו ז"ל, בו כותב לו שהוא שוהה עתה בצאנז, ומזרזו שלא ישתהה ויבוא גם הוא בהקדם, ונעתיק כאן קטע ממכתבו אשר כתב לו בזה"ל: "ועתה עזרני ה' לבא אל העין, אשר ממנו ישקו כל המשתוקקים לידע דרכי היראה והעבודה, ואם יעזרני ה' אתעכב עד חג השבועות אי"ה, ואם עוד נפשו חשקה ואש אהבת ה' עוד בוערת בלב, נא אל ימנע לבא, ואל יחוש לכל המניעות והטרדות והטרדות והתלאות, כי השכר הרבה מאד, וכל הטועם בקצה מטה שכלו מיערת הדבש, יאירו עיניו ונפשו תגיל ותרנן. נא יחוש כת"ר נ"י ואל יחוס על ההוצאות ועל איבוד הזמן, כי גדול איבוד הזמן כעורון וחסרון ומגרעת הדעת מביטול תורה מעט, מי יתן ויבא כת"ר נ"י, נשמח ונרוזה דודים, ואהבת נעורינו תחזור לנעוריו, ובאהבת האמת נקשרה מעדנמו...".

4 כ"ק הגאון הצדיק עמוד ההוראה רבי משה הלבערשטאם ז"ל מטשאקאווע בעל שו"ת דברי משה, חבר הביד"צ של העדה החרדית בעיה"ק ירושלים ת"ו, הי' חתן הגה"ח ר' הלל מרדכי אליעזר שלעזינגער ז"ל יו"ר בעדה החרדית בעיה"ק ירושלים ת"ו חתן הגה"צ רבי יקותיאל זלמן יו"ט ליפא ווענבער ז"ל בנו של רבי הגה"צ דוד וועבער ז"ל בנו של הגאון הצדיק אבד"ק אדא ז"ל.

פארץ אנטראגן א סאדיגערער שידוך,[5] בין איך געשטאנען ביים פענסטער און כ׳בין באלד אנטלאפן, אזוי בין איך געווען רואיג אז איך גיי נישט כאפן קיין פראסק. למעשה איז דער שידוך שפעטער געווארן...

רבינו: דאם איז ׳אדא׳ וואם איז נעבן זענטא.

אבד״ק טשאקאווע: יא, ס׳איז נעבן ׳פעטראוויסעלא׳ אויך, ער איז געווען רב אין ׳פעטראוויסעלא׳ פאר ווען ער איז געווען רב אין אדא.

רבינו: ער איז ארוים געפארן קיין ארץ ישראל.[6]

אבד״ק טשאקאווע: יא, ער האט שפעטער געוואוינט אין ארץ ישראל.

זיי פארציילן אז אין ארץ ישראל האט ער אסאך עוסק געווען אין די מצוה פון שילוח הקן, ער האט געהאט א אייניקל וואם האט געהייסן זלמן – איך היים נאך אים – האט ער אים געשיקט אמאל נאכ׳ן דאוועננן ער זאל קויפן לעקיך און בראנפן לכבוד די מצוה פון שילוח הקן, ר׳ נפתלי חיים

---

5 ונעתיק כאן המכתב שכתב הרב מאדא בזמן המחלוקת הידועה בשנת תרכ״ט, בו התייצב לימין רבו הק׳ מצאנז, כדלהלן:

״רתת אחזתני ופלצות, על שבר בת עמי שכך עלתה בימינו, יצאו במשאות שוא נגד מרן אדוננו מורינו ורבינו רבן של כל בני הגולה, צדיק יסוד עולם, סבא קדישא, אספקלריא המאירה, עמוד הימיני, פטיש החזק, נר ישראל, גאון אמיתי, אשכול שהכל מפארים אותו, כקש״ת מוהר״ר חיים נ״י האלברשטאם, שבת קדשו בק״ק צאנז... נגד קדות אדמו״ר אשר גאון עוז תפארתו בתורה נודע בשערים, גם גודל קדושת עבודתו, אשר בכל כוחו בכל נפשו בכל לבו הטהור עובד השי״ת מעודו עד זקנה ושיבה, ה׳ יאריך ימיו ושנותיו, וקדושת מסירות נפשו מודעת בכל הארץ, פזרון צדקתו ותמיכת יד עני ואביון, כל מכיריו יעידון ויגידון אשר אין לשער...

והנה נאספו הרועים רבנים גדולים חקרי לב להצדיק את הצדיק יסוד עולם כבוד אדמו״ר הרב הק׳ דק״ק צאנז נ״י, ונתנו עדיהן על דבריו הקדושים אשר שלח ביעקב והפיץ בישראל כי כנים ואמתים המה, ואוי לנו ואוי לדורינו אשר דברי הצדיק הקדוש צריכין חיזוק, אשר לא ירעדון עצמות רשע ועולתה לא תקפץ פיה מדברי איש אלקים חיים, והנני הבעה״ח אני נטפל ליראי ה׳ ולחושבי שמו אסיפת הרבנים בצאנז, ומסכים לדבריהם הנבונים, ובוודאי כל מקום ששמע רבינו הקדוש הולך עד קצוי ארץ, יסכימו אל האמת אשר כאור יזרח... והבוטח בה׳ וחוסה בצל האמת חסד יסובבנהו.

דברי הבעה״ח יום ו׳ עש״ק ואתחנן מנחם אב תרכ״ט לפ״ק.

הק׳ מרדכי אליעזר וועבער האבד״ק אדא ומחזו באטשקא חתן הגאון האב״ד דק״ק קאמארין נ״י״.

6 לנוכח גודל מצוקותיו בקהילתו ניסה לעלות לארץ ישראל, כמה פעמים כבר ארז את חפציו ויצא לדרך, אלא שבכל פעם חזר מפני שלום ביתו, כי אשתו התחרטה על הנסיעה. בחודש שבט תרל״א ציוה רבו מרן הק׳ מצאנז לעקור בכל כרחו לוואלאווא שליד סיגעט, שם הכין לו את הרבנות. אך גם שם לא בא אל המנוחה והשלוה, ותיכף כששלחו לשם שאלו נכדו: ׳היודע לאן שולח את הרב מאדא, למקום מוכן לצרות ועניות׳, ועניהו הרה״ק מצאנז: ׳ידעתי גם ידעתי׳, והוא מגמתי רצוני וחפצי׳. ואכן סבל שם מאוד מבני הקהילה, מה גם אחר שסיפר להם על תכניתו לחונן את ארץ הקודש.

אחרי שנפטר חמיו בשנת תרל״ד לא יכלה יותר אשתו למנוע בעדו, ועלו לארץ ישראל בהרפתקאות רבות.

בשנתיים הראשונות למגוריהם בארץ ישראל, עוד הספיקו להם הסכומים שהביאו מחו״ל כולל חלקם בירושה, אבל אח״כ רעבו ללחם, ופעמיים נעתר לצאת בשלוחות כולל אונגארין לחו״ל, וכה כותב במכתבו: ״כי השתוקקה נפשי לחסות בנועם כבוד אדמו״ר הקדוש זצוק״ל, אשר עדיין האיר מלא כל הארץ בתורתו וקדושתו, וקיבלתי השלוחות״.

*

להלן תצלום מספרו ׳בכור דל׳, וספרו ׳זמורת הארץ ושמים׳, על אודות נסיבת עליותו לחון את עפר הקודש לקראתא דשופריא ת״ו.

ולהביא את בכורי אדמתנו

ספר

בכור דל

עמך שלישי השלוחים את עין עכ״ת אשר שתלתני ונטעתני בעזרי ספרתני ורבית בעבני אשר זכיתי להקדיש ימי ושתותי לתורת ה׳ לבד. וכזיתי שמו בבור דל על שם התכוב ורעו בכורי דלים (ישע׳ יד יט׳), ותיבת דל ראשי תיבות של שמות אאמוה״ר הק׳ מוהר״ר דוד ז״ל ואמי מורתי הצדקת מרת ליבלא נ״ע בתכואר בתהלרסה.

תכזיתי אני העתק

מרדכי אליעזר בהרב הקדוש מו״ה דוד וועבר זצללה״ה.

ומקדם היה עמדם על שכמי קבורת הקדוש משא הרבנות במקדלות קדושות עדתות נבבדות.

בק״ק אדא יצ״א.

סאל, פעטראוואסעלא, בעטשע, פולדוואר, יע״א

ועד בכמה ק״ק תיו.

התזון עלילות סביב עילות אשר אלתזני לקים מקורת אבותי נ״ע לעלות אל הר הקדש לקראת דשופריא קדמ״א

קריתא ירושלם תובב״א.

בשנת כי עת לחוננה לפ״ק.

דער דזשיקובער רב,[7] ער איז געווען א שארפער, האט ער אים געזאגט 'גיי זאג פאר דיין זיידן אז ס'שטייט כי יקרא פרט למזומן'... ער האט חושש געווען אז צוליב חביבות פון די מצוה פון שילוח הקן האט ער געפלעגט דאס נאכלויפן אזוי ס'איז געווען א חשש פון מזומן...

אינטערסאנט ער האט געהאט זעקס און דרייסיג מכתבים פונעם הייליגן דברי חיים, ער פלעגט יעדן שבת אויפלייענען די בריוון, שפעטער איז עס עפעס פארשוואונדן געווארן, צי מ'האט עס גע'גנב'ט צי וואס, בקיצור ס'איז נישטא...

איז איינע פון די בריוון האט אים דער צאנזער רב געשריבן אז אין ארץ ישראל איז דא ספעציעל אן ענין צו דאווענען ותיקין. ער האט טאקע עד סוף ימיו אין ארץ ישראל געדאווענט ותיקין.

רבינו: דער קאמארנער ברענגט אז דער בעל שם הק' האט געדאווענט ותיקין.[8]

אבד"ק טשאקאוו: ס'איז א פלא פון א זאך, דער רבי האט דערמאנט וואס איז געווען מיטן קיצור שולחן ערוך, אינטערסאנט איז אז ביי די מחלוקת פון צאנז און סאדיגער האט דער בעל קיצור שולחן ערוך געשריבן א שארפע בריוו וואו ער נעמט זיך אהן פאר"ן דברי חיים.[9]

---

7 הגה"ק בעל מנחה חדשה ז"ל בנו של האמרי נועם, וחתנו של הגה"ק רבי משה מדאמבראווא ז"ל, חתנו של מרן הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז ז"ל, נפ' בעיה"ק ירושלים יוהכ"פ שנת תרנ"ה לפ"ק.

ביאור
על פרק שירת האזינו הגדל ויקדו שכר נדול להעוסק בו.
ונקרא שמו
זמרת הארץ ושמים
חסדי ה' ותחסיו הרבים אשר פרת נפשי מסות והצילה לעלות עמדי ובאשר האריכתי לספר תהלות ה' בהקהלת קונטרס ערוך הל ענף הראשון בן עין ע"ז נוראות נפלאים מאבים חלרי עוררוני פעמי אל הקודש לשורר ולזמר על התורה והיו לרצון אמרי פי והניון לבי לפני ה צורי וגואלי:
קטנתי מכל חסדי ה עלי.
מרדכי אליעזר נרוב הקודש מו"ה דוד וועבר זצללה"ה.
מלמעלה כיחיד קרם נפשאתי שיל מלוא רבנות בקודקי.
בק"ק אדא יע"א.
בואר, פעטראוסבלא, בעמשטע, פולדוואר, יע"א
ושוב בכסלה קק הרט"ו
על פי נסיבות מאת ה' הנכון עלילה ניתקר אולי מסקנלה קדושת הנ"ל לחנות בזה שער קרוא קדישא רשטרא
ירושלם תוכב"א.
נדפס כי עת לחננה לפ"ק

8 כן מבואר בהיכל הברכה (פ' בראשית ופ' לך) שהבעש"ט הק' היה מתפלל כותיקין עם הנץ החמה. ועיי' בס' אמרי פנחס (שער סדר היום אות נ"ו) שמובא בשם רבי שמעריל ווארחיווקער ז"ל בשם הבעש"ט שטוב מאד להתפלל קודם זריחת השמש, כי בכל לילה עולים הנשמות ושם דנין אותן, והדינים אינם יורדים למטה עד זריחת השמש. ושמעתי בשם הרב רבי נחום מטשערנאביל ז"ל שאמר מצאתי רמז לזה בתורה (בראשית יט פג) "השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה", ואז היתה הפיכת סדום, שאז השמש בוקע כל הרקיעים והדינין יורדין, לכן כשמתפללין קודם זריחת השמש יכולים לבטל הדינים כיון שעדיין לא ירדו, ע"ש.

9 להלן מכתב מחאה שכתב הגאון בעל קיצור שו"ע להגן על כבודו של מרן הגה"ק בעל דברי חיים ז"ל:

"לשמוע אוזן דאבה נפשינו על הנעשה לאור ישראל וקדושו רכבו ופרשו האי סבא קדישא חסידא ופרישא גאון עולם אשר כל רז לא אניס ליה, קדושת שמו מפארים מו"ה חיים האלבערשטאם אבדק"ק צאנז יצ"ו ה' יאר פניו אתנו סלה, אשר מימיו הקדיש כל עתותיו לתורה ולעבודה בקדושה ובטהרה. ועתה על אשר יצא לקנא קנאת ה' צבאות בדבר ... וחשש הגאון הקדוש הזה פן ואולי ... ולכך הזהיר את עם ה' להזהר ... ועל ואת הריעו עליו בקול ענות להוריד ח"ו לארץ כבודו. שומו שמים על זאת, זו תורה וזו שכרה, וכי חשוד ח"ו רבינו האי גאון הקדוש הלזה שיעשה דבר שלא כתורה, והרי כבר מצאנו לרז"ל מה שעשו למשמרת בלגה (סוף מס' סוכה) ותמה אנכי מאוד איך מי שיש בו ריח תורה ויראה לא ייראה לנפשו לדבר סרה נגד קדוש עליון, מי יחוש ומי יאמין לבעלי לשון הרע אשר הוציאו דבה רעה על הגאון הקדוש הזה לאמר שהוציא ח"ו דברים נגד כבוד הצדיקים המפורסמים בתורה ובחסידות זללה"ה. הן אנחנו מכירים את נפש הצדיק הלזה כי כל ההולך בדרך התורה והיראה כבד יכבדוהו וכבבת עינו הוא לו, ובודאי אין ואת כי אחד מסיבת הולכי רכיל דוברי שקרים בעלי חנפים ובעלי לשון הרע כידוע שכבר אירעו מעשים כאלה ובעוה"ר עדיין השטן מרקד. לכן אפריון נמטי' להרבנים המאוה"ג וביניהם גאונים מפורסמים אשר התועדו יחד בק"ק צאנז לכבוד קדושת הגאון הנ"ל מי ראה אלו יוצאים ולא יצא לעזרת ה' ולתורתו. ומצוה גדולה לכל מי שיש כחו בידו לאשר ולקיים ככל האמור עם הספר מפי הרבנים הנ"ל לעמוד לימין צדיק, ושהשלום שלו הוא ברחמיו יפרוש סוכת שלומו עלינו ועל כל ישראל. פה ק"ק אונגוואר ב' תמוז תרכ"ט. שלמה גאנצפריד בעל המחבר לחם ושמלה וקסת הסופר ושאר חיבורים".

מכתב זה נדפס בס' ילקוט הרועים עמ' 28, וגם הרה"ג ר' שמואל מאשקאוויטץ דיין בק"ק אונגוואר חתום על מכתב זה.

רבינו: די טענות אויפן קיצור שולחן ערוך איז געווען, ווייל אין זיין ספר אהלי שם אויף שמות נשים קריגט ער אויפן דברי חיים.[10]

הגם דער דברי חיים האט איהם געשריבן הסכמות אויף זיינע ספרים.[11]

אבד"ק טשאקאוע: ס'איז געווען וואם האבן געזאגט אז פארן דברי חיים האט נישט געשמעקט דעם 'קיצור שולחן ערוך' ווייל ער האט מורא געהאט אז דאם וועט צוברענגען מ'זאל נישט לערנען קיין שולחן ערוך.[12]

רבינו: דער דרך החיים איז דאך נאך מער בקיצור, דער קיצור שולחן ערוך איז זייער פיין געמאכט, ס'איז זייער א לייכטער לשון.

אבער אויפן קיצור שולחן ערוך איז געווען די עיקר טענות וועגן זיין ספר אהלי שם וואו ער שרייבט מיט אזא בריטקייט אויפן דברי חיים, כאטש דער אהלי שם איז זייער גוט.

און ווען דער אדא"ער רב האט ארויס געגעבן א חיבור אקעגן דעם קיצור שו"ע (מלחמת חובה)[13] האט מען

10

ויש לציין שהגאון רבי שלמה הנ"ל כתב בהקדמה לספרו 'לחם ושמלה' ומתנצל על שחלק על גדולי ישראל, בזה"ל: ...ואם לפעמים העזתי פני והרהבתי עוז ברעיוני לחלוק על הגדולים אשר קדמוני וכו' כי אך אהבת האמת דחקני, וחפץ הצדק עד כה הבאני, והן מעט הצרי ומעט הדבש אשר צרור בשמלתי, מאתכם הי' לי ואת מנחתי וכו', ואשר עלה בגורלי מידכם היתה זאת לים, ואך בזאת באתי לפעמים כמשיב על דבריכם וכו' ואת הנראה לע"ד בספר חקקתי, וחלילה לי לומר קבלו דעתי וכו', ואני תפלה לנורא עלילה, היה נא בעזרי, ואל אבוש משברי, יהיו נא אמרי לרצון בעיני החכמים, ואגורה באהליך עולמים, יערב להם לחמי כלחם שמן, וייטב להם שמלתי כמעשה ידי אומן, ברוך ה' לעולם אמן ואמן, עב"ל.

בעזרת עזרתנו סלה גואלנו י"י צבאות

ספר

לחם ושמלה

הלכות נדה מבילה ומקואות

ויפרד לשני ראשים

האחד הוא הלחם אשר לקחתי ז' בעזרת צורי כו בטחתי . מצאתי כי יעתי . ועל השלחן ערכתי :

והשני הוא השמלה אשר ארגתי : במעט תבונתי ובקוצר דעתי . הוא שמלתי לאוכל . זה שמי (כלתכמה) וזה זכרי .

הגני בו נודא תהלה . אודה גר לתת לו לחם ושמלה :

גר אנכי עמו . קנין ורל בעמו . לבית יעקב שיריד **שלמה נאנצפריד**

בעה"מ ס' קסת הסופר . פני שלמה . ותורת זבח

ישב בתוך עם י"י סה קיץ אונגוואר יצ"ו

בהוצאות של המתמיד מתנדים הנעדרים סוטפלגים

מויה צבי הירש שפעדלינג נ"י בעריש לוריא נ"י

בלבוב

Druk des B, Lurje et H. Sperling 1861

אגב, עיי' בס' קסת הסופר (סימן ט"ז ס"ק ב) **בלשכת הסופר** (ובחלק ב' בראשית ג' לשכת הסופר על המילים כתנת עור), **איך שחולק על הרה"ק מקאמארנא ז"ל בחריפות עיי"ש.**

11

עיין לשון ההסכמה על הספר תורת הזבח (י"ל בשנת תר"י): **"ב"ה בהיותי פה במרחיז [סאראניץ] איקלע לכאן ידידי המאוה"ג החריף ובקי מוה"ה שלמה ג"פ נ"י, ובידו חיבור על הלכות שו"ב, ועיינתי בו וראיתי כי דבר דיבור על אופניו, וראוי להפיצו בישראל, וגם אנכי אקחו במחיר אשר יושת עלי בל"נ. דברי הבא עה"ח יום א' שופטים תר"ז לפ"ק הק' חיים האלברשטאם".**

ועיין עוד לשון ההסכמה על ספרו 'לחם ושמלה': "הן כל יקר ראתה עיני החיבור לחם ושמלה אשר פעל ועשה הרב המאוה"ג חריף ובקי כש"ת מו"ה שלמה נאנצפריד נ"י דיין המצויין בק"ק אונגוואר בעה"מ ס' קסת הסופר ושאר חיבורים אשר כבר יצאו לאור, ונתנו עידיהן עליו גדולי זמנינו וגם ממני יש לו הסכמה, וגם עתה ידי תכון עמו להדפיס החיבור הזה, ואם כי לא עיינתי בו הרבה מחמת טרדותי העצומים, אך אוקי גברא אחזקתי', ולמצוה יחשב להיות בעזרו שיוכל לבצע מעשהו ויפוצו מעינותיו חוצה. דברי המדבר לכבוד התורה ולומד בא עה"ח יום א' בטוב למב"י תרכ"א לפ"ק צאנז הק' חיים האלברשטאם".

12

כן כתב הגה"ק רבי שלמה מבאבוב ז"ל במכתבו החריף שיצא להגן על כבודו של הגה"צ מאדא ז"ל 'המובא בקנטרס "אופל ובוהן" שיצא לאור נגד הקונטרס "מכסה לאוהל" שיצא לאור נגד הגה"צ מאדא, וכותב לו שהגאון רבי שלמה נאנצפריד היה מבקש על כל ספריו הסכמה מזקינו הק' מצאנז, אך על ספר 'קיצור שולחן ערוך' גם ביקש, ומרן הק' מצאנז לא רצה להסכים לספרו, באמרו 'די לנו בהקיצורים, ומה לנו להוסיף קיצורים על הקיצורים...

13

בשנת תרל"ח בשהו"ל הגאון בעל קיצור שולחן ערוך את ספרו 'אהלי שם' על שמות גיטין, ובו השגות על מרן הק' מצאנז ז"ל, יצא אז הרב מאדא לישע רבו, ואחת לאחת הוכיח כי צדקו דברי הרה"ק מצאנז, ובשנת תרמ"ב הדפיס בירושלים את ספרו "מלחמת חובה" בעילום שם, וחתם בסוף ההקדמה "צעירי תלמידי הגאון הקדוש מחבר ספר דברי חיים זכר צדיק וקדוש ללה"ה".

בהיסוס רב הוא ניגש לעבודה זו, כמו שכותב שם בעצמו בזה"ל: "כי גם כאשר זכינו לצקת מים ע"י אדמו"ר הרב הגאון זצוק"ל, גם בעוד זכינו ליהנות מזיו הדר כבודו, גם אז הרגשנו רתת ועדה להתקרב אל הקודש, וא"כ מי נתן לנו רשות להלחם בשונאיו, מי אמר אם כדאים אנו להמליץ

ארויסגעגעבן א שארפע קונטרס (מכסה לאוהל),[14] אקעגן דעם אדא"ר רב,[15] און די צאנזע קינדער האבן זיך אנגענומען פאר זיין כבוד (בקונטרס 'אופל ובוחן').[16]

עבור עמקות תורתו, ומי יתערב להתפאר כי ירד לסוף דעתו של רבינו, אשר מאוד עמוקו מפלאות חריצותו...".

שם המחבר לא נשאר לזמן רב עלום, ומקורבי הקיצושו"ע יצאו נגדו בשנת תרמ"ז בקונטרס "מכסה לאהל" שהדפיסו בכתב העת "מחזיקי הדת", הקונטרס צורף בסופן של כמה מהדורות לספר קיצור שולחן ערוך, ובו גם תשובות לדברי המשיג.

אז נענה לעצת ידידיו להדפיס שנית את ספרו "מלחמת חובה" ובשנת תרמ"ה הו"ל המהדורה השניה, והפעם כבר הופיע בשער שם המחבר.

*

להלן תמונת שער הספר 'מלחמת חובה':

מלחמת חובה

ירושלם

14 להלן תמונת שער הספר 'קיצור שולחן ערוך' אשר מצורף בו קונטרס 'מכסה לאהל' נגד הגה"צ מאדא.

בעזרת שמו קדוש וברוך

ספר

קיצור

שלחן ערוך

עם תקונים והוספות מספר

מסגרת השלחן

מהדורא חדשה

לעמבערג

15 מן הענין לציין מה שכ' ר' חיים האמבורגער בספרו שלשה עולמות (ירושלים תש"י חלק ב עמד צ"ט) מספר וז"ל: ...במחלוקת שפרצה בשנת תרמ"ט בכולל הונגריה היה בין המתעסקים והמערערים הרב מרדכי אליעזר וועבר, ובהיותו באדא היתה לו מחלוקת עם הרב שלמה גאנצפריד בעל מחבר ספר קיצור שלחן ערוך, והרב מאדא הדפיס קונטרס 'מלחמת חובה' כנגד הרב גאנצפריד, וכשהדפיס הרב גאנצפריד את ספרו קצור שלחן ערוך תרמ"ד צירף בסוף הספר קונטרס בשם 'מכסה לאהל' כנגד הרב מאדא (נשמט ביתר ההוצאות) והקונטרס הזה לא היה בנמצא בשעת המחלוקת בהכולל, השגיו קונטרס אחד והדפסנוהו, והדביק המוציא לפועל על פתח בית הכנסת ההונגרי ועל פתח ביתו בלילה, כשקם בבקר וראה את הקונטרס דבוק הסתלק עצמו תיכף מן המחלוקת ולא התערב בריב, ושב לתורתו ולעבודתו והכל התנהל כבתחלה...

בערב יום הכפורים כשהושב השלום בהכולל, אמר לי אבא רצוני שתלך לפייס את הרב מאדא על מה שפגעת בכבודו בקונטרס שהדפסת, חשבתי מעט ואמרתי לאבא 'הקשית לשאול', אולם הולך אני.

כשנכנסתי לביתו מצאתיו מעוטף בטליתו ומעיין בספר, כשראה אותי התחיל מרתת ופניו הלבינו, נגשתי אלתיו ואמרתי לו הרב מאדא רצוני להתפייס עמו ולבקש סליחתו על העלבון שעשיתי לו בהדפסת הקונטרס מכסה לאהל. נענע בראשו וחשב איזה רגעים הרגשתי שיש לו מלחמה פנימית, אחר כך נתן לי את ידו ואמר, מחול לך, וברכני בגמר חתימה טובה...

א׳ הנוכחים: דער רבי שלמה גאנצפריד האט געהאט שייכות מיט חסידים?

רבינו: ער איז געווען א גרויסער ידיד מיט רבי הערשעלע ליפקאער זי״ע.[17] און ער ברענגט אויך דברי תורה וואס ער האט געהערט פונעם ישמח משה,[18] ס׳זהעט אוים אז ער איז

---

16 להלן תצלום מקונטרס ״אופל ובוחן״ שי״ל ע״י בני הרה״ק מצאנז להגן על כבוד הגה״צ מאדא.

אופל ובחן

על בכסה לאהל

17 עיין מה שכתב הגאון רבי שלמה בראשית ספרו ׳לחם ושמלה׳: ראיתי להעלות הפרפרת אחת מאת ידידי עמיתי איש בריתי ה״ה הרב המאוה״ג חריף ובקי משנתו זך ונקי בקש״ת מוה׳ צבי הירש פרידמאן אב״ד דק״ק ליסקא יצ״ו...

וכן עיי׳ בס׳ דרכי הישר והטוב (החדש עמ׳ ת״ד) שהגאון רבי שלמה היה נוסע לשבת שובה ושבת הגדול לשמוע את דרשותיו של ידידו הרה״ק מליסקא.

18 עיין בספרו אפריון עה״ת (פרשת ויקהל) על הפסוק ששת ימים תעשה מלאכה וגו׳ בביאור המאמר רז״ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין, מאי טעמא דוקא שתי שבתות׳ כתב: ושמעתי בזה דבר נחמד ׳מפי קדשו׳ של הגאון מהר״מ טיטלבוים זצ״ל (בעה״מ ס׳ שמחה משה) דבאמת גם זכות של שבת א׳ אם היינו משמרים אותו כראוי היה די להביא הגאולה, ואולם בתנאי שיהא שמירת השבת כראוי...

געפארן צום ישמח משה, אדער האט ער זיך ערגעזען געטראפן מיט איהם.

א׳ הנוכחים: דער נאמאדער רב איז דאך געווען ברוגז אויפ׳ן מונקאטשער רב אויך וועגן דעם. אז ער האט איינמאל געשריבן ׳ולא כד״ח׳.[19]

רבינו: אויפן חיי אדם זענען די חסידים נאך מער ברוגז געווען.

כ׳האב געהערט פון טאטן ז״ל, ער האט פארציילט אז ער האט געהערט פון זיין שוואגער – רבי יוחנן האט ער געהייסן (הגה״צ ר׳ יוחנן טווערסקי ז״ל, אב״ד טוושאי) – ער איז געווען א בעלזער איניקל,[20] אמאל האט איהם זיין זיידע דער בעלזער רב (הרה״ק המהרי״ד ז״ל) געזעהן זאגן תפילה זכה (שנלקט ע״י בעל החיי אדם) ערב יום הקדוש, האט ער זיך אויף איהם געבייזערט און איפ געפרעגט אזוי ׳האסט דען מיך עם

כמו״כ בפרשת בהעלותך על הפסוק ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית וגו׳ כתב ....וראיתי בזה דבר נחמד בספר קדושת לוי בליקוטים... עכדפח״ת. ושמעתי בזה ׳מפה קדוש׳ האגון מהר״מ טיטלבוים אב״ד דק״ק אוהעל זצ״ל שאמר לישב וכו׳ עפ״י הדברים הנ״ל...

19 ולחיבת הקודש נעתיק כאן בענין זה מתוך אחד השיחים של כ״ק האדמו״ר מדינוב שליט״א עם כ״ק מרן רבינו שליט״א:

משנת תרס״ב שר עטה לה מקטרוגא הלא מאחי הלא מאחי הלא מאחי ל״ל, תלמיד נשיאנו ראשי לכל בני ועל מכתב של ותלי׳, ובספרי לאחי מורי ותיקי, בקונטי מכל בפתקה ׳ודומם׳ ומשנתנו הלא מביעותי של כל מלכות פנים רבי, ותם בשנת תרס״ב נדפס בשנת לגבוהים, ואחר כשנדפים אם לשיעי נתנו שיהיו לתלמידיו ולנאמני ולי מלך הגבר אחמ״ב, ומי שלמדים מהכתוב אחר תורה, ככל אחם לה הקדוש בעבור בנו אחם חלי״ה, לך בשנותיו לתלמידים ולחבריו לעסבו לה כל מנוי אחר בכל מלכות אחם ומכתבו של אחמ״ב, ומשנתי לגבוה תכר הסלוני שנתיי, ולכל כל אחמ״ב אל נחם מי׳ לחם מכתבו של אחמ״ב, ומשנתי לגבוה בקונטרסים, כתיבות יירושלם בחתונות עכ״ל לי׳ בא לנגד ושמחני הקדוש לאברכים צעירים ששמע מגיסו רבי יוחנן שאמר בשם זקינו מהרי״ד מבעלוא סגולה לשלום בית שיעמוד הבעל בבוקר לעסוק בתורה לפני התפילה (עי׳ בס׳ אלה מסעי עמ׳ ע״ז). ובספרו הק׳ ברך משה מביא רבינו כמ״פ דברים ששמע מגיסו הנ״ל.

געזעהן זאגן?', און ער האט אויסגעפירט 'נאר וואס דען, אידישע קינדער האבן דאס שוין אויסגעוואשן מיט אסאך טרערן'.

די טענה איז געווען, אז דער גרויסער מגיד (הרה"ק הרבי ר' בער ממעזריטש ז"ל) האט געשיקט די תלמידים צום גר"א וועז ס'איז געווען די מחלוקה (ורצה המגיד הק' למנוע מהמתנגדים שלא יעשו ח... נגד החסידים) – רבי מענדעלע וויטעבסקער האט ער געשיקט – איז מען געפארן קייןווילנא, און דער גר"א האט געהאט א ספק צי ער זאל זיי אויפנעמען, און דער חיי אדם איז געווען א תלמיד פונעם גר"א, האט ער געזאגט פארן גר"א 'אסור להסתכל....' און וועגן דעם האט ער אים נישט אויפגענומען.[21]

די חסידים האבן געהאלטן אז וועז ער נעמט אים וועז יא אויפ, און ער וואלט זיך געטראפן מיט חסידים און גערעדט מיט זיי, וואלט ער געזעהן אז חסידים זענען נישט אזוי געפערליך, און די מחלוקה וואלט נישט געווען, אזוי איז געווען נעבעך א ביטערע מחלוקה.

אבד"ק טשאקאווע: דער דברי חיים האט געשריבן שארף אויפן חיי אדם לגבי הל' מילה (שו"ת דברי חיים יו"ד סי' קי"ד–קי"ח).[22]

רבינו: יא, דאם איז איין זאך. אבער ס'איז אויך געווען וועז דער חיי אדם האט געזאגט קארטאפל אום פסח,[23] און דער דברי חיים האט עם אוועק געמאכט, ער האט געזאגט קארטאפל איז חיי אדם (כי בימיהם עיקר מאכלם בפסח היה תפו"א)...[24]

אבד"ק טשאקאווע: אבער די וועלט פירט זיך יא היינט צו זאכן תפילה זכה.

רבינו: ס'איז אריין אין מחזור, און כלל ישראל זאגט תפילה זכה, ס'איז זייער א הייליגע תפילה, אבער ס'זעהט אוים פון זיין לשון אז ס'איז נישט זיין תפילה.[25]

---

21 ועיין בס' בית צדיקים יעמוד (ח"א עמ' נ"ה) שסיפר האדמו"ר המהרנ"צ מבאבוב ז"ל העובדא הנ"ל כפי ששמע מהגה"ק רבי מאטיל סלאנימער ז"ל, ומסיים שהחסידים התמרמרו מאוד על זה, ואמרו אז, שידעו מכבר שאצל צדיקי החסידים הי' מקורבים וגבאים שאמרו דעות להרבי, אבל חשבו שאצל המתנגדים אין הדבר כן, אלא המנהיג הוא בעצמו עושה בפי דעתו, ועכשיו ראו שגם אצל המתנגדים הי' כן, ואף בין המתנגדים היו הרבה שאמרו שטעות עשה החיי אדם בזה.

ועי' בס' אבן שתיה - קאסוב (מערכה ג' הערה י"ז) שהרה"ק האהבת שלו' ז"ל התבטא פעם בזה הלשון: 'חייב אדם' ווילן מיר איהם נישם רופן, ווייל ער האט געמאכט א תפלה זכה וואס אסאך אידן גיסן זיך אויס זייער הארץ דערבי, אבער מוחל זיין קענען מיר איהם נישט. ועיי"ש שמביא העובדא הנ"ל באריכות גדולה.

22 הכוונה בהשאלה על דין ילד שלא נימול כראוי, והחיי אדם (כלל קמ"ט סי' י"ז) מחמיר מאוד בזה וכותב שאינו נקרא נימול, וצריך לתקנו.

ובתשובות דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' קי"ד-קי"ח) כתב להקל בדיעבד, ומרעיש מאוד נגד אלו שכתבו להחמיר, וכתב בלשונות חריפים מאוד: הנה נרעשה הארץ מקול רעש הספר חיי אדם אשר הגזים לומר דלא הוי מילה כלל... ומי שמוציא לעז על נימולי ישראל יהוש לעצמו... בדיעבד בוודאי אין שום מצוה לכרות הערלה שנפלה למטה, ולכן אל ישמע להם ולא ילך בדרכיהם שלא עפ"י תורה רק מעשה בור, ולדעתי שיתרה בהם שאם יוסיפו לעשות כן שיפסלו לעדות כמו המכה איש ישראל... עיי"ש.

23 בספרו נשמת אדם (הל' פסח שאלה כ) כתב דבמדינת אשכנז אין אוכלין בפסח ערד עפל משום גזירת קטניות דמיחלף בקמח, ויש שנוהגין איסור בזה משום קטניות, וכן נראה מהפמ"ג (סי' תנ"ג מב"ז סק"א), אמנם הפמ"ג כתב להתיר.

24 יש להסמיך דברי היעב"ץ בשאילת יעב"ץ (סי' קמ"ז) וז"ל: ובהיותי במאנהיים רצו לאסור פרי הארץ שקורין ערד עפי"ל או קארטאפלע"ן מפני שעושין מהן קמח, ואני עמדתי כנגדם, בידעי שאין הציבור יכולים לעמוד בה, והוא מאכל עניים, וראיתי מעשה כמה פעמים, שבני הכפרים האכילו אותם לב"ב ואין להם לחם ומזון להשביע נפשם, וכו', ומה טוב אם יסכימו כל חכמי הדור לדעה זו, ומסופקני אם יבוא על מכונו בדור הזה שגברה הקנאה, ויראים יותר מן המנהגים כמפני גופי תורה.

ובס' אוהל שלמה (דף לה) מסופר הגה"ק בעל תפארת שלמה ז"ל אמר שצריכים ליתן הודאה על מה שלא היה תפו"א בזמן הגאונים, (כי התפו"א הובא מאמעריקא אחר זמן הגאונים) כי אם היה מאכל זה בזמן הגאונים היו אוסרין אותו לפסח מחמת גזירת קטניות.

ועי' בתשו' לבושי מרדכי שנקט דבר זו לטענה שא"א למימר שהם בגזירת קטניות כי הרי לא היו בתקופת הגאונים, עיי"ש.

25 וז"ל החיי אדם: והמנהג בקהלתינו בכל בתי מדרשים להוציא ס"ת מהיכל כמוש"כ בכתבי האר"י ז"ל, וכבר נדפס בחמדת הימים התפלה שסידר, ואמנם לא כל אדם מבין הדברים רק מי שבא בסוד ה', ומי שאינו יודע הוא להם כדברי ספר החתום, ולכן העתקתי מספרים קדמונים' תפלה בלשון קל', כי בלא"ה לדעת הרבה פוסקים מצות וידוי הוא סמוך ללילה דוקא, וראוי לכל אדם וזה נוסחה, עכ"ל.

א׳ הנוכחים: די וועלט זאגט עס.

רבינו: דער טאטע ז״ל האט נישט געזאגט תפילה זכה. אבער אין די וועלט איז עס אהנגענומען, ס׳איז א הייליגער זמן און א הייליגע תפילה.[26]

דער פעטער ז״ל מיין איך האט בעיקר געזאגט דעם וויזוי פון רבינו ניסים, שלש עשרה מידות פאר תשליך פלעגט ער אויך זאגן די גאנצע וויזוי, וויזוי הגדול, און וויזוי פון רבינו ניסים.[27]

שפעטער האט זיך דער פעטער נאכאמאל מתוודה געווען אין ביהמ״ד ביי כניסת היום, דער קדושת יו״ט האט דאס איינגעפירט, דאס איז שיטת הרמב״ן (הובא בב״י או״ח סי׳ תר״ז) טאמער האט מען עפעס געטוהן ביי די סעודה המפסקת, האט מען נאכאמאל איבער געזאגט די וויזוי, דאס איז דאך שוין נאך די סעודה, סמוך לכניסת היום, אפילו מ׳האט זיך שוין מתוודה געווען ביי תפילת מנחה.

דער פעטער ז״ל פלעגט טאקע זאגן וויזוי מיטן גאנצן ציבור נאך די דרשה, ווען ער האט געזאגט דעם וויזוי איז שוין מסתמא געווען לאנג נאך כניסת היום, אבער ער האט נאך געזאגט די וויזוי.

אבד״ק טשאקאוע: פאר זיין הייליגע עבודה אין אזא טאג איז דער טאג זייער קורץ געווען.

רבינו: כ׳דערמאן מיך, אין סיגעט איז געווען ראש הקהל רבי משה ארי׳ [הנגיד החסיד המפורסם ר׳ משה ארי׳ פריינד ז״ל, בנו של הגה״ק רבי יושע מקראלי ז״ל, אביו של הגה״ק מנאסוויד ז״ל], ער איז געווען א עושר א שתדלן, ער האט אסך געטוהן ארויס צו נעמען אידן פון תפיסה, און באפרייען בחורים אן יונגעלייט פון מיליטער. אמאל איז געווען ערב יום הקדוש און מ׳האט גהערערט אז אידן זענען ארעסטירט, ער האט דאך געהאט א שטיקל צוטריט צו די הויכע פענסטער׳ס, האט ער געקלערט ער וועט ארויפגיין עפעס טוהן אין דעם ענין, און ס׳וועט נעמען איינם צוויי זיי ארויס נעמען און באפרייען, למעשה איז ער אריבער געגאנגען אין איז אפגעזעצן דארט מיט איינעם און נאכדעם מיט א צווייטן ס׳איז נישט געגאנגען אזוי גרינג, און אזוי איז ער דארט אפגעזעצן א גאנצן טאג פון ערב יום הקדוש, ווען ער האט ארויס גענומען די אידן איז שוין געווען פארנאכט׳ס, ער האט שוין נישט געקענט עסן, און ער איז נישט געגאנגען אין מקוה, און נישט געדאוונט קיין מנחה, ער איז געווען זייער צובראכן ביי זיך ס׳איז דאך ערב יום הקדוש, וויאזוי קען זיין א איד זאגט נישט קיין וויזוי... גארנישט געטוהן.... נישט געגעסן סעודת המפסקת.. אזוי ארויסגעטרעטן אינעם הייליגן טאג, ער איז געווען זייער צורידערט.

איז ער געגאנגען צום זיידן דער ייטב לב – ער איז דאך געווען רב אין שטאט – און האט זיך זייער אויסגערעדט אויף דעם וואס ס׳האט מיט איהם פאסירט ערב יום הקדוש, זאגט אים דער ייטב לב ׳איך האב יא געדאוונט מנחה, און כ׳האב יא געגעסן סעודת המפסקת, און כ׳האב געהאלטן א דרשה אין ביהמ״ד, אפשר טוישן מיר זיך...?׳

איז ער שטיין געבליבן און געזאגט ׳אויב דער רבי זאגט אזוי, ווייל איך נישט טוישן...׳.

המשך השיחה בגליון הבא אי״ה

ועיין **בספר תוספת חיים** (והוא פירוש על ספר חיי אדם מהג״ר משולם פינקלשטיין שחיבר את האלף המגן על מטה אפרים) **שכתב שם בס״ק ל״א לגבי תפילת זכה שהועתק בחיי אדם שיש נמנעין מלאומרה וכו׳ מחמת שתפילה זו נלקח מספר חמדת הימים, ושם בהמשך טוען שלא מצא בחמדת הימים התפילה שהובא בחיי אדם דהיינו תפלה זכה, יעוש״ד.**

וכבר העירו ע״ז שלפלא שלא ירד לכוונת החיי אדם, דפשוט שהחיי אדם עצמו מעתיק את נוסח תפילת זכה שבאמת לא הובאה בחמדת הימים, ונמנע מלהעתיק התפילה שבחמדת הימים מפני שהיא יסודה בחכמת הח״ן, אלא העתיקה ממספרים קדמונים, ובפשטות מספרים קדומים יותר.

26 **ואגב יש לציין שפע״א נכנס הרה״ח ר׳ שמעון דאסקאל ז״ל מבני ברק למרן רביה״ק בעל הדבר״י לשאול חוות דעתו בנידון שהציעו לרכוש חנות במחיר יקר אך הוא ברחוב ראשי, ומאידך הציעו לו חנות בסכום זול יותר אך ברחוב צדדי, ונענה לו רבינו בדרך צחות: שהעולם אומרים שלכאורה למה כל הציבור מתעוררים מאוד בתפילת זכה אשר נתחבר ע״י א׳ מהאחרונים, ואינם מתעוררים כל כך בעת אמירות תפילות ווידויים שנתקנו ע״י ראשונים, נאר די וועלט זאגט – סיים רבינו -אז ער האט זיך זייער גוט אוועק געשטעלט, דהיינו שאומרים אותה בכניסת היום שאז כולם זוהלים ורועדים מהרדת היום, ובכך יעצוהו שירכוש את החנות ברחוב הראשי.**

27 **עי׳ בס׳ דברי ברוך שהרה״ק מגארליץ ז״ל ג״כ אמר שבמקום לומר ׳תפילה זכה׳ יאמרו ׳תפילה קודם התפילה׳ של הרבי ר׳ אלימלך ז״ל וכדומה.**

ועי׳ בקובץ אור לנתיבתי (תשרי תשס״ט) **שהרה״ק המהרי״ד מבעלוא היה אומר תפילה לדוד** (קאפיטל י״ז) **לפני כניסתו לתפילת כל נדרי, ע״ש.**

ובמחזור דברי יואל ליוהכ״פ במנהגים עמ׳ ע״ו מובא שרבינו ז״ל הי׳ אומר בליל יוהכ״פ לפני הליכתו לביהמ״ד בבכי רב ועצום ווידוי הגדול של רבינו נסים ותפילה של הרה״ק הרבי ר׳ אלימלך ז״ל, וכשהיה לו פנאי אמר גם תפילת זכה, והכל בדמעות שליש, עיי״ש.

ברכה לראש משביר

משי"ה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו

זכות הסעודות דתשב"ר

תלמידי מוסדותינו הק' יטב לב

לחודש אלול

ה"ה כבוד ידידינו הנכבד איש חי ורב פעלים, בונה ומקים עולמות של תורה

הרבני הנגיד הנכבד

הרה"ח משה אליעזר אלי' לאנדא הי"ו

אב"י נופך ספיר ויהלום בעואב"י ווילימסבורג יצ"ו

במיקום סעודת עניים

לרגל שמחת נישואי בנו

החתן מאיר זיידא בן מירל לאה

עב"ג הכלה מאטל בת אסתר רחל

כמבואר בקב הישר פרק י' בשם הרב הגדול מהר"ם בבלי בספרו טעמי המצוות "**תועלת** גדול לבעלי הסעודה במה שאוכלים הקרואים עניים שהוא ממש דוגמת קרבן שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. ויתן בטוב עין, ואז נאמר עליו טוב עין הוא יבורך".

אשרי לו ואשרי חלקו, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ישמח משי"ה במתנת חלקו, זכות רבותה"ק עומדים לימינו! ויה"ר שהזיווג יעלה יפה כסולת מנופה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל, והבית בהבנותו תקא בנין עדי עד על דרך המסורה, ויברכך ה' בהני תלת מילי כגפן אדירה, וימלא ה' כל משאלותיך במדה יתירה, בנים ובני בנים עוסקים בתורה, דורות ישרים ומבורכים לשם ותפארה, עדי נזכה לביאת משיח צדקינו ומלכינו כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו, בב"א

המברכים בהוקרה

הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

בס"ד

היכל התורה

היכל לב אהרן

בבהמ"ד דקהל חוואל משה'ד מאטמאר

מאנשעסטער יצ"ו

ישמח מש"ה במתנת חלקו

בקול צהלה ורנה, שפתינו בהאי שעתא תרנגה, ברכת מזל טוב בחדוה ובשירה, ענבי הגפן בענבי הגפן דבר יפה ונאה, לכבוד ידידינו הנכבד הנודע לתהלה, המרבה פעלים לבניית ההיכל התורה בהדרה, ובדעת ובתבונה, בכל עת ועידן עומד לימינינו וידיו נבונה

הרבני הנגיד המרומם והנכבד בתוך עם סגולה רודצ"ח איש המעש ועמוד התווך

מוה"ר

משה אליעזר לאנדא

הי"ו

מגדולי תומכי היכל לב אהרן המפואר לכבודו של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחה הגדולה אשר במעונו

בנישואי בנו הבה"ח מאיר זיידא ני"ו

עב"ג ב"ר יואל שטיינמעץ הי"ו

אב"י בעיר קדית יואל יצ"ו

זכות התורה והיראה אשר יתרומם בו כרצון כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א יגן עליו לדוות רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, השי"ת יברכהו יגדלהו ואמצהו כל הימים לדוות רב נחת לראות הצלחה במעשה ידיו אושר במעלליו העושר יסובבנהו דוחה וברכה נהלתו ידיה

הנהלת היכל לב אהרן